

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

98962

ŞEMSETTİN ÜNLÜ'NÜN HAYATI, ESERLERİ
EDEBİ ŞAHSİYETİ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Halil Hadi BULUT

Hazırlayan

Kürşad DEMİRKIRAN

ELAZIĞ

2000

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

ŞEMSETTİN ÜNLÜ'NÜN HAYATI, ESERLERİ,
EDEBİ ŞAHSİYETİ

Yüksek Lisans Tezi

Bu tez 10 / 03 / 2000 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Halil Hadi Bulut
Danışman

Yrd. Doç. Dr. Halil Hadi BULUT

Üye

Ramazan Korkmaz
Doç. Dr. Ramazan Korkmaz

Üye

Orhan Kılıç
Doç. Dr. Orhan Kılıç

Enstitü Müdürü

W

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ŞEMSETTİN ÜNLÜ HAYATI, ESERLERİ, EBEDEBİ ŞAHSİYETİ

Kürşad DEMİRKIRAN

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Elazığ 2000, Sayfa: 95

1928'de, Harput'ta doğan Şemsettin ünlü, doğduğu ve ilk gençlik yıllarını geçirdiği şehrin, 19. Asırdan itibaren, tarihini, romanlarında işleyerek Türk romancılığında kendine bir yer edinebilmiştir.

Durur Bakar İbrahim (1977), Dirlik Düzenlik Türküleri adlı şiir kitapları Yeditepe Yayınları tarafından basılan Şemsettin Ünlü, asıl şöhretini, yazdığı romanları ile kazanmıştır. Romanlarının adları şunlardır: "Yukarışehir, Toprak kurşun Geçirmez ve Yüz Uzun Yıl"

Şemsettin Ünlü, bu romanlarda bunalımlarla, savaşlarla geçen 1856-1908 yılları arasında, Harput'un sosyal durumunu ele alır. Romanlar, Yusuf ve Hermin'in aşk hikayesi etrafında oluşur.

Bizim, çalışmamızda yaptığımız, romanların tahlili ile onların Türk romanı içerisindeki yerini tespit etmek; Şemsettin Ünlü'nün edebi şahsiyetini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Roman, Tarihi Roman, Yazar, Ünlü, Yusuf, Misyonerlik, Savaş

SUMMARY

Thesis of High Master's Degree

ŞEMSETTİN ÜNLÜ, HIS LIFE, HIS WORK AND LITRARY PERSONALITY

Kürşad DEMİRKIRAN

The University Of FIRAT

The Institute Of Social Science

The Department Of Turkish Language And Literaruture

Elazığ- 2000, Page: 95

Şemsettin Ünlü, who was born in Harput in 1928 could take his own place in Turkish Novel History, working the history of the city that he was born in and lived during his youth from the nineteenth century in his novels.

Şemsettin Ünlü whose novels- named Durur Bakar İbrahim (1977) Dirlik Düzenlik Türküleri – are published by Yeditepe Publishing House, became widely known with the publication of his novels. The names of his novels are these: “ Yukarı Şehir” “Toprak Kurşun Geçirmez” and “Yüz uzun Yıl”.

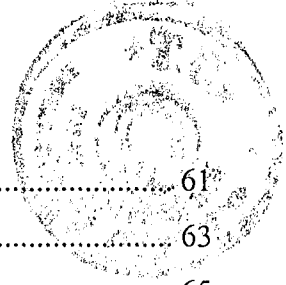
In his novels Şemsettin Ünlü deals with the social condition of Harput where had been wars and crisis between 1856 and 1908.His novels consist of the love stony of Yusuf and Hermin.

We intend to bring up the literary personality of Şemsettin ünlü and to find out his place in Turkish novels with the analysis of these novels which we had done.

Key Words: Novel, Historical Novel, Author, Famous, Yusuf Being Missionary, War.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
SUMMARY	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖNSÖZ	VII
1. HAYATI VE ESERLERİ	1
2. EDEBİ ŞAHSİYETİ	3
3. ŞİİRLERİ	7
4. ROMANLARI	15
4.1. Yukarışehir	15
4.1.1. Romanın Kimliği	15
4.1.2. Romanın Özeti	16
4.1.3. Olay Örgüsü	20
4.1.4. Şahıs Kadrosu	23
4.1.4.1. Birinci Derecedeki (Başkahramanlar) Kahramanlar	23
4.1.4.2. Norm Karakterler	25
4.1.4.3. Kart Karakterler	26
4.1.4.4. Fon Karakterler.....	27
4.1.5. Tema	31
4.1.6. Mekan	34
4.1.7. Zaman	36
4.1.8. Bakış Açısı	37
4.1.9. Dil ve Üslup	40
4.2. Toprak Kurşun Geçirmez	43
4.2.1. Romanın Kimliği	43
4.2.2. Romanın Özeti	44
4.2.3. Olay Örgüsü	49
4.2.4. Şahıs Kadrosu	54
4.2.4.1. Birinci Derecedeki (Başkahramanlar) Kahramanlar	54
4.2.4.2. Norm Karakterler	54
4.2.4.3. Kart Karakterler	56
4.2.4.4. Fon Karakterler.....	57
4.2.5. Tema	59

4.2.6. Mekan	61
4.2.7. Zaman	63
4.2.8. Bakış Açısı	65
4.2.9. Dil ve Üslup	66
4.3. Yüz Uzun Yıl	68
4.3.1. Romanın Kimliği	68
4.3.2. Romanın Özeti	68
4.3.3. Olay Örgüsü	72
4.3.4. Şahıs Kadrosu	74
4.3.4.1. Birinci Derecedeki (Başkahramanlar) Kahramanlar	74
4.3.4.2. Norm Karakterler	75
4.3.4.3. Kart Karakterler	75
4.3.4.4. Fon Karakterler	76
4.3.5. Tema	78
4.3.6. Mekan	80
4.3.7. Zaman	81
4.3.8. Bakış Açısı	82
4.3.9. Dil ve Üslup	83
5. KAYNAKÇA	85
6. EKLER	92
6.1. Kitaplarında Yer Almayan Dergilerde Yayımlanmış Şiirlerinin Kronolojik Listesi	92
6.2. Röportaj	93

ÖNSÖZ

1928'de, Harput'ta doğan Şemsettin Ünlü, doğduğu ve ilk gençlik yıllarını geçirdiği şehrin, 19. asırdan itibaren, tarihini, romanlarında işleyerek, Türk romancılığında kendine bir yer edinebilmiştir.

Sanat hayatına şiirle başlayan Ünlü, ilk şiir kitabı, Durur Bakar İbrahim (1977) ve ikinci şiir kitabı Dirlik Düzenlik Türküleri'ni (1980) yayımlar. Asıl şöhretini, ilk romanı, Yukarışehir ile kazanır. Orhan Kemal Roman Armağanı'na layık görülen bu eserde; yazar, İstanbul'dan çok uzak da olsa, bir kültür merkezi konumundaki Harput'un, 1856 (Kırım Savaşı), 1876 (Kanun-i Esâsi) yılları arasındaki tarihini, yöre insanını da değerlendirerek, romanına zengin bir malzeme katmıştır.

Ünlü, İkinci romanı Toprak Kurşun Geçirmez'de, 1877-78 Osmanlı-Rus harbini (93 Harbi) anlatır. Yazar, Yukarışehir'de ele aldığı tarihi dönemi, bu romanında sürdürerek; Madaralı Roman Ödülünü almıştır. Serinin üçüncü ve son kitabı, Yüz Uzun Yıl'dır. Yüz Uzun Yıl, 1878-1908 tarihleri arasındaki dönemi anlatır.

Şemsettin Ünlü, gözlem yeteneği, tarihi malzemeyi değerlendirişi, başarılı üslubuyla dikkat çekicidir.

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığımız çalışmamızda, Şemsettin Ünlü'nün Hayatı (1-2), Edebi Şahsiyeti (3-6), Şiirleri (7-14) ve Romanları (15-83) değerlendirilmiştir. Kaynakça (84-90), Eklerde (91-93), Kitaplarında Yer Almayan Dergilerde Yayınlanmış Şiirlerinin Kronolojik Listesi ve yazarla yapılan röportaj metni verilmiştir. Yazarın, tezin hazırlandığı şu dönemde yaşıyor olması, çalışmamızda kolaylık sağlamıştır. Yüksek Lisans Tezimizin hazırlanmasında, gösterdiği yakın ilgi, verdiği zengin kaynakça ve bilgilerden dolayı, sayın Şemsettin Ünlü'ye, teşekkürü borç biliriz.

Eserleri ile, Türk romanında belli bir yer edinen Şemsettin Ünlü'yü incelediğimiz bu çalışmanın, edebiyat tarihimize katkı sağlayacağı inancındayız.

Tezin tespitinde ve hazırlanmasında, yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Halil Hadi BULUT'a teşekkür ederim.

Kürşad DEMİRKIRAN

1. HAYATI VE ESERLERİ

Şemsettin Ünlü, 1 Eylül 1928'de Harput'ta doğdu. İlkokulun bir bölümünü Harput'ta, bir bölümünü Elazığ Üçüncü İlkokul'da (1940); Ortaokulu Elazığ Ortaokulu'nda (1943) okudu.

1943-1944 ders yılı başında Kuleli Askeri Lisesi'ne girdi. 1945-46 ders yılı sonunda liseyi bitirdi, Harp Okuluna girdi.

1948 yılı sonunda subay oldu. 1948-49 ders yılında, subay olarak Harp Okulu'nun üçüncü sınıfını okudu; 1949-50 ders yılında İzmir, Gaziemir Ulaştırma Okulu'nda ulaştırma sınıfı temel eğitimini gördü, mezun oldu. Türk Silahlı Kuvvetlerinin çeşitli birliklerinde görev yaptı. 1953-54 döneminde Kore, Türk Tugayında görevli olarak bulundu. 1954 yılı sonunda ABD Virginia, Fort Eustis Ulaştırma Okulu'nda Deniz ulaştırması uzmanlık kursu gördü.

1960 yılında, yüzbaşı iken, Milli Savunma Bakanlığının açtığı bir sınavı kazanarak, 1961-62 ders yılında, ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi Ekonomi İstatistik Bölümünde öğrenime başladı. 1964-65 ders yılı sonunda bu fakülteden mezun oldu. Sonraki beş yıl, Kara Kuvvetleri Komptrolörlüğü'nde görev yaptı.

1970 yılı Mayıs ayında, Albay iken, kendi isteği ile emekliliğini istedi. TÜBİTAK Yöneylem Araştırması Ünitesi'nde araştırmacı (1970-72); GİMA'da Genel Müdür Yardımcılığı (1972-74); Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK)'nda Genel Müdür Yardımcılığı, Genel Müdür Başyardımcılığı (1974-82); Türk Otomotiv Endüstrileri A.Ş.'de Genel Müdür olarak görev yaptı.

Şemsettin Ünlü, 1960 yılında Eczacı Hamra Esin Yazıcıoğlu ile evlendi. Kızları, Günsu 1961 yılında; oğulları, Mustafa 1963 yılında doğdu.

Sanat hayatına şiirle başlayan Ünlü'nün, ilk şiiri, Varlık Dergisi'nde 1952 yılında yayımlandı. (Yeni Şiirler). Şiir ve denemelerini çeşitli mecmualarda yayımladı. 1977 yılında, ilk şiir kitabı "Durur Bakar İbrahim" Yedi Tepe Yayınları arasında yayımlandı. İkinci şiir kitabı "Dirlik Düzenlik Türküleri" de 1980 yılı başında Yedi Tepe Yayınları arasında yayımlandı.

İlk romanı, Yukarışehir'i 1986 yılında yazdı. Bu roman, Remzi Kitabevi'nce yayımlandı. Yazar, bu romanıyla Orhan Kemal Roman Armağanı'nı aldı.

Şemsettin Ünlü'nün ikinci romanı, Toprak Kurşun Geçirmez, 1988 yılında, yine Remzi Kitabevi yayınları arasında basıldı. Ünlü, Toprak Kurşun Geçirmez'le Madaralı Roman Ödülü'ne layık görüldü.

Ünlü'nün üçüncü romanı, Yüz Uzun Yıl, 1993 yılında Can Yayınları arasında yayımlandı.

Yazar, son olarak "Büyülü Değirmen" adlı bir masal kitabı üzerinde çalışmaktadır. Ünlü, şimdilerde, şiir, yazı, deneme çalışmaları yanında dördüncü romanının çalışmalarını da sürdürmektedir.

YAYIMLANMIŞ KİTAPLAR

1. DURUR BAKAR İBRAHİM, (Şiir); Yeditepe Yayınları, 1976
2. DİRLİK DÜZENLİK TÜRKÜLERİ (Şiir) Yeditepe Yayınları, 1980
3. YUKARIŞEHİR (Roman), Remzi Kitabevi, 1986
4. TOPRAK KURŞUN GEÇİRMEZ (Roman), Remzi Kitabevi, 1988
5. YÜZ UZUN YIL (Roman) Can Yayınları, 1983

ÇEVİRİ KİTAPLAR

1. K. BÖLÜĞÜ (Roman), William March, İngilizceden Türkçesi, Şemsettin Ünlü (Afyon Gazetesi'nde 1961 yılında tefrika edildi)
2. AT SIRTINDA ANADOLU (Gezi Notları) Captain Fred Burnaby, İngilizce'den Türkçe'si, Şemsettin Ünlü (Dünya Gazetesinde, Mart 1979'dan başlayarak tefrika edildi.)

YAYIMLANMAMIŞ (DOSYADAKİ) YAPITLAR

1. EKSİ BEŞ KELAYNAK
2. AYDINLANMA YOLUNDA

2. EDEBİ ŞAHSİYETİ

Şemsettin Ünlü, sanat hayatına 1951 yılında Varlık Dergisi'nde yayımlanan "Yalnızlık" şiiri ile başladı. Kırk yıla yakın bir süre şiirle uğraştıktan sonra, roman yazmaya başladı. Asıl ününü de bu sahada elde etti.

Yayımlanan ilk eseri, (1977) "Durur Bakar İbrahim" adlı şiir kitabıdır. Ünlü, bu kitabında çeşitli dergilerde ve gazetelerde yayımlanmış olan şiirlerini bir araya toplamıştır. İkinci eseri, (1981) "Dirlik Düzenlik Türküleri"dir. Yazar, bu ikinci kitabında: Türk insanının, toplum içindeki özlem ve davranışlarını anlatıyor.

Şemsettin Ünlü'nün İlk romanı "Yukarışehir",(1986) "Orhan Kemal Roman Armağanı'nı" aldı. İkinci romanı "Toprak Kurşun Geçirmez" ise " Madaralı Roman Ödülü'nü" kazandı. Yazarın üçüncü ve son romanı, "Yüz Uzun Yıl" dır. Bu üç roman, birbirinin devamı ırmak romanlardır. Şemsettin Ünlü, bu yönü ile edebiyatımızda tarihi, konu alan bir ırmak roman yazarı olarak yerini almıştır.

Şemsettin Ünlü'nün romanlarının kenti -çocukluğunu yaşadığı- Harput'tur. Romanlarında, Harput ve çevresi hakkında geniş bilgi verir. Harput kültürünü, tarihini, coğrafyasını, Harput'a ait efsaneleri, türküleri, romanın konusu ile kaynaştırarak ustaca okuyucuya sunar.

Romanlarında işlediği konu yeni değildir. Fakat, kıyıda kenarda kalmış eski bir kültür merkezi olan Harput'tan, toplumun değişim sürecini izlemek yenilik olarak kabul edilmelidir. Çünkü, daha önce bu konulara eğilmiş olan romanlar, İstanbul, Ankara ve Balkanlar'ı mekan olarak seçmişlerdir...

Şemsettin Ünlü, kendine has bir roman dili oluşturmaya çalışmıştır. Romanlarındaki cümleler, titizlikle kurulmuş, şiirselliği sağlamak adına devrik cümleler tercih edilmiştir. Şemsettin Ünlü, "kısa cümleler kullandım" dediği romanlarında, çokça uzun cümlelerle yer vermiştir.

Ünlünün romanlarındaki ilgi çekici bir yön ise, "ve" bağlacını, hiç kullanmamasıdır.

Ünlü'ye göre:" "ve" sözcüğü, yazma kolaylığından başka bir şey sağlamaz. "ve " sözcüğü yazarın, düşünme olanaklarını kısıtlar." Yazar, "ve " bağlacı yerine virgül (,) kullanmanın daha sağlıklı olduğunu ifade eder.

Ünlü, roman dilini şöyle açıklar:

“Yazarın dili, yaptığı işin tek aracıdır. Dolayısıyla yapıtı yüceltecek yada yerdirecek başlıca öge, dildir.

Yazar, romanı yazarken , anlatmak istediğinin özünü bütün açıklığı, yalınlığı ile yazıya aktarmalıdır. Seçtiği sözcüklerin, cümle içindeki dizilişlerinde, ahenginde, aradığı olgunluğa, ulaşıp ulaşmadığına bakmalıdır. Çünkü, dilde olgunluğa ulaşmamış bir yazarın, bir dil ürünü olan romanda, olgunluğa eriştiği söylenemez.

Roman dili eskimemelidir. Roman dili, halk dili değildir; ama ona çok yakın bir yazın dilidir. Romanın dili, her çağda okunup anlaşılabilen, sevilen dil olmalıdır.”

Ünlü, romanlarında sade, anlaşılır bir dil kullanmış; sözcükleri özenle seçmiş, Türkçe karşılığı olan yabancı kelimeleri, kullanmamıştır. (Üslup-biçem, mümkün – olası , zengin – varsıl, cümle – tümce)

Ünlü’ye göre : “Romanın dili, çekip götürmelidir okuru romanın dünyasına; ilgisini, coşkusunu, katılımını canlı tutmalıdır. Dilin, bütün olanakları açıktır romancıya Toplumun bütün katmanlarında olan her şey, romanın konusudur. Roman dilinin iyi kullanılmış olması, okuyucuyla içten bir iletişim kurulduğunun delilidir.”

Yazar, romanlarında, anlatımın görsel olmasına özen göstermiştir. Romanlarında, bu görselliği sağlamak için, tasvirli anlatıma sıkça başvurmuştur. Romanlarında içtenlik yaratabilmek için, halk dilinde kullanılan kelimeleri, atasözlerini, deyimleri, Eski Türkçe sözcükleri, anlatımının birer unsuru olarak kullanılmıştır. Romanlarında, kişilerin yöresel dillerini olduğu gibi yansıtması, romanlarına, samimi, sıcak bir hava getirmiştir.

“Yüz Uzun Yıl” romanından aşağıya alınmış olan şu bölüm, anlatımdaki samimiyete ve yöresel ağzın komikleştirmeye , çarpıtılmaya gitmeden doğal haliyle sunulmasına güzel bir örnektir:

Nereden yüklediz bunları Ula İbo? Kimin bunlar?

-Yıkıntı daha kardeşlik.....Kimin olaydı iyiydi?

-Gözüz kör ola ula .... Gözüz kör ola ..... (s. 89)

Ünlü'ye göre roman: "Masal, destan, şiir, oyun gibi temeli çok eski çağlara dayanan bir sanat değil; üretim ilişkilerinin bir ürünüdür. Roman, toplum hayatından gerçekçi anlamlı, duyarlı bir kesit vermelidir"

Yazar, bu görüşlerini romanlarında başarı ile uygulamıştır. Yukarışehir, Toprak Kurşun Geçirmez, Yüz Uzun Yıl: 1856-1908 yıllarında, Osmanlı içerisindeki siyasi gelişmeleri ve bu gelişmelerin imparatorluğun, uzak bir kentinde yarattığı etkileri sunan, toplumsal romanlardır.

Ünlü, roman yazarken, ön hazırlığın gereğine fazlasıyla inanır. Yukarışehir'i, 1983 yılında yazmaya başladığını ifade eden Yazar, romanını yazmadan önce uzun bir hazırlık dönemi geçirdiğini, araştırma yaptığını söyler. Yukarışehir'in yazılış hikayesini de şöyle anlatır:

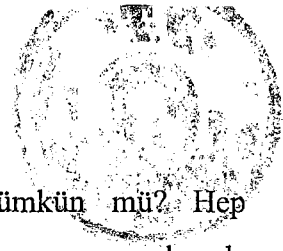
"Ben, Yukarışehir'de doğdum. Yıkıntılar arasında büyüdüm..... Otuz yıl sordum , soruşturdum, okudum not tuttum. Ev ev, sokak sokak, semt semt yeniden yaptım, yücelttim kenti aklımda. Mezre'yi, tek tek gözümde canlandırdım. . Araştırdıklarım, bildiklerimi ekledim. Öyle yazdım Yukarışehir'i. "

Yazar, romanlarında, tarihi gerçekleri olabildiğince tarafsız anlatmıştır. Ermenileri tanıtırken, gayet sevecendir. Bogos'u ve ailesini okuyucuya sunarken, herhangi bir saptırmaya gitmez. Ermeniler'le Türkler arasındaki çatışmanın, nedenlerini anlatmaya çalışır. Yorumları yumuşaktır. Hasımâne değildir.

Ünlü, Türkçe sevgisini ve yabancı sözcüklerin dilimize büyük bir hızla yerleşmesinden duyduğu kaygıyı, söyle dile getiriyor:

"İnsanımıza, geçmişimize açık yüreklilik ve sevgiyle bakmasını bilmeliyiz. Tarihi gerçekleri saptırmadan, gerçek hayatı değiştirmeden vermeye çalışırken; dil, bize yardım ediyor. Konuşulan dili kullanmadan, roman yazamayız. Yukarışehir, Yunusun mısralarıyla başlar:

Miskin adem oğlanını
Benzetmişler bir ekine
Kimi biter kimi yiter
Yere tohum saçmış gibi

Ustamız, Yunus olunca, dil zevkine varmamak mümkün mü? Hep düşünmüştümdür: Yunus Emre ile aynı asırda yaşayan bir de romancımız olsaydı. Halk hikayelerimiz ve masallarımız, dilimizin canlılığının en güzel örnekleridir. Bu gün de aynı problemleri yaşıyoruz. Yaşayan dile, yabancı dillerden gelen, her geçen gün de sayıları artan kelimeler... Çözümü düşünmek, dilimizi severek, ustalıkla kullanmak zorundayız.” (Türk Edebiyatı, Mart 1991 s.209)

Şemsettin Ünlü'nün, roman ve şiirlerinin dışında çeviri kitapları ve deneme yazıları da vardır.

Çeviri kitapları : K Bölüğü (Roman) William March İngilizce'den Türkçe'ye At Sirtında Anadolu (Gezi Notları) Captain Fred Burnaby İngilizce den Türkçe'ye (Dünya Gazetesinde, Mart 1979'dan başlayarak tefrika edildi.

Şemsettin Ünlü, edebiyatımız içerisinde, konusunu tarihten alan; ırmak roman yazarı olarak da yerini almıştır.

3. ŞİİRLERİ

Şemsettin Ünlü, sanat hayatına şiirle başlamıştır. İlk şiiri, “Yalnızlık” 1952’de Varlık’ta yayımlanmıştır.

İlk şiir kitabı, Duru Bakar İbrahim (1977); ikinci kitabı, Dirlik Düzenlik Türküleri (1980) Yeditepe Yayınları arasında çıkmıştır.

Şiirlerinde, aşk, sevgi, dostluk, ölüm, yaşama sevinci, insanlık, birlikte yaşama ilkeleri, barış, özgürlük, doğa, tabiat tema ve konularını işler.

Şemsettin Ünlü’ye göre şiir: “Duygu ve düşünce yoğunluğu ile ortaya çıkan bir üründür. Şiir, salt duygularla oluşturulmaz. Düşüncelerden, sezgilerden, arayışlardan, yapma yaratma unsurlarından faydalanılarak oluşturur”

Şiirlerinde en çok işlediği tema, aşktır. ” Uzaktan” şiirinde, aşkını kavak ağaçları fısıldar çiçekler hatırlatır.

Gece rüzgar çıkarsa
Kavak ağaçlarıdır fısıldaşan
Korkmayasın !
Bir gölge varsa pencerede
Oynak,
Ay ışığı, ağaç dalıdır
Yaz sabahları,
Gelir geçersen aklından
Bilesin
Al çiçekler açmıştır.

..... (Duru Bakar İbrahim s. 35)

Aşk acısını, kalbinin derinliklerinde duyar. Aşk, bir oyun olarak görür. Aşk, tutsak kuş gibidir. Kalbi terkederse bir daha geri dönmez.

AŞK ACISI

Biz senin sokaklarında her gün

Kalbimle bu şiiri söyleriz

Sokulur içime yavaş

“Sus artık sus artık kalbim”

Derim

.....

Ah! Biliyorsun tutsak kuşlar uçunca

Gök yüzü kocamandır,

Çatılar yüksek

Ah! Biliyorsun tutsak kuşlar uçunca

Geri dönmezler.

(Varlık Dergisi 15 Ocak 1959, Say: 494)

Şemsettin Ünlü'nün, şiirlerinde en çok işlediği temalardan biri de hayat ve yaşama sevincidir. Yaşama sevinci, mutluluğu ve mutsuzluğu içerir..... sınırsızdır. Güvenli bir güçtür şiirde. Ünlü, “Üçgenlerde”, hayatı üç mısranın içine sığdırır.

Bu kenar doğum

Bu yaşam bu ölüm

Ayağın bastığı yerde.

“Bir Sigara İçimi Daha Yaşamak” adlı şiiri ise, hayata dört elle sarılmış, yaşama arzusu ile dolu bir insanın duygularını anlatır.

Sen ölümsün seni biliyorum

Urbalarımı, kitaplarımı

Söylediğim türküyü alacaksın

Akşamları arkadaşlarımla buluşmamı,

Dolaşmamı sokaklarda

Beğenmiyorsun

Az dur

Bir sigara içimi daha yaşamak istiyorum

Bu duman lezzeti her sabah uyanınca

Tutkulara dönmüş olmak tekrar

Ellerim tavandaki ampul

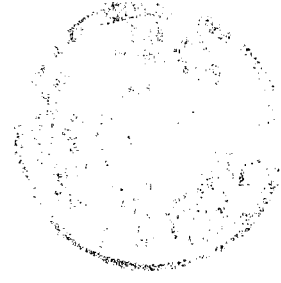

Ve dört duvar
 Geceki rüyalarımın ayrı gerçek
 Kabul üzüntülerimi yalnızlığımız
 Haydi umutları bırak gidelim!
 Bir avuç su rasgele bir çeşmeden
 Kana bildiğimiz kadar
 Acısıyla kötü
 Ve güzel yaşamak
 Sen ölümsün ben seni biliyorum
 Rahat ve kaygusuz
 Geriye bakmak uzunca
 Belirsiz bir uzayda çocuklar, evler, şehirler
 Tanıyıp bildiğim akşam vakitleri
 Sevgililer..... (Varlık Dergisi 1 Mayıs 1957 Sayı: 451)

Şemsettin Ünlü, şiirlerinde, toplum hayatı, toplum hayatını düzenleyen kuralları, toplumun özlemini çektiği duyguları, anayasa, demokrasi, Cumhuriyet ve güzelliklerini içeren konuları da işlemiştir. Şair, yurt çapında, özlemi çekilen, özgürlük, barış ve huzur içinde yaşama isteklerini kendince dile getirir.

Toplumun yozlaşmış yönlerini dile getiren “Yoz” şiiri, insanca yaşamayı arzulayan insanların duygularını anlatır.

Eski Antalya'daki büyük bahçelerde
 Afrodit kızları yaşardı biz görmedik
 Çırılçıplak uzanırlardı. Ağaç diplerine
 Parlak bir ay olurdu gökyüzünde
 Çok parlak,
 Ayıp yerlerine gölgeler düşürürdü.
 İsa'dan sonra
 Afrodit kızlarını çöpçüler topladılar
 Götürüp çirkin izbe evlere kapadılar
 Sayrılı gölgeler bekledi kapılarında

Ne fena dövdük karılarımızı
 Biz sarhoştuk, onlar suçsuzdu, odalara kapadık
 Sedef kakmalı çekmelere
 Ceviz sandıklara bakıp ağladılar
 Gelin alayları durdu kapılarında
 Başka erkekleri düşündüler.

.....

(Dirlik Düzenlik Türküleri Sayfa: 29)

Şemsettin Ünlü, dilimiz üzerine de şiir yazmıştır. Türkçe'nin güzelliğini, önemini, zenginliğini, ortak paydamız olduğunu anlatır.

.....

Fırınlarda tüten taze ekmek gibi
 Sıcak sevdalı
 Ana yüzü gibi güleç
 Düşüncede gönülde sevincimiz
 Kaderimiz su şırlıtımız
 Bakışı çocukların yar söyleyişi
 Türkçeymiş
 Ortak Dilimiz

.....

(On İkinci Şiir- Dirlik Düzenlik Türküleri,sayfa:25)

Dostluğu, içtenliğin, sıcaklığın, samimiyetin sembolü olarak tanımlar.

DOST GELİR

İşte tam o sıra gelir dost
 Yüzü giysileri üşümüş soğukta
 Ama bir sıcaklık dolar odaya
 Bir kibritte kolayca ışıyan

Karanlık gider..... (Durur Bakar İbrahim , Sayfa : 69)

Şemsettin Ünlü'nün işlediği temalardan biri de;Anadolu insanının çektiği acılar, yaşam biçimi,ekmek kavgasıdır.

ÇARŞISI İBRAHİM'İN

Evlerin çatısı , çatkısı ak kar

Gün vurmuş yıldız yıldız camlara

Ara sokakta hanın önünde

Kıl yem torbaları

Kağnılar

Yorganlar gazeteler.....

-Oğul okula geldi mi köylerden?

-Gelin doktora geldi mi köylerden?

-Baba mapusa geldi mi köylerden?

Gazeteler ne yazar ?

Eczalar ateş pahası

Yenler, urbalar veresiye

Ofislerde tohumlar şarıl şarıl .....

Somunları katık edince ekmeğe

Ben İbrahim,

İbrahim yiğitçe .....

.....

Mor geceyi güneşe koy ışısın

Ak hamuru fırına koy kızarsın

Açlık uyur gecelerde evlerde ..... (Durur Bakar İbrahim, Sayfa: 63)

Hayatın anlamını, sevgilisinin yanında bulan, sevgilisi olmadığı zaman, rüzgarın esişini, çiçeklerin açışını, akşam vakitlerini, anlamsız bulan aşığın duygularını “Kar Yağdığı Sıra” da anlatır.

Çiçeklerin hepsi boşa açtı

Bu bahar kimseye götürmedim

Rüzgarlar boşuna esti

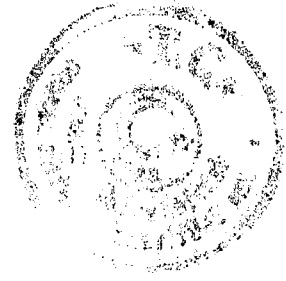
Boşuna dolaştım akşam vakitleri

O bağ bu bahçe

Çam ağaçları yeşildi daha

Yaz geçmedi derdim kendi kendime

Oysa sarı yaprakları

Derleyip götürdüler
 Çıplak dallar kaldı boylu boyunca
 ..... (Durur Bakar İbrahim, Sayfa: 31)

Ünlü'nün, şiirlerinde işlediği başka bir tema da barıştır. Barışı, ardıç ağacına benzetir. Ardıç, barış için çiçek açar; yeşil olur. Kötü, çirkin bütün insanları sever, hümanist duygularla doludur.

SEKİZİNCİ ŞİİR

Ben ardıç dalıyım
 Sapa yerlerin
 Barış için çiçek açtığım
 Yeşil olduğum

İşıltısına sabahların
 Yaprak yaprak sevinç tutarım
 Kuşlar böcekler yaban otları
 Öyle çok ki dostlarım
 Ardıç dalıyım böyle
 Barış için çiçek açtığım
 Kötüler çirkinler insanlar dahil
 Her birine sevgi beslerim (Dirlik Düzenlik Türküleri, sayfa: 20)

Tanrıyı ve sonsuz yaşamı (Ahireti) anlatan "Doğanın Yüce Şarkısı" adlı şiir,
 Ünlü'nün mistik temaları işleyen tek şiiridir.

DOĞANIN YÜCE ŞARKISI

Biz varız ışıktta ışksız
 Güçtür eskimemiz
 Susarız
 Bu ağaçtır büyür severiz
 Bu ottur, saygılı
 Bu mavimiz suda gökte
 Aslı yok

Biz toprağız , suyuz havayız
Biz varız
Sonsuz zamanda
Gün doğumu ışıyacağız
Kış yaz iki bahar
Böceklerimiz kuşlarımız memeliler
Yürüyecek ,
Zamanda sonsuz
Çiçek açacak
..... (Durur Bakar İbrahim, Sayfa : 16)

Şiirlerinde işlediğı başka bir tema da Cumhuriyet'tir. Cumhuriyet'in, insan haklarına dayalı, ulusal, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu anlatılır.

ON BİRİNCİ ŞİİR

Serin sulara yıkanır gibi
Dün doğmuş gibi
Din dil soy
Ayrımı gözetmeksizin
İyilikle eşitlikle özgür
Çalışmaya düşünmeye açık
Saygılı
Sonsuz sürede adalet üzere
Sevgimiz büyüdüğüçe (Dirlik Düzenlik Türleri, Sayfa: 23)

Şemsettin Ünlü, şiirlerinde, hissettiklerini, düşüncelerini, hayallerini, sembollerle anlatmıştır. Benzetmelere sıkça başvurmuş; mecazlı anlatım tarzını tercih etmiştir. Bu yüzden şiirleri, anlatım bakımından kapalıdır. Bu yönüyle, Sembolizm'in bazı özelliklerini şiirlerinin muhteviyatında toplamıştır.

Aşk şiirlerinde ferdi ; fakat söyleyiş itibarı ile duru, toplumsal temaları işlediğinde, adeta bir halk ozanına bürünen şair, II. Yeninin hüküm sürdüğü yıllarda ise kapalı şiire yönelmiştir.

ÜÇ AT

Geceyi götüren koşulu arabalarda

Soluk mavi at bu

Onu sen al maviyi örtün

Oynak sabahlarda gelen şu

Sende kalsın,

Geçildikçe yaşlanmaya götüren bahar

Bu üçüncü çok kısa, dört nal

Herkesin yanında bekleyen at

Türküler çalgılar bitince (Durur Bakar İbrahim, Sayfa: 12)

Ünlü, şiirlerinde, ölçü, uyak gibi unsurları kullanmamıştır. Ölçü ve uyağın, şiirin özünü bozduğunu, şiiri kısıtladığını düşünür. Şiirlerinde, anlam bütünlüğüne önem vermiş

Günlük konuşma dilini şiirlerinde kullanmış kurduğu cümleler tek mısra ile sınırlı kalmamış; ikinci üçüncü mısralar da bütünlük arz etmiştir.

KARANLIKTA

Konuş biraz her şey susunca

Kim bu? Karanlığı gönderen, götüren

Her akşam dolan sinsi

Hür mü? Dalkavuk yada zorba

Kim bu? Dolaşan arkamızda

..... (Durur Bakar İbrahim, Sayfa: 33)

Şemsettin Ünlü, şair kimliğinden çok romancı kimliği ile tanınmıştır. Şairliği, romancı kimliğinin gölgesinde kalmıştır.

4. ROMANLARI

4.1. YUKARIŞEHİR

4.1.1. Romanın Kimliği

Şemsettin Ünlü'nün ırmak roman serisinin (Yukarışehir, Toprak Kurşun Geçirmez, Yüz Uzun Yıl) ilk kitabıdır. Romanın ilk baskısı, 1986 yılında Remzi Kitabevi tarafından; ikinci baskısı ise İnkılap Kitabevi tarafından 1998'de yayımlanmıştır.

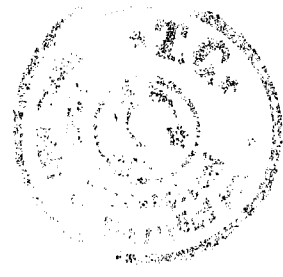
Şemsettin Ünlü, Yukarışehir romanını kaleme alma öyküsünü şöyle anlatıyor:

“Yukarışehir’i, 1983 yılı sonunda yazmaya başladım. Çocukluğumu yaşadığım bu kenti, caddeleri, sokakları, camileri, çeşmeleri, ayakta kalmış yapıları, semt semt uzayıp giden yıkıntılarıyla, yakından tanıyordum. Hemen aşağıda, yaya yürüyüşle bir saat uzaklıktaki “Mezre”yi de öyle... Onun için, biri eski, öbürü yeni iki kenti, 1970’lerdeki konumlarıyla canlandırmam güç olmadı. Gördüklerimi, bildiklerimi; sorup soruşturduklarım, okuyup araştırdıklarımla çoğalttım, pekiştirdim, birbirine ekledim. Aşklar, savaşlar, dostluklar, hainlikler, bilgelikler, aymazlıklarla doluydu kentin yakın geçmişteki yaşamı. Yakından tanıdığım, bildiğim insanlardı. İnsanların da geçen yıllarda ne denli değiştiklerini, değişebileceklerini tasarlayabiliyordum... Ne kurguyu kurarken, ne de romanın kişilerini ararken zorlandım.”¹

Yukarışehir romanı, “1987 Orhan Kemal Roman Armağanı” ödülünü almıştır. Roman 43 bölümden oluşur.

Ünlü, romanında 19. Asrın son çeyreğinde Anadolu insanının var olma, ayakta durma, özgürlüğe kavuşma savaşını anlatır. Ünlü’ye göre: “Birinci Dünya Savaşının sonuna kadar geçen sürede, sömürge zihniyeti, egemenliğini kurmaya çalışmış; bu zihniyetin getirdiği acılar, Balkanlar’da, Anadolu’da, Ortadoğu’da sanki hiç yaşanmamış gibi algılanmıştır. Ünlü, bir çıkar kavgasının orta yerinde bulunan halkımızın, öyküsünü anlatmak gayesi ile yazmıştır romanı. Çünkü, yazara göre, batıda adlarını bildiğimiz bilmediğimiz birçok yazar, okurlarına kendi açılarından bu dönemi anlatmışlardır.

¹ Feridun Andaç, Söz Uçar, Yazı Kalır, Toplumsal Dönüşüm Yayınları Şubat 1997, İstanbul, s.284

4.1.2. Romanın Özeti

Yazar, romanda 1856-1876 yılları arasındaki dönemi anlatıyor. Okuyucuya o devrin siyasi, ekonomik, sosyal problemlerini, küçük bir Anadolu kenti olan Harput'tan kesitler vererek sunmaya çalışıyor.

“Arap Yarımadası'nın kurak, kumlu topraklarından kuzeye, Anadolu'nun yüksek yaylalarına doğru gelenler; doğuda Dicle'nin sığ, durgun sularını, batıda derin yatağında gürültülerle akan Fırat'ı izler; dağlık, dar bir geçide ulaşırlardı.” Cümleleri ile başlar roman.

Yukarışehir, kuzeydeki, dağlık, dar geçidin girişinde, kayalık, yüksek tepelerin üstünde, gelip geçmiş sayısız uygarlıklarla iç içe, uzun yüzyıllar yaşamış, bir eski Osmanlı kentidir.

Yazar, romanın bu ilk bölümünde Yukarışehir'in tasvirini yaptıktan sonra aşağıdaki düzlükte, Salih Sıtkı Paşa'nın gelişiyle kurulan, yeni kentin (Mezre'nin) tasvirini verir.

Salih Sıtkı Paşa, karın, kışın yolları kapadığı, açlığın, ölümün insanları kırıp geçirdiği uzun, acılı kıştan sonra, yaz başlarında Yukarışehir'e vali olarak gelir.

Paşa, gelir gelmez aşağıdaki düzlüğe hükümet konağı yaptırır. Ardından adliye, askeri kışla, derken çoğalan evler ve yeni bir kent, “Mezre” kurulmuş olur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun içerde ve dışarıda karışıklık yaşadığı dönemlerdi. Karadağ'da, Sırbistan'da ayaklanmalar, isyanlar baş göstermiş, Moskof (Ruslar) Dağıstan'da Müslümanları kılıçtan geçirmiş; Sultan Abdülaziz, tahttan indirilmiştir. Rusya, İngilizlerle anlaşıp Fransızları ve Almanları da yanına alarak; Osmanlı'ya ultimatom vermiştir. Seferberliğin ilan edildiği, terhislerin kaldırıldığı günlerdir.

Yukarışehir'den, Müftü Mahmut Nedim Efendi, İnşaatçı Ferhat Ağa, Demirciler Kahyası İbrahim, Saraç Mustafa, Hüseyin Hoca, yaşı 20-25 olan 295 genç, Rus harbine katılmak üzere gönüllü olarak giderler.

Seferin üstünden üç yıl geçer; fakat dönen yoktur. Dönmeyenlerin arasında Yusuf'un babası, Ferhat Ağa da vardır. Ferhat Ağa'nın anası, yıllarca oğlunun yolunu bekler, durur. Fakat Ferhat geri dönmez. Ferhat'ın oğlu Yusuf, babasız büyür.

Yusuf ,büyür, 13-14 yaşına gelir. Bağ komşuları olan, Bogos Bezirciyan'ın kızı Hermin'e aşık olur. Hermin de Yusuf' aşıktır. Yusuf, önce demirci ustası Ömer Usta'nın yanında, daha sonra da Tabakane'de çalışır. Bu arada, Kuru Kadir Hoca'nın yanında ders alır.

Yusuf Tabakane'de, Ömer Usta'nın yanında iyi bir debbağ olur. Hermin'e olan aşkı gittikçe büyür. İki gencin aşkı dillere düşer. Bu arada Hermin'in, Ermeni Cemaati'nden Nubar'ın (Kuyumcu) oğlu Nişan'a istenilmesi düşünülür. Bunun üzerine Yusuf, Hermin'i, Zilfo Bey'in Oba'sına kaçıtır. Yusuf, Zilfo Bey'le Tabakane'de tanışmıştır. İşlediği güzel bir ceylan derisine hayran olan Zilfo Bey, deriyi, Tabakane'nin kahyası Masat Ağa'dan ister. Masat Ağa, derinin Yusuf'a ait olduğunu; Yusuf'a danışmak gerektiğini söyler. Yusuf da daha önce namını duyup, hakkında anlatılan, efsaneleşmiş hikayelerini dinlediği Zilfo Bey'e, deriyi hediye eder. Bu olay, dostluklarının başlangıcı olur. Zilfo Bey, Seydili yöresinin, sayılır ağalarındandır. Devletin sözünü dinletemediği, çok dostu, düşmanı olan yiğit bir beydir.

Yusuf'la Hermin, üç ay Zilfo Bey'in obasında kalırlar. Hermin'in babası, Zilfo Bey'e haber salarak, kızını ve Yusuf'u göndermesini ister. Karşılığında, iki aşığı evlendireceğini söyler. Ancak, Bogos sözünde durmaz. Sürekli Zilfo bey'i oyalar. Bu arada Hermin'in erkek kardeşleri, Kamer ve Artin bir gece Yusuf'u döverler. Yusuf'un başını türlü dolaplar, düzenlerle derde sokmaya çalışırlar. Bogos'un eşeği ölür. Eşek, ağulararak (zehirlenerek) öldürülmüştür. Bogos, bu işi, Yusuf'un yaptığı söylentisini çıkarır. Yusuf, bütün bu olup bitenler karşısında sessiz kalır. Yusuf, bir gün, Zilfo Bey'in obasından tanıdığı Selo ile karşılaşır. Olup bitenleri Selo'ya anlatır. Selo da Yusuf'u obaya davet eder. Yusuf, bayram arefesinde, Seydili'ye (obaya) doğru yola çıkar. Yolda, Yusuf'a tuzak kurarlar. Fakat, Yusuf, hazırlanan tuzaga düşmez. Kendini korumayı bilir. Yusuf'a tuzak kuran, Bogos'un oğlu Kamer'dir. Kamer, Piç Naho, Süleyman ve Yusuf'un tanımadığı biri dahil, üç kişiyi para karşılığı tutmuştur. Amacı, Yusuf'u korkutmak, gerekirse ortadan kaldırmaktır. Bu arada Yukarışehir'e, misyonerlik faaliyetlerinde bulunmak için gelen; Bogos'a yakınlığı ile bilinen Misyoner Whelere ve kızına, gece yarısı araba ile giderken saldırılır. Saldırıdan, Yusuf'un sorumlu olduğu söylenir. Çünkü, saldırganların

Hermin'den bahsettikleri dedikodusunu yayar Misyonerler. Saldırıda, Arabacı Yahık Mamo ölür.

Yukarışehir'de olup bitenler, Vali Salih Sıtkı Paşa'ya iletilir. Vali, hemen Yusuf'un tutuklanmasını ister. Bu iş için, Kara Ziver görevlendirilir. Ziver Çavuş, Yusuf'u arar; fakat bulamaz. Daha sonra Kavaf Hoca, Yusuf'un bayramdan önce Seydili'ye gittiğini söyler. Ziver Çavuş, Yusuf'un şehirde olmadığını anlayınca; işin düzmece olduğu kanısına varır.

Yukarışehir'de bütün bu olaylardan sonra, ortam, iyice gerginleşir. Gerginlik, bayram sabahı patlak verir. Kiliseden çıkan Ermenilerle, Müslümanlar arasında kavga çıkar. Kavga, İstanbul'a saraya kadar ulaşır. İstanbul'dan çekilen telgrafta, olayın hemen soruşturulması istenir. Vali Salih Sıtkı Paşa, hemen Binbaşı Vasıf Bey'le Kadı Efendiyi görevlendirir. Olay ,artık, siyasi bir boyut kazanmıştır.

Çavuş Ziver, Yusuf'u aramaya çıkar. Yusuf Seydili'ye gitmiş, Zilfo Bey'in bayram namazı çıkışında vurulduğunu öğrenmiş; hemen oradan ayrılmıştır. Ziver Çavuş, Yusuf'u bulur. Bir süre daha ortalarda görünmemesini ister. Diğer taraftan, zaptiyeler, Bogos'un oğlu, Kamp+1Xrlar. Bogos, oğlunu, hemen Sivas'a gönderir. Sivas'ta, Misyoner Barnum'un tanıdıklarının yanında kalır. Bogos, endişeli bir şekilde olup bitenleri izler. Misyonerler de boş durmayarak, Fransız Konsolosu'nun aracılığı ile valiyi ziyaret edip; endişelerini dile getirirler. Müslüman halkın, örgütlenip; Ermenileri yok etmeye çalıştıklarını, bunun için çeşitli aşiretlerden eşkıyaların, Yukarışehir'i basacakları söylentisinin, bütün milletin ağzında olduğunu söylerler. Aslında bütün bunlar, misyonerlerin hazırladıkları düzenlerdir.

Yusuf, Tabakane'ye gelerek, işinin başına geçer. Ancak, zaptiyeler onu götürmeye geldiklerinde; Tabakanedekiler, zaptiyelere, Yusuf'u teslim etmek istemezler. Tabakane'den Masat Ağa ve Şüşnazlı Kamil, hükümet konağına çıkarak, valiyle görüşürler. Vali, Yusuf'u koruyup, zaptiyeye karşı geldikleri gerekçesiyle Masat Ağa'yı ve Şüşnazlı Kamil'i tutuklatıp, içeriye attırır. Yusuf da konağına gelerek teslim olur. Bu olaylar üzerine , ahali, ayaklanarak, hükümet konağına yürür. Yüzbaşı Sarı Nedim Efendi ve Ziver Çavuş, kalabalığı dağıtırlar.

Romanın bundan sonraki bölümünde , Yusuf'un hapis günleri anlatılır.

Yusuf, Bogos Bezirciyan, Artin, Piç Naho, hapishaneye götürülürken, saldırıya uğrarlar. Piç Naho, vurularak öldürülür. Aynı gece, Yukarışehir, eşkıyalar tarafından basılır. Kışla Komutanı Miralay Osman Bey ve Binbaşı Vasıf Bey, Zilfo Bey'in öldürülmesi, misyonerlere düzenlenen saldırı ve Yukarışehi'rin basılması olaylarının arkasında, misyonerlerin olduğu kanısındadırlar.

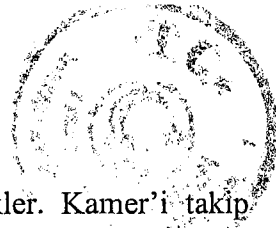
Binbaşı Vasıf Bey, misyonerlerin sıkıştırılması gerektiğini Valiye iletir. Fakat Salih Sıtkı Paşa, bu fikre pek sıcak bakmaz. Çünkü, misyonerlerin arkasında yabancı devletlerin olduğunu bilir. Olayların, İstanbul'la bağlantılı olduğunu düşünerek, üstlerine gitmek istemez.

Yusuf, Bogos ve oğlu Artin, mahkemeye çıkarılır. Mahkeme, Yusuf'un, huzur bozmak ve Arabacı Yanık Mamo'nun ölümüne sebebiyet vermek suçlarından tutuklanmasına karar verir. Bogos ve oğlu Artin'i, delil yetersizliğinden serbest bırakır. Kamer için de yakalandığı yerde tutuklanması emrini çıkarır. Mahkeme kadısı Canip Efendi, Yusuf'un suçsuz olduğuna inanmaktadır. Bu yüzden, Arabacı Yanık Mamo'nun ölümü ile ilgili soruşturmanın derinleştirilmesini ister. Yusuf, kasım ayı sonunda serbest bırakılır.

Yusuf hapisteyken, Bogos, kızı Hermin'i Kuyumcu Nubar'ın oğlu Nişan'a vermek ister. Bogos, Aram adlı adamı ile Nişan'ın içine Hermin'in aşkını işler. Sonuçta Hermin ile Nişan arasında söz kesilir. Kamer, Sivas'tan dönmüş; Misyoner Whelere'nin evinde gizlenmektedir. Bogos ve Whelere, Kamer'in bir süre daha gizlenmesini uygun bulurlar.

Osmanlı Padişahı Abdülhamit, Kanun-i Esâsi'yi ilan ettiğini açıklar. Bu olaya en çok sevinen, Makedonya'dan, Yukarışehir'e, "Hürriyetçi" diye sürgün edilen, Miralay Osman Bey olur. Kanun-i Esâsi, şehirde fener alayı düzenlenerek, davul zurna çalınarak; coşkulu bir şekilde kutlanır. Vali Salih Sıtkı Paşa, yeni anayasaya pek sıcak bakmaz. Fakat bunu kimseye belli etmez.

Yusuf, bir gün iş çıkışı,arkadaşı Kamil ile Pelvan Yaşargile giderler. İçer, eylenirler. Pelvan Yaşar, Hermin'in Nişan'a verildiğini söylediğinde, beyninden vurulmuş döner. Beti benzi solar. Ne yapacağını bilmez bir haldeyken; Yaşar, Kamer'in de geldiğini, misyonerlerin evinde gizlendiğini söyleyiverir. Yusuf, ertesi gün, Kanun-i Esâsinin ilanını kutlamak için yapılan törenlere katılmak üzere Mezre'ye gider.Zilfo Bey'in obasından, Selo'nun Mezre'ye yerleşip; dükkan

açtığını öğrenir. O gün, Selo'yla dertleşip, söyleşirler. Geceyi bekler. Kamer'i takip eder. Kamer'i, kaldığı evde bastırır. Uzunca bir boğuşmadan sonra, Kamer'i, Kadı Canip Efendi'ye götürüp, teslim eder. Bogos'un küçük oğlu Serkis, ertesi gün öğleye doğru, haberi babasına verir. Bogos, ne yapacağını bilemez. Yusuf'a olan öfkesi, kini daha da artar. Yusuf, Kamer'i teslim ettikten sonra, sabaha kadar dükkanların önünde dolaşır. Sabah, Selo ile karşılaşır. Selo'nun anası, Fadim'i ziyaret eder. Bu arada, 1272 doğumluların, askere alınacağı haberini duyar. Yusuf'u, askerlik telaşı sarar. Anası ve ninesinin, nasıl geçineceğini düşünür. Biriktirdiği 38 lirasını ninesine verir. Bu paranın, onları uzun süre idare edeceğini söyler.

Yukarışehir'den ve kazalarından alınacak askerler için, Erzincan'daki Anadolu Ordu-yu Hümayun Müşiriyetinden Kaymakam Fütüvetlü Mehmet Bey, gönderilmiştir.

1876 yılında, Yusuf, Nusret, Pelvan Yaşar, Avcı Memoş ve daha birçokları tam 308 kişi, askere alındılar. Yusuf'un, Hermini uzaktan son bir kez görüşüyle, roman sona erer.

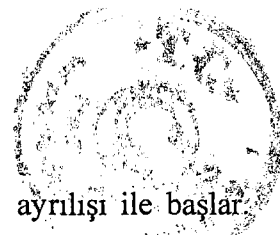
4.1.3. Olay Örgüsü

Romanın olay örgüsü sağlam kurulmuş, ayrıntılar başarılı bir şekilde işlenmiştir. Vaka, tek bir zincir halinde nakledilmiştir. Bütün vaka, "Yusuf" merkezli olarak gerçekleşmiştir.

Romanı, daha iyi tahlil edebilmek için III bölümde incelemeyi uygun bulduk.

I. Bölüm: Eski bir Osmanlı kenti olan, Yukarışehir'in tanıtımı ile başlar. Bu eski kentin, başlangıçta, birkaç çiftlik evinden başka yapının bulunmadığı, Mezre'ye boyun eyişi anlatılır. Kurulan bu yeni kent, camileri, medreseleri, evleri, taş sokakları, çeşmeleri ile karmaşık bir görüntüsü olan, Harput'un mirası üzerine inşa edilmiştir.

Yazar, bu ilk bölümde, eski ile yeninin çatışmasını bu iki kentle vermeye çalışıyor. Yine bu bölüm içerisinde, Osmanlı'nın genel durumu hakkında bilgi verilerek; okuyucu vakaya hazırlanmaya çalışılıyor.

II. Bölüm: Rus seferine giden 300 gönüllünün, şehirden ayrılışı ile başlar. Yazar, bu bölümde, zamanda geriye dönüş yaparak; Rus Seferine giden Müftü Mahmut Nedim Efendi, İnşaatçı Ferhat Ağa, Demirciler Kahyası İbrahim, Saraç Mustafa, Hüseyin Hoca ve 295 gencin gidiş öyküsünü anlatır.

Yusuf'un babası Ferhat Ağa'nın dönmesini bekleyen Güler Ninenin acıyla, kederle yoğrulmuş kişiliğinden bahseder. Aslında, yazar, Güler Nine'nin şahsında Anadolu kadını anlatır. Yine bu bölümde Ferhat Ağa'nın bağ komşusu olan Tanak Bezirciyan'ın, Güler Nine'ye yardımcı olabilmek için sarfettiği çaba anlatılır. Başlangıçta, birbirleriyle iyi geçinen bağ komşularının, ilişkilerinin, bozulma zeminini hazırlar. Yazar, böylece Ermenilerle, Türklerin (Müslümanların) ilişkilerini, bu iki aile üzerinde somutlaştırarak anlatır ki romanın ilerleyen bölümlerinde, şehrin bütününe yansiyacaktır, bu ilişki.

Yusuf'un çocukluğu, yetişme devri, arkadaşlıkları anlatılır. Yusuf'un karakteri haklıyı, haksızdan ayırışı, hürriyetten yana oluşunu hazırlayacak olan sebep, II. bölümde, yazar tarafından ustalıkla işleniyor. Yusuf, çocukluğunda çok yaramaz, ama cesaretli, kafasına koyduğunu yapan bir tip olarak karşımıza çıkıyor. Yusuf'un bu özelliği şu cümlelerde çok güzel sunuluyor:

“.... Kimden duymuş, nasıl bellemiş? Akkayaların tepesine bal toplamaya çıkmış... Bogos'un oğulları da arkasında. Tırmanmış çıkmış kayaların tepesine. Düşse Allah esirgesin! Döndü geldi ki, arı sokmuş... Yüz, göz şişmiş davul gibi. Bir haftada, gözünü açamadı. Dersin ki akıllanmıştır. Kayalığın yanına bile varmış. Yok, bir gün baktık, iki parça petekli bal elinde, şivi bütün üstüne başına sıvanmış...”(Sayfa: 17)

II. bölüm, Yusuf'un komşu bağın, nar çiçeği gibi güzel kızı, Hermin'e aşık oluşu ile son bulur. (II.)

III. Bölüm: Romanın III.XLIII . bölümlerini kapsayan kısımdır. Yazar, bu bölümde, Yusuf ve Hermin'in aşkını anlatır. Bu aşkın, Ermeni ve Müslüman halkın ilişkilerini nasıl etkilediğini açıklar. Yukarışehir'e, Osmanlının parçalanma sürecini hızlandırmak için gelen Misyoner Whelere ve Barnum'un çalışmalarını anlatır.

Yusuf'un hayatını değiştirecek olan Tabakane'yi , geleneklerini, Yusuf'un Tabakane'de nasıl bir eğitimden geçtiğini anlatır. Yusuf'un, Hermin'i kaçırıp, Zilfo

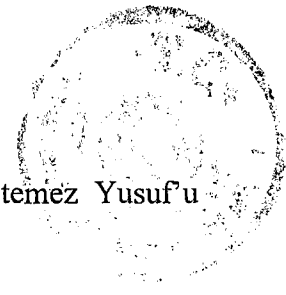
Bey'in obasına götürmesi, Bagos'un, boş vaatlerle gençleri geri getirmesi, Yusuf'un dövülmesi, tuzağa düşürülmek istenmesi, hapse atılışı, ustaca, birbiriyle bağlantılı olarak işlenmiştir. Yazar, Yusuf'u dağa çıkarıp büyük bir eşkıya yapmak yerine, olup bitenlere sesiz kalan, çektiği acılardan olgunlaşmış bir karakter olarak sunar.

Zilfo Bey, misyonerlerin tutmuş olduğu adamlar tarafından öldürülür. Arabacı Yanık Momo'nun ölümünden de misyonerler sorumludur. Hermin'in, Yusuf'a verilmeyişinde de misyonerlerin parmağı vardır. Yazar, bütün bu oynan oyunları okuyucuya açık seçik vermez; ama olayların akışı içerisinde sezdirir.

Romanda, zaman zaman, Osmanlı'nın siyasi durumu ile ilgili aktarmalar yapılır. Bu aktarmalar, Osmanlı'daki değişikliklerin, çalkantıların, Yukarışehir'deki etkilerini, daha iyi kavrayabilmek içindir. Örneğin, Kanun-i Esâsi ilan edildiğinde, ahali kutlamalara katılır; ama neyi kutladığını bilmez. Bu, Anadolu'nun her yerinde böyledir. Ahali, okumuş insanlardan Kanun-i Esâsiyi öğrenmeye çalışır. Yazar, romanında bazen, gereksiz ayrıntılara girmiştir. Ama yine de bu ayrıntılar, okuyucuya, olayları kavramada oldukça yardımcı olmuştur.

III.Bölüm, Yusuf'un hapse girişi, Yukarışehir'in eşkıyalar tarafından basılması, Hermin'in Nişan'a verilmesi ve Yusuf'un hapisten çıkışı, belirli bir kronolojik sıra ile veriliyor. Yusuf'un, hapisten çıktıktan sonra Kamer'i yakalayıp, Kadı Canip Efendi'ye götürüşü, Yusuf'un askere alınışı ile son bulur.

Romanın, ilk iki bölümü, hazırlık, üçüncü bölümü ise ana vakanın anlatıldığı bölümdür. Romandaki metin halkalarından birini çıkardığınızda, olay örgüsünün bozulduğunu görürsünüz. Romanda, sebep-sonuç ilişkisine bağlı mantıklı vakalarla (metin halkaları) karşılaşırız. Vaka, ayrı ayrı mekanlarda gerçekleşir. Fakat, okuyucu mantıklı olaylar silsilesinin içine ustaca çekilir. Örneğin, Yusuf, bayram arefesinde, Zilfo Bey'i ziyarete gider. Zilfo Bey'in öldürüldüğünü görür. Yusuf, (mekan olarak) Seydili'dedir. Aynı gün, Yukarışehir'de, Misyoner Whelere ve kızına saldırı düzenlenir. İki ayrı mekanda, ayrı ayrı küçük vakalarla karşılaşırız. Yazar, Yusuf'u Seydili'de bırakarak, Yukarışehir'e döner. Olup bitenleri, okuyucuya aktarır. Yukarışehirde gerçekleşen vaka, başlangıçta Yusuf'la alakalı değilmiş gibi görünüyor. Ancak, yazar, okuyucuyu daha önceden hazırlayıp sunduğu vakalarla, halde yaşanan vakayı birleştirmeye sevk ediyor. Misyonerler, üç kişinin kendilerine saldırdığını, saldırganlardan birinin, Hermin diye bağırdığı

ifadesini veriyorlar. Hermin'in adının geçiyor olması, ister istemez Yusuf'u düşündürüyor okuyucuya.

4.1.4. Şahıs Kadrosu

Romanlardaki şahıs kadrosunu, "birinci derecedeki kahramanlar, norm karakterler, kart karakterler ve fon karakterler"² başlığı altında inceleyeceğiz.

4.1.4.1. Birinci Derecedeki (Başkahramanlar) Kahramanlar

"Romanda bütün boyutları ile anlatılan birinci derecedeki kahramanlar, iç dünyaları ve hayatları ayrıntılarla anlatıldığından diğer karakterlerden kolaylıkla ayrılırlar.

Bu karakterler, çatışma ve değişme süreci yaşayan, toplumda fert olarak varlığını sürdüren ve tepkilerimizi sürekli olarak yönlendiren kişilerdir. Romanda en ilgi çekici sorunların ortaya atılmasını sağlayan bu kahramanlar, tematik güce ait ahlak anlayışının somutlaştırılmasına hizmet ederler. Zaten romanın yazılış amacı ve var oluş sebebi de onlara hayatiyet kazandırma fikrine dayanır."³

Bu yönüyle Yukarışehir romanında Yusuf, birinci derecedeki kahramanımızdır.

Yusuf, babasız yetişmiş; yokluğu, acıyı, sefaleti görmüş, kara kuru, çevik, kuvvetli bir delikanlıdır. Haklıyı haksızı gözetir, doğru bildiğinden şaşmaz dürüst bir karaktere sahiptir. Bakışları ile çevresine korku verdiği gibi davranışları ile de güven verir. Yusuf, Yukarışehir romanında aşkı için mücadele eden genç bir aşağı temsil eder. Romanın tematik gücünü oluşturur. Romanda bütün olaylar Yusuf'un, aşkı için verdiği mücadele etrafında gelişir. Müslüman cemaatle Ermeni cemaatin çatışması, misyonerlerin Ermeni cemaatini kışkırtmaları, devlet-halk çatışması bu aşkın ürünü olarak karşımıza çıkar.

Yazar, Yusuf'un karakter yapısını olayların akışı içerisinde okuyucuya sezdirir.

² Bu sınıflandırma hakkında bakınız: Philip Stevick, "Roman Teorisi", (Çev: Doç. Dr. Sevim Kantarcıoğlu) Ankara, 1988, s. 169-198

³ Ramazan Korkmaz, "Sabahattin Ali İnsan ve Eser", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Mart 1997, s. 293

“Yusuf dabaklara ait yüklü bir katırı, şehirde başı boş gezerken bulur. Katırı alıp, şehre iner. Halasının kocası katırın dabaklara ait olduğunu, bulana ödül verileceğini söyler. Yusuf, katırı alıp Tabakane’ye Masat Ağa’ya götürür. Ödülü de istemez.” (Sayfa: 24)

Bu olay Yusuf’un onurlu ve dürüst kişiliğinin delilidir. Yusuf eski bir Türk töresi olan demircilik işinde de çalışmış, Demirci Ömer Usta’nın yanında hayatı öğrenmiştir. Yusuf’un kişilik gelişimi ilk planda Ömer Usta’nın yanında gerçekleşmiştir.

Yusuf, bu ilk romanda (Yukarışehir) çocukluk ve gençlik evresindeki kişiliği ile okuyucuya tanıtılmış; böylece diğer romanlardaki (Toprak Kurşun Geçirmez, Yüz Uzun Yıl) kişilik gelişimine hazırlanmıştır. Okuyucu Yusuf’u inatçı, mücadeleci dürüst bir tip olarak tanımıştır.

Romanda, Yusuf’un kişiliği ile ilgili dikkat çekici bir yön ise, kendisine yapılan haksızlıklara rağmen sessiz kalmasıdır. Roman türünün, itibarı (fiktif) bir alem olduğu düşünülürse, Yusuf pekala bir eşkıya olabilirdi. Fakat yazar, bu yolu seçmeyip, Yusuf’u gücünün yettiği kadar mücadele eden bir kişilik olarak okuyucuya sunmuş, bu da Yusuf’a sıradan bir insan özelliği vermiştir. Bu yönüyle Yusuf, okuyucunun kendine daha yakın bulduğu bir halk tipi olarak karşımıza çıkmıştır.

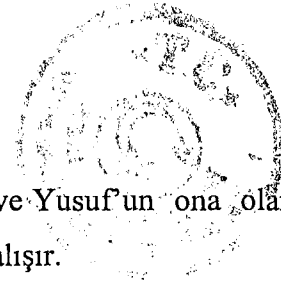
Romanın Yusuf’la birlikte birinci derecedeki kahramanları arasında değerlendireceğimiz diğer bir ismi de Hermin’dir.

Hermin Ermeni Tüccar Bogos Bezirciyan’ın tek kızıdır. İnce belli, kumral, güzel bir kızdır. Sevdiği erkek uğruna ailesini terkedecek kadar güvenilir bir karakteri canlandırıyor. Aynı zamanda kadın olmanın çaresizliğini de kişiliğinde taşır. İnatçıdır. Sevdiği erkekte başkasına yar olmaz. Aşkını, sevginin, insani duyguların temsilcisidir. Yusuf’la beraber tematik çatışmanın en önemli unsurudur.

Yusuf’un gözüyle Hermin:

“..... Gün geldi, Yusuf, komşu bağın nar çiçeği gibi güzel kızından gözünü ayırsa da aklını ayıramaz oldu. Hermin’in bakışı duruşu, konuşması, her şeyi Oluklu Pınar’ın suyu gibi berrak ışıltılı, aydınlık göründü.....” (s. 22)

Cümleleriyle tanıtılır.

Hermin, kişilik olarak fazla işlenmez. Yazar, Hermin'i ve Yusuf'un ona olan aşkını kullanarak, romandaki tematik çatışmayı sağlamaya çalışır.

4.1.4.2. Norm Karakterler

“Romanda, birinci derecedeki kahramanlardan sonra ferdi planda en çok boyutlu olan ve en fazla derinliği olan kahramanlardır. Bu karakterlerin tezat yaratmak ve okuyucuyu rahatlatmak gibi görevleri olduğu kadar, birinci derecedeki kahramanların kusurlarını yansıtmaya, somutlaştırma gibi fonksiyonları da vardır.”⁴

Yazarın, romanda zaman zaman sözünü emanet ettiği fikirlerini yansıttığı karakter Miralay Osman Bey'dir.

Miralay Osman Bey, Makedonya'dan Yukarışehir'e sürgün olarak gelmiş; “Hürriyet” taraftarı bir askerdir.

“Seraskerlik'ten telgraf efendim. Kanun-i Esâsi'nin ilan edildiğini bildiriyor....”

“Hürriyetçilerin yandaşı sayıldığı için, Abdülaziz döneminde gözden düşmüş, uzaklara gönderilmiş olan Miralay Osman Bey; kaşlarının altından, gözlerini kısarak, keskin, sivri bakışlarla baktı Yüzbaşı'ya. Hiç kıpırdamadan, masanın başında durdu. Sonra birden; çok uzun süredir bekliyormuş da ancak şimdi günün doğuşunu görüyormuş gibi bir bakış belirdi, yüzünde; ak, aydınlık tutkulu...”

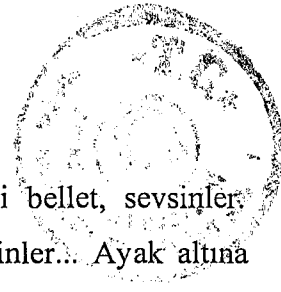
“...Doğruldu masayı dolandı, Derviş Efendi'nin yanına vardı, omuzuna koydu elini:

Sevindim, çok sevindim! Tutamadım kendimi....

- Oğulların var senin Derviş, iki oğlun var değil mi?
- İki kumandanım.
- Küçükler... Biri beş, bir yedi?
- Evet efendim.

Osman Bey, telgrafi salladı havada:

⁴ Ramazan Korkmaz, Sabahattin Ali İnsan ve Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Mart 1997, s.298

- Bunu, bellet onlara Derviş... Kur'an gibi, Mushaf gibi bellet, sevsinler Eksiği, noksanı, yanlışı varsa, varsın olsun... Daha iyisini istesinler... Ayak altına aldırmasınlar da... Bunun olmadığı yerde, insan kafasına kelle derler... Kelle hesabı yaparlar, davar sürüsünü güderlermiş gibi..." (s. 240)

Görüldüğü gibi Miralay Osman Bey, örnek bir karakter olarak sunuluyor. Yazarın, 19. yy'da siyasi, sosyal, ekonomik alanda bir değişim süreci yaşayan halkımızın, ancak Osman Bey gibi aydınlar sayesinde "Hürriyet"i "Egemenlik"i tanıyabileceğini benimsetme çabasını görüyoruz.

Yazar, egemenlikle ilgili bir çok mesajını, Miralay Osman Bey'in şahsında okuyucuya aktarıyor.

"...İşte bu! Millete söz hakkı verildiğini, bundan böyle kanunları, milletin seçip göndereceği milletvekillerinin yapacağını bildiriyor..." (s. 242) Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

4.1.4.3. Kart Karakterler

"Romanda tek bir özelliğini sembolü olan kart karakterler, her şeye rağmen tabiatlarındaki esas nitelikleri muhafaza ederler ve değişmezler. Bu tür roman kahramanları, yalnızca bir kişiliğe sahiptirler ve daha çok "hedef obje"ye varmayı engelleyen karşı güç grubunda yer alırlar. Onların değişmemesi hem yazar için hem de okuyucu için büyük kolaylıklar sağlar. Yazarın sürekli el altında tuttuğu bu karakterlerin moral ve fiziki tanımları en çok bir defa yapılır ve romanda, temsil ettikleri duygu değerleri söz konusu olunca hemen devreye sokularak okuyucu zihnindeki hazır imajın harekete geçmesi sağlanır."⁵

Yukarışehir romanında içkiye, kumara düşkünlüğü ile tanınan **Yüzbaşı Sarı Nedim Efendi**, Padişah taraftarı, şeriatçı din adamı **Hüsamettin Hoca**, paraya ve menfaatine düşkün **Bogos Bezirciyan**, Ermeni ve Müslüman cemaatini birbirine düşüren, sömürgeci zihniyetin temsilcisi **Misyoner Whelere** birer kart karakter olarak karşımıza çıkıyor.

⁵ Ramazan Korkmaz, Sabahattin Ali İnsan ve Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul Mart 1997, s.298

4.1.4.4. Fon Karakterler

“Fon karakterler, romanda en az derinliğe sahip kişi veya kişiler grubudur. Bunlar, roman bünyesinde yapının işlemesine yardımcı olan çarklar niteliğindedir. Forster, bu karakterlerin romanda, olayları yorumlayan bir koro görevi yaptıklarını söyler. Prof. Dr. Şerif Aktaş’ın “dekoratif unsur niteliğindeki kahramanlar” olarak adlandırdığı bu karakterler, romanın birinci derecedeki kahramanına ait sosyal ortamın daha somut bir şekilde dikkatler sunulmasına yardımcı olurlar ve ancak o zaman ilgi çekici bir boyut kazanabilirler.”⁶

Yukarışehir romanının fon karakterleri:

Güler Nine: İnşaatçı Ferhat Ağa’nın anası, Yusuf’un ninesi, savaşa giden oğlunu, umutla, özlemle bekleyen bir Osmanlı kadını. Yokluğu, yoksulluğu, acıyı yaşamış; iradeli, kimseye boyun eğmeyen bir karakter. Yazar, kıtlığın, ölümün açlığın yaşandığı, Yukarışehir’in, üç ay, dünya ile ilişkisinin kesildiği yıllarda, Güler Nine’nin, bahçeden topladığı otları toplayıp, yemek yaptığını anlatır. Kimseye minnet etmeden, dul gelinini ve yetim torununu büyüttüğünü ifade eder. Güler Nine, en zor durumlarda bile, sakibile, sakın da kişiliği ile dikkat çeker. Cefakar Anadolu kadınına, güzel bir örnektir.

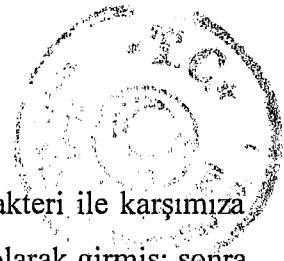
Binnaz: Yusuf’un anası, İnşaatçı Farhat Ağa’nın, genç yaşta dul kalan karısı. Romanda, bir ananın yüklendiği vazifeden öteye gidememiştir.

Ferhat Ağa: Yusuf’un babasıdır. Yukarışehir’in, inşaat sahasında saygın ustalardandır. Romanın ilk bölümünde, zamanda geriye dönüş yapılarak tanıtılır. Adı geçer, fakat kendisi yoktur.

Demirci Ömer Usta: Yusuf’un çocukluk arkadaşı Nusret’in babasıdır. Şehir halkı tarafından sevilen, sayılan bir demirci ustasıdır. Ölçülü, sade bir kişiliği vardır. Yusuf’u, en çok etkileyen şahıslardandır. Yusuf’a, yaşama sanatını öğreten, derviş tipini temsil eder. Yusuf’u, oğlu gibi görmüş; onu ısıldayan bir çelik gibi işlemeye, yetiştirmeye çalışmıştır.

Masat Ağa: Uzun boylu, açık buğday benizli, pos bıyıklı bir adamdır. Tabakane kahyasıdır. Kızıla çalan kumral bıyıkları, yarı yarıya ağarmış, eli iri,

⁶ Ramazan Korkmaz, Sabahattin Ali İnsan ve Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul Mart 1997, s.300

parmakları kemikli birisidir. Tok gözlü, açık sözlü bir insan karakteri ile karşımıza çıkar. Yukarışehir'e, uzun yıllar önce gelmiş, Tabakane'ye çırak olarak girmiş; sonra kalfalığa, ustalığa yükselmiştir. Sayılan, sevilen bir tiptir.

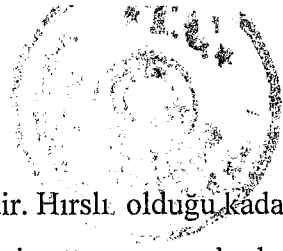
Zilfo Bey: Ata, pusata düşkün, dünyanın neresinde, nasıl tüfek yapılmışsa; üç ay, beş ay, bir yıl geçmeden, ne kadar çabuk olabilirse o kadar tez; o tüfekten silahlığına getirten, uçan kuşu kanadından vuran, emrinde yedi köy, 2500 kişi bulunan büyük bir Kürt aşiret reisidir. Tematik çatışmayı sağlayan unsurlardan, birisidir. Devletin gücünün yetmediği yerlerde, gayr-i resmi olarak, adaleti sağlayan bir tiptir. Yiğittir, merttir. Yazarın sevgisini verdiği bir tip olarak karşımıza çıkıyor.

Kadı Canip Efendi: Babîâli'nin, Nizamiye Mahkemelerini kurmasının ardından Yukarışehir'e atanmış; tez canlı, açık sözlü kısık bakışlı, sivri sakallı bir adamdır. Nizamiye Mahkemeleri'nin, haklıyı haksızı ayırt ettiğini, adaletsizliği kaldırdığını, ahaliye gösteren, çalışkan, dürüst bir tiptir. Yazarın, Osmanlı Devleti içerisindeki kamu yönetimi sahasında, örnek seçtiği bir tiptir. Osmanlı'nın, o devirdeki siyasi, sosyal durumu düşünüldüğünde; Kadı Canip Efendi'nin özellikle seçilmiş olduğunu ve tematik çatışmayı sağlayan bir tip hüviyetini aldığını görürüz.

Salih Sıtkı Paşa: 1865 kışının korkunç soğuklarından ve yöredeki aşiretlerin ayaklanmasından sonra, ırz, namus, can güvenliği diye bir şeyin kalmadığı, zorbalık yasalarının egemen olduğu bir dönemde, Yukarışehir'e vali olarak atanır. Osmanlı'yı temsil eder. Sırtını saraya dayayıp, yükselmekten ve mal mülk edinmekten başka bir şey düşünmeyen, Osmanlı paşası tipini temsil eder. Romadaki hürriyet taraftarları ile devlet taraftarları arasındaki tematik çatışmanın karşı gücünü temsil eder.

Ziver Çavuş: Kara Ziver adıyla tanınır. Munzur'dan, Diyarbekir'e kadar köylü kentli herkesin tanıdığı, dürüst, adil bir zaptiyedir. Kırım savaşına katılmış, esir düşmüş, yaralanmış, savaş bittiğinde Samsun'a gelmiş; zaptiyeliğe yazılmış Yukarışehir'e atanmıştır. Yoksuldan, yalnızdan, dayanıksızdan yana gözü gönlü tok, sözüne, özüne doğru bir devlet memuru tipini temsil eder. Ziver Çavuş da Osmanlı'nın bozuk düzeni içerisinde sivrilen bir tip olarak okuyucuya sunulur.

Kamer Bezirciyan: İri burunlu, esmer, çukur gözlü bir genç. Kalın kaşları hep öfkeliymiş gibi, gözlerinin üstünde bitişikti. Gür siyah saçlı, uzun kalın boyunlu, adeleli geniş omuzlu birisidir. Romanda, karşı gücü temsil eder. Misyonerlerin etkisinde kalarak, başlangıçta iyi geçindiği, arkadaş olduğu Yusuf'a

düşman olur. Kötü bir karakteri canlandırır. Hırslıdır. Sinirlidir. Hırslı olduğu kadar kindardır da. Ermeni cemaati ile Müslüman halkın gerilimini arttıran unsurlardan birisi de Kamerdir.

Binbaşı Vasıf Bey: Yukarışehir'in Zaptiye Binbaşı'sı Vasıf Bey, dalgalı saçları, açık kumral teni ile yakışıklı bir adam. Romanda, Osmanlı'yı temsil eden asker tipindedir. Padişah taraftarıdır. Dolayısıyla o da karşı güç olarak karşımıza çıkar.

Yüzbaşı Sarı Nedim Efendi: İçkiye, kumara düşkün; evinin yolunu, bilmez, düzensiz, adaletsiz bir insan tipini temsil eder. Romanda Bogos Bezirciyan'ın kuklası gibidir. Osmanlı'nın bozuk düzeninin yetiştirdiği bir asker tipini canlandırır. Aslında Osmanlı'yı temsil eder.

Artin: Bogos Bezirciyan'ın oğlu

Serkis: Bogosun en küçük oğlu

Tanak Bezirciyan: Bogos'un babası

Piç Naho, Süleyman, Temür: Yusuf'a pusu kuran, parayla iş yapan kötü tipler.

Meryem: Hermin'in anası. Yüreği sevgiyle dolu, insani yönleri ağır basan bir ana tipini canlandırıyor.

Güllü: Yusuf'in halası. Temizliğe düşkün, titiz bir kadın

Sıddık: Yusuf'un hapisanede tanıdığı; kaba, Kürt asıllı görevli.

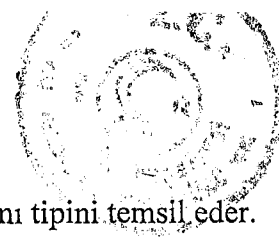
Kevork Usta: Tabakane'de çalışır. Şen şakrak, güler yüzlü, Türk törelerini benimsemiş bir Ermeni tipi.

Nişan: Kuyumcu Nubar'ın oğlu. 25 yaşında, orta boylu, siyah saçlı, kırmızı yanaklı yakışıklı bir genç. Hermin'in sözlüsü. Kötülüğün temsilcisi.

Neşide Hanım: Vali Salih Sıtkı Paşa'nın eşi. Babası, Şam'da, Halep'te valilik yapmış vezir paşalardan. Görgülü, becerikli bir saray kadını tipini temsil eder.

Defterdar Namık Bey: Yukarışehir'e beş yıl önce gelmiş; yerlilerden Hacı Buluşlar'ın kızı ile evlenmiş, işine sadık, mütevazı olumlu bir tiptir.

Margerith: Bogos'un oğlu Kamer'e aşık, Misyoner Whelere'nin dul kızıdır.

Hüsamettin Hoca: Padişah taraftarı, şeriatçı bir din adamı tipini temsil eder.

Selo: Yusuf'un Seydili'de Zilfo Bey'in obasında tanıdığı mert bir delikanlıdır.

Fadim Ana: Selo'nun annesi, sevecen, misafirperver, gün görmüş bir insan tipini temsil eder.

Kadı Cemalettin Efendi: Canip Efendi'den önce, Yukarışehir'in kadılık görevini yapmıştır. Boğazına düşkün, tembel bir memur tipini canlandırıyor.

Bu sıraladığımız şahısların dışında zaptiyeler, Yusuf'un çocukluk arkadaşları, halasının kocası, tabakanedeki çıraklar, Yukarışehir'i basan eşkıyalar, Zilfo Bey'in eşi, oğlu Nizamettin ve daha ismini sayamadığımız bir çok insan fon karakter olarak karşımıza çıkar.

"Roman'ın asıl kahramanı, olayların gerçekleştiği Yukarışehir'dir" ifadesini kullanır; Mehmet H. Doğan "Romanda İki Yeni Soluk" adlı yazısında.

M.H. Doğan'a göre:

"Olaylar hep onun çevresinde döner, onun serüvenini anlatmaya yetecek derinlikte işlenir. Örneğin Türk, Ermeni halklarının geçimleri, geçimsizlikleri, Yukarışehir'in, tarih ve coğrafya sınırları içinde anlatılır. Bu da, roman odağının başka yönlere kaymasını; diyelim, romanın bir Türk-Ermeni çatışması öyküsüne dönüşmeler, romancı bunu uzun açıklamalarla, olaylar zinciriyle değil, romandaki kişilerin, Türk ya da Ermeni, gerçek insani yanlarını bir iki çizgiyle ortaya çıkararak başarır."⁷

Yukarışehir, birçok uygarlığı bağrında beslemiş, eski bir Anadolu kentidir. Romanın da ismi olmuştur. Yukarışehir, adı altında kent halkının, değişim süreci sunulmuştur. Eskinin, yeniye yenik düşmesinin öyküsü anlatılmıştır. Yukarışehir, imparatorluğun çöküşünü, kendi bünyesinde yaşamış bir kahraman olarak karşımıza çıkar. Fakat Yukarışehir sonuçta olayların gerçekleştiği mekandır. Yukarışehir'i bir mekan olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Romanda karşımıza çıkan şahıs kadrosu, idealleştirilmeden, abartılmadan tamamıyla, insani yönleriyle okuyucuya sunuluyor. Bu da onları yaşayan birer canlı tip haline getiriyor.

⁷ Mehmet H. Doğan, "Romanda İki Yeni Soluk," *Adam Sanat Dergisi* Haziran 1987, Sayı 19, s.24

4.1.5. Tema

Şemsettin Ünlü, Yukarışehir’de anlatmak istediklerini şu cümle ile ifade eder:

“Öncelikle, Anadolu insanının yüzyıllardan süzülüp gelen yaşam biçimini, doğa, insan, dost, düşman karşısındaki tavrını romanlaştırmaya çalıştım.”

Yukarışehir, bir dönemin romanı olduğuna göre tema, dönemi yaşayanların ilişkileri ve çatışmaları üzerine kurulacaktır. Romanda tematik çatışmayı sağlayan grupları tespit edelim.

Harput, 19. yy. son çeyreğinde, imparatorluğun birbiriyle çatışan kuvvetlerini, kendi içinde barındıran bir kenttir. Karşımıza çıkan ilk grup, Müslüman halktır. Müslüman halk, çiftçilik, bağcılık zanaatkârlık (demircilik, dabaklık, inşaatçılık vb.) yapar.

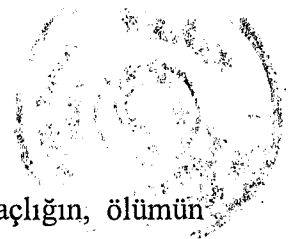
İkinci grup, Ermenilerdir. Ermeniler, ticaretle uğraşırlar ve çok zengindirler. Ermenilerin içerisinde, Müslüman halkla birlikte, zanaatkârlık yapanlar da vardır. (Kevork Usta Tabakanede çalışır)

Ermenilerle aynı grupta değerlendirebileceğimiz Misyonerler de bu müreffeh gurubu, Protestan’lık mezhebine kazandırmak isterler. Misyonerler, Avrupalı devletlerin , Osmanlı İmparatorluğu’nun her köşesine gönderdikleri temsilcilerdir.

Üçüncü grup, Salih Sıtkı Paşa’nın şahsında devletin kendisidir. Salih Paşa, sırtını saraya dayamış, Müslüman halkla iyi geçinmeyen, halk-devlet çatışmasında karşı gücü oluşturuyor. Salih Sıtkı Paşa, 11 yıl boyunca valiliğini yaptığı Harput ve çevresinde dediğim dedik, despot bir yönetim sergilemiştir. Onun istediğini yapabilmesinde, elbette ki yerel güçlerden destek görmesi gerekirdi. Salih Paşa, Müslüman halka karşı, yabancı konsolosları, Ermenileri ve misyonerleri arkasına almıştır.

Dördüncü grubu, büyük bir Kürt aşiretinin Reisi olan, Zilfo Bey ve çevresindekiler oluşturur. Kürtler, yaylalarda, ormanlarda kuytu bölgelerde yaşarlar. Çoğu zaman, barış içinde yaşarlar. Zilfo Bey, romanda kanunsuz da olsa bir adalet mekanizmasını temsil eder.

Romanda ilk çatışma Yukarışehir ve Mezre tasvir edilirken karşımıza çıkar.

“...On iki yıl önce, Yukarışehir’de, karın, yolları kapadığı, açlığını, ölümün insanları kırıp geçirdiği o uzun, acılı kıştan sonra, yaz başlarında, Vali Salih Sıtkı Paşa’nın gelişi ile aşağıda, Mezre düzlüğünde görünüm değişti..... Yukarışehirli, uzun yıllar sonra bile yanı başlarındaki bu yeni küçük kentin, kendilerini neden tedirgin ettiğini, neden içlerine ince bir sızı düşürdüğünü bilemediler, kavrayamadılar...” (s.9)

Yukarışehirli, ister istemez kabul ettikleri acı bir gerçek. Yeni kurulan bu kent bir yerde yeniliğin temsilcisi olmuştur.

Ünlü, romanında Osmanlı Devleti’nin bozulmuş düzenini, yaşadığı çarpıklıkları, Anadolu insanının, düzeni, adaleti haklıyı arama, ulaşma çabalarını anlatmaya çalışıyor.

Tanzimat Fermanı, (1839) Reşit Paşa tarafından okunduğunda, belki de günümüz Türkiye’sinin temelleri atılıyordu. Yazar, tematik çatışmayı, önce, Yusuf ve Hermin’in aşkı ile başlatıyor. Başlangıçta, Türk-Ermeni çatışması gibi görünen bu olay, aslında Osmanlı’nın iç ve dış siyaseti ile ilgili bir durumdur. Çünkü, romanın ilk sayfalarında, Tanak Bezirciyan, bağ komşuları olan Güler Nine’ye, elinden geldiğince yardımcı olmaya çalışıyor. Oğlu, Bogos da öyledir. Ancak, daha sonra iki gencin aşkı, Müslüman-Ermeni çatışmasına dönüyor.

Kurşunlu Cami’ye bakan büyük kahvede konuşulanlar, bu ilişkiyi daha net açıklar:

“....Biz bizi bildik gavur aramızda; hırıldımız, gürültümüz de hiç eksik olmadı. Lakin görülmüş duyulmuş şey değil milletin birbirine dış gösterdiği efendi!” (s. 81)

“....aramızda hırıltı gürültünün olduğu da adamı adamdan ayıran mı vardı kardaşım? Ha Müslüman’ın Müslüman’a ettiği, ha Ermeni’nin Müslüman’a Müslüman’ın Ermeni’ye...” (s.81)

Görüldüğü gibi, aslında iki halk arasında yüzyıllardan beridir süregelen alışmışlık var. Ancak değişen, gelişen Avrupa, sömürge düzenini de beraberinde getirmiştir. Sömürgecilik hegemonyasını kurmaya çalışan Rusya, Fransa, İngiltere, Almanya gibi devletler, Osmanlı içindeki azınlıkları kışkırtarak; Osmanlı’yı parçalamaya çalışırlar. Yazar, bu tarihi gerçeği “Misyoner Whelere ve Barnum”un şehre gelişi, iki cemaati alttan alttan birbirine düşürüşü ile okuyucuya sunar.

Osmanlı'nın çarpık düzeninin, asker temsilcisi Yüzbaşı Sarı Nedim Efendi; içkici, kumara düşkün, boğazına kadar borç batağına saplanmış, rüşvetçi bir tip olarak sunulur.

Yine, Salih Sıtkı Paşa, Avrupa'da eğitim görmüş olmasına rağmen saltanat yanlısı, menfaatine, paraya, mevkiye düşkün bir Osmanlı Paşa'sı tipinde tanıtılıyor. Nedim Efendi ve Salih Paşa, Müslüman halktan, Hüsamettin Hoca'nın, Kanun-i Esâsi ilan edildiğinde söyledikleri, tematik çatışmanın başka bir boyutunu ortaya çıkarıyor.

“Gavur işi, gavur icadıdır. Din, diyanet hiçe sayıldı...” Bu sözler, Müftü Nizamettin Efendi'nin, Hüsamettin Hoca'nın temsil ettiği gurubun, düşüncelerini yansıtır. Aslında, onlar, hala Osmanlı'nın geçmiş dönemdeki, sistemli yapısını savunurlar. İçinde yaşadıkları düzeni, anlamak istemezler. Sömürgeciliğin, beraberinde milliyetçilik fikrini de getirdiğini kavrayamazlar.

Yazar, Salih Paşa'nın karşısına, Miralay Osman Bey'i, Müftü Nizamettin Efendi ve Hüsamettin Hoca'nın karşısına, Masat Ağa'yı, Yusuf'u çıkararak; tematik çatışma sağlıyor.

Masat Ağa'nın, Kanun-i Esâsi ile ilgili çıraklara söylediği şu sözler, ana temanın özünü verir:

“Meşrutiyet olacak... Meclis toplanacak... Ahalinin ayrı gayrısı kalmayacak.” (s. 246).

“Kanun-i Esâsi, uydun ne iyi! Uymazsan ferman ne yok! Padişah olsa geçti... Her şey ona göre.” (s.246).

“Görmüşlüğüm, yaşamışlığım mı var? Ne bilem” söyledikleri halkın yeni anayasayı ne kadar tanıyabildiğini açıklar. Evet, Osmanlı halkı, Millet İradesi'ni bilmez, tanımaz. Yazar, bu gerçeği de olanca çıplaklığıyla vermiştir.

Ünlü, tematik çatışmayı, Osmanlı'nın kendi içindeki olumlu tipleri olan, Ziver Çavuş ve Kadı Canip Efendi'nin şahsında vererek; romanın özünü benimsetmeye çalışmıştır.

Ziver Çavuş ve Kadı Canip Efendi'nin, Yusuf'un olayında tarafsız davranmaları, bu çarpık düzenle çatışıyor. Zilfo Bey, her ne kadar yiğit, mert bir

insan, gayr-ı resmi bir adalet mekanizması olarak tanıtılsa da devletin hükmedemediği aşiret reisi olarak dikkatleri çeker. Burada, Devletin acizliği ortaya çıkar.

Salih Sıtkı Paşa, Yukarışehir halkı tarafından umutla beklenmiş; yiyecek, erzak getireceği düşünülmüş. Ancak, bırakın yiyecek getirmeyi, beraberinde getirdiği askerin iâşesini de halkın karşılayacağını söylemesi; hayal kırıklığına sebep olmuş. Bu da, devlet-halk çatışmasının, ustaca işlendiği başka bir boyut olarak karşımıza çıkar.

Yine Salih Sıtkı Paşa'nın, meşrutiyet için düşündükleri, kendi içinde bir çatışma yaratmıştır.

"...Bütün millet, Avrupalılar gibi giyinsin, kuşansın, konuşup, söylesin, çalışsın, yaşasın; ne kadar isterdi.... Oysa, çoğunluğu okuma yazmayı bile sökemeyen; hurafelere, menkıbelere, yalanlara, aldatmacalara konmaya hazır; kıtlıklar, salgın hastalıklar, zorbalar, eşkıyalar elindeki bu ahaliyle nereye varabilirdi ki?" (s. 142).

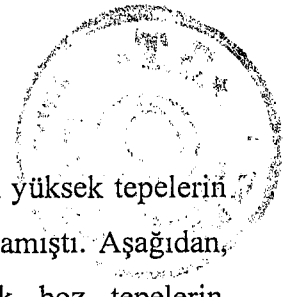
Düşündükleri ile uyguladıkları arasında çelişki olan Salih Sıtkı Paşa, tematik çatışmanın en önemli unsurudur.

Baş kahramanımız Yusuf'un, ülkede olup bitenlere bakış açısı sıradan insanlarınki gibidir. Yusuf, sadece dürüstlüğü, mertliğin, dostluğun temsilcisi olmuş, aşkını düşünmüştür. İyilik, dürüstlük, mertlik; kötülüğün, namussuzluğun temsilcileri olan Kamer, Piç Naho, Bogos Bezirciyan, Misyonerler'le çatıştırılmıştır. Böylece, Anadolu insanının kendine özgü nitelikleri, haklı olduğu bir ortam içerisinde verilmiştir.

4.1.6. Mekan

Romanda vaka, Yukarışehir-Mezre-Seydili üçgeninde gerçekleşiyor. Mekanlar, uzun tasvirlerle, en ince ayrıntılara inilerek tanıtılıyor.

Romanın giriş kısmında, Fırat kenarında kurulmuş olan Yukarışehir, şöyle anlatılıyor:

“Yukarışehir, kuzeydeki dağlık dar geçidin girişinde, kayalık yüksek tepelerin üstünde, gelip geçmiş, sayısız uygarlıkla iç içe uzun yüzyıllar yaşamıştı. Aşağıdan, güneydeki Mezre ovasından bakıldığında, taa uzakta, kayalık boz tepelerin doruğunda, arkasını gökyüzünün boşluğuna vermiş, Yukarışehir Kalesi'nin burçları, uçurumların üstündeki eski konakların kaba silueti görünürdü” (s. 8).

“...Oysa yukarıda, her on onbeş adımda bir, dönerek, kırılarak yükselen yolun sonunda, daha Yel Boğazı'nı döner dönmez; yamaçlara, kayalık düzlüklere, basamak basamak yükselip giden, taş döşeli sokakların iki yanına sıralanmış; büyüklü küçüklü evleri, konakları, kiliseleri, camileri, medreseleri, meydanları, dükkanları, hanları, hamamlarıyla; karmaşık bir kentin ilk görüntüsü çıkardı. Alışılmışlığın özümsemişliğinin, kocamışlığın görüntüleriymiş gibi sokakların taşları aşınmış, yuvarlanmış; kubbeli taş yapıların dış yüzü kararmış; ağır meşeden çift kanatlı kapıların demir kakmaları paslanmıştı...”

Yukarışehir, romanın, vakasına ve insanlarına uygun olarak tanıtılıyor. Bu karmaşık kentin sokaklarında, kalabalık insan toplulukları vardı. Mezre'nin kuruluşu ile birlikte terkedilir. Buram buram tarih, kültür, medeniyet kokan bu şehir açlığa, sefalet, işsizliğe yenik düşmüştür. Mekan insan ilişkisi iyi işlenmiştir.

Salih Sıtkı Paşa, Yukarışehir'e gelir gelmez kendine konak yaptırmıştır. Yine Zilfo Bey bir konakta yaşar ve konak şöyle tarif edilir:

“Murat Irmağı'nın karşı kıyısında, kuzeyden gelen Peri Suyu ile Murat'ın karıştıkları çatalın üst başında, yanı yöresi iki adam boyundan yüksek taş duvarlarla çevrili, iki katlı on yedi gözlü babadan kalma konağı vardı.”

Yörede yaşayan dağlı aşiretlerin yaşadığı yerlerde şu şekilde anlatılıyor:

“...Murat Irmağı'nın karşı kıyısında; kuzeye doğru dalga dalga katlanıp yükselen Monzur, Çapakçur, Harhal Dağlarının ara yerlerinde sıkışmış, avuç içi düzlüklerde, küçük yaylalarda, ormanlık kuytularda yaşayan dağlı aşiretler; içine kapanık.....” (s.39)

Görülüyor ki dağların arasında yaşayan Kürtler, yaşadıkları mekana uygun davranışlar içindedirler. Yazar, Kürtleri ve yaşadıkları yerleri anlatırken; içlerine kapanık, düzenin buyruğuna girmemiş insanlar olarak tanıtıyor.

Ermeni Tüccar Bogos, zengindir. Dolayısıyla bir konakta yaşıyor. Yusuf fakirdir. Bağ evinde, zaman zaman da Sülüklüınar'daki evlerinde yaşamını sürdürüyor.

Yukarışehir romanında, mekanlar vakaya tesir ediyor. Tabakane, Yusuf'un huzur bulduğu, kişilik kazandığı mekan olarak karşımıza çıkar. Yusuf'ların bağıevi, bir aşkın başlangıç yeridir. Mezre, Yukarışehir'i adeta öldüren mekandır. Mezre, Salih Paşa'nın gelişi ile canlanır ve zenginlerin mekanı olur.

Yazar, mekanları olayların akışına göre, zaman zaman anlatarak; zaman zaman tasvir ederek, okuyucunun gözünde canlandırmaya çalışmıştır.

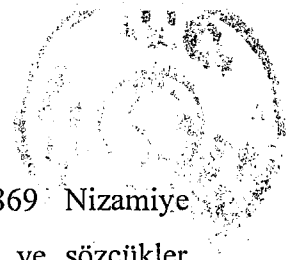
Yukarışehir tanıtılırken, şehrin eski, terkedilmeye mahkum bir mekan olduğunu anlayabiliyoruz. Karmaşık yapısıyla da bir çok olaya gebe olacağı okuyucuya sezdiriliyor.

4.1.7. Zaman

Romanda zaman, kronolojik sıra izlenerek verilmiştir. "Yukarışehirli, yirmi yıl önceki Rus seferine giden gönüllülerin, kısa tüylü, tez ayaklı, güzelim atlarının üstünde ırgalanarak yola çıktıklarını; yokuştan aşağı, Yel Boğazı dönemecini döndüklerinden hemen sonra gözden yitip yok olduklarını; dün gibi anımsarlardı." (s.10) Yukarışehir'den gönüllü olarak gidenlerin öyküsünü anlatmak için geçmişe dönülür. Rus seferinin, Kırım Harbi olduğu okuyucuya sezdirilir ve bu zaman dilimi çabucak geçilir. Yusuf'un çocukluğu da kısa bir zaman dilimi içerisinde anlatılır. Hermin'e olan aşkı başladığında, artık, yıllar çabucak geçmez. Günler, saatler okuyucunun karşısına çıkar.

Yazar, zaman zaman şahıslarla ilgili bilgiler verirken; geriye dönüş yapar. Örneğin, Kadı Canip Eendi'nin Yukarışehir'e gelişi ve yaptıkları geçmişten alınarak; roman içindeki zamana (hal'e) getirilir.

"Cemalettin Efendi'den sonra, işe başladığında, aradı, sordu; önce gelenin davasını öne aldı....."

Romanda zaman kavramı, üç kış, iki yaz, dört yıl, 1869 Nizamiye Mahkemelerinin Kuruluşu, Kanun-i Esâsi'nin ilanı gibi kavramlar ve sözcükler kullanılarak, net bir şekilde okuyucuya sunuluyor.

Yusuf'un babasının savaşa gidip dönmeyişi, Yusuf'un, babasız yetiştirilişi, çocukluk yılları, Hermin'e olan aşkının başlaması, Hermin'i kaçırp; Zilfo Bey'in obasına gidişi, geri dönüşleri, hepsi belirli bir sıra izlenerek veriliyor. Aynı mekan içinde gerçekleşen küçük metin halkaları birlikte sunuluyor.

Ayrı ayrı mekanlarda bulunan; ama aynı zaman dilimi içerisinde gerçekleşen küçük metin halkaları ise kahramanlardan birinin, bırakılarak ötekine geçilmesi ile aktarılıyor. Örneğin, Yusuf, hapisteyken, Hermin nişanlanır. Yazar, iki olayı bir arada vermiyor. Yusuf'u hapse bırakıp, Hermin'le ilgili gelişmeleri anlatıyor.

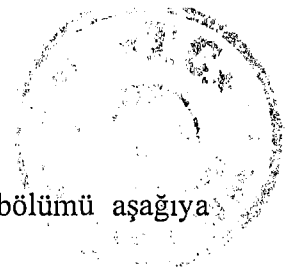
Romanda kullanılan zaman dilimi, 20 yıllık bir süreçtir. Bunu da romanın en son bölümünde, Yusuf askere alınırken, doğum tarihinin verilmesi sebebiyle anlıyoruz. Yusuf, Hicri 1272 doğumludur. Yine romanın son bölümünde : “Kura-i Şeriyye-i Askeriye yöntemi uygulanarak, askere alınması işlemi, 1876 yılı Aralık ayının son günlerine denk geldi...” pasajı, zamanı okuyucuya bildiriyor.

Roman'ın, tarihi bir roman olduğunu düşünürsek, zaman problemi ile karşılaşmayacağımızı görürüz ki; romanın bir çok yerinde, Osmanlı tarihi ile ilgili önemli vakaların anlatıldığına şahit oluyoruz. En önemlisi, Kanun-i Esâsi'nin ilan edildiği bölümdür. (s. 239)

4.1.8. Bakış Açısı

Yukarışehir romanı, “Hakim Bakış Açısı” ile yazılmıştır. Yazar, kahramanların iç dünyasını, gizli-saklı hiçbir şey bırakmadan okuyucuya sunar. Böylece duyurmak istediklerini daha rahat anlatmış olur.

Yusuf'un halasıgilin bağında iken rastladığı “Aşo” adlı kadın ile ilgili düşüncelerini, Salih Sıtkı Paşanın geleceği ile ilgili kaygılarını, Bogos'un mahkeme sonuçlandığında, Yusuf'a : “Adam gibi adam hapislik ölümden beter” demeyi düşündüğünü, hakim bakış açısı ile görüyoruz.

Salih Sıtkı Paşa'nın, yalnızken düşündüklerinden kısa bir bölümü aşağıya aktarıyoruz:

“...Bir bakıma düşünmüş, taşınmış, aile mutluluğu için tek çıkar yolun, tek kadınla evlilik olduğunda karar kılmıştı.. Öte yandan buralara gelmeden önce, düşündüğünün tam tersine; serveti, zenginliği ne olursa olsun, bu yörelerde kölesi, cariyesi olanı ne görmüş ne de duymuştu.”(s.142)

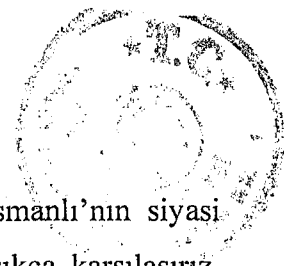
Yusuf'un, Hermin'in Nişan'a verildiğini ve Kamer'in gelişini öğrendiğinde, düşündüklerini, “Hakim Bakış Açısı” ile öğreniyoruz. “... Kamer dönmüş... Bacısının düğününe gelmiş. Sözleri hiç çıkmadı aklından. Yüreğinin her vuruşunda pat.... pat dayanılması güç bir sızı geldi yayıldı göğsüne....”(s. 252)

“Yukarışehir, tarihi roman değildir. Romanı roman eden temel öğelerin yanı sıra, bir başka önemli öğe, bana göre toplumun yaşayış biçiminden gerçekçi, anlamlı, duyarlı bir kesit verecek olmasıdır. Bu kesitleri yüz, yüz on yıl önceki tarihimizde buldum ben....”⁸ Diyor Şemsettin Ünlü. Tarihi, romanda fon olarak kullanıldığını belirtiyor. Ancak şunu belirtmeliyiz ki Yukarışehirde, tarih öncelikli unsur olarak karşımıza çıkıyor. Daha roman başlar başlamaz, Osmanlı'nın genel durumu aksettiriliyor.

“...Meraklılar, yokuşu tırmanıp şehrin kalabalığına giren yolculardan haber sorardı:

- Uğurlar ola! Aşağıdan ne haber?
- Hayırdır, hiç, ne olsun! Tuna'da Bulgar ayaklanmış dediler!
- Karadağ'da, Sırbistan'da gavur ayaklanmış!
- Balkanlarda isyan bastırılmış! İngiliz gavura arka çıkmış
- Moskof, Dağıstan'da Müslümanı kılıçtan geçirmiş!
- Sultan Aziz tahttan indirilmiş!
- Çar, İngilizle anlaşmış! Alman'ı, Fransız'ı aralarına almışlar, Padişah'a ultimatom vermişler!” (s. 9)

⁸ Feridun ANDAÇ, Söz Uçar Yazı Kalır. Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Şubat 1997, s. 286.

Yukarışehir ahalisinin, kendi arasındaki bu konuşmalar, Osmanlı'nın siyasi durumunun genel hatlarıdır. Romanda, bu tip tarihi gerçeklerle sıkça karşılaşırız. Kırım Harbinden sıkça bahsedilir. Ama sadece sözde kalır. Savaşın, niçin, nerede nasıl olduğu aktarılmaz. Abdulaziz'in tahtan indirilişini, Sultan Murat'ın, tahta çıkıp indirilişini, II. Abdülhamit'in padişah oluşunu, Salih Paşa'dan öğreniriz. Ancak bu hızlı değişim, romanı etkilemez. Sadece, Salih Paşa'nın üzülmüne neden olur. Zaten bu tarihi vakalar, Yukarışehir'de yaşanmamıştır.

Salih Sıtkı Paşa, romanın tarihi kimliğidir. Osmanlı içindeki tarihi vakaları, onun değerlendirmeleriyle öğreniyoruz.

“Abdulaziz'in tahttan indirilmesi, Sultan Murat'ın cülusu, sevinç, keder, şenlik şamata derken, dördüncü beşinci günü Abdulaziz'in canına kıydığı haberi, yanı sıra öldürüldüğü söylentisi Yukarışehir'e ulaştı...”(s.140) Bu tür örneklerle çok sık olmasa da karşılaşmak mümkün.

Osmanlı halkı için, dönüm noktası olabilecek Kanun-i Esasi'nin ilanı tarihi bir olaydır. Ancak bu tarihi olay, daha çok muhteviyatı ile okuyucuya sunulmuş. Yukarışehirli'lerin, Salih Paşanın, Osman Bey'in üzerinde oluşturduğu etkilerle aktarılmış. Kanun-i Esasi'ni ilan edildiğini anlatan bölüm bir örnektir.

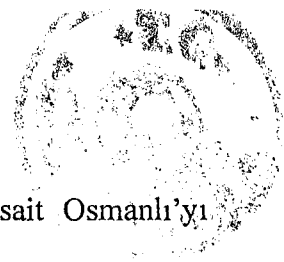
Yusuf'un, ninesine, Kanuni Esasi ile ilgili verdiği şu yanıt:

“Kanun işte nine... Bu da bi kanun.... Bakarsan kötülüğü yoktur.” (s. 252)

Ninesinin, Yusuf'a verdiği şu yanıt: “Allah vere öyledir! Gavur işi gavur icadıdır demiş, Hoca Hüsamettin” (s. 252) Kanun-i Esasi'nin şehirdeki yansımalarıdır.

Yazar romanda tarihi vakaların gerçek zamanlarını kullanmış; okuyuca 1856 (Kırım Savaşı) 1876 (Kanun-i Esasinin ilanı) yılları arasında gerçekleşen olayları olabildiğince sade, anlaşılır şekilde vermeye çalışmış.

Tarihte Türklerle -Ermeniler arasındaki çatışmaları hepimiz biliyoruz. 1789 Fransız İhtilali beraberinde “Milliyetçilik” fikrini ve “Sanayi İnkılabı”nı getirmiştir. Avrupa'daki bu gelişmeler, Osmanlı'ya yansımış; önce azınlıklar içerisinde ulus olma bilinci yayılmış, ayaklanmalar baş göstermiştir. Bu ayaklanmalar, daha çok Fransa, İngiltere, Rusya, Almanya, İtalya gibi sanayi inkılabını tamamlamış ülkelerin kışkırtmaları ile olmuştur. Bu devletler büyüyen ekonomilerini

besleyebilmek için kendilerine sömürebilecekleri parçalanmaya müsait Osmanlı'yı görmüşler.

Romanda, misyonerlerin Yukarışehir'e gelişi ile beraber, Osmanlıyı alttan alttan parçalama çalışmalarının başladığını görüyoruz. Yazar, Türk-Ermeni çatışmasını, Yusuf ve Hermin'in aşkı ile başlatıyor. Onların aşkı, çatışmanın kıvılcımı oluyor. O güne kadar çok iyi geçinen bağ komşuları, birden düşman oluveriyorlar. Bu hasımlığın oluşmasında, Misyoner Whelerenin büyük payı vardır.

İşte bu tarihi gerçekler, zaman zaman Yusuf ve Hermin'in aşkının da üstüne çıkarak okuyucuya veriliyor.

Avrupa'daki gelişmelerin, Osmanlı Devleti'nin, yönetimine de etkileri olmuş. Anayasa, hürriyet, meclis, demokrasi gibi kavramlar kullanılmaya başlanmış. Osmanlıda da parlamenter yönetime geçebilmek için, Hürriyetçi diye adlandırılan aydınlar tarafından, Padişah'a baskı yapılmış. Baskılar sonuç vermiş, I. Meşrutiyet ve Kanun-i Esasi⁹) ilan edilmiş. (1876) Bütün bu olanları, romandaki olayların akışı içerisinde öğrenebiliyoruz.

Yukarışehir'de bir tarihi daha öğreniyoruz ki; o da re'nin kuruluş tarihidir. Mezre'nin geçmişini, romanda öğrenmek pek ala mümkün.

Yukarıda saydığımız etkenler, Yukarışehir'i fazlasıyla bir tarihi roman haline getiriyor.

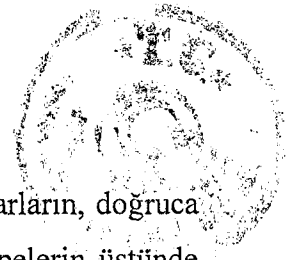
4.1.9. Dil ve Üslup

Yukarışehir romanı, sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Kişiler tanıtılırken, mekanlar tasvir edilirken olabildiğince somutlaştırılmıştır.

Yusuf'un pusuya düşürüldüğü sahneden sonra, Sıgılı geçidine giden yol, şöyle anlatılır:

"... Nehir yatağına inildiğinde, yamaçlardan dolanıp gelen patikadan iz kalmadı. Suyun kıyısında, kimi yerlerde kumların çakıların kimi yerde sazlıkların,

⁹ Kanun-i Esasi: 1876'da ilan edilmiş. Halka seçme seçilme hakkı verilmiş. Böylece halk ilk defa devlet yönetimine katılmıştır. Meşrutiyet yönetimi ile oluşan parlamentoda demokrasiye geçişte önemli bir adımdır. Ancak Kanun-i Esasi'ye göre meclisi açma kapama yetkisi padişaha verilmiştir. 1877 (93 Harbi) Rus Savaşı patlak verdiğinde II. Abdülhamit Meclisi dağıtmıştır.

bataklıkların, yaban otlarının içinden geçirilirdi. Kayalıkların, dik yarıların, doğruca suyun içine indiği yerlerde, yamaçlara tırmanmak, kuş kanadı tepelerin üstünde dolanmak gerekirdi...” (s. 117)

Romanda, Vertetil’e (Yazıkonak) yerleştiren göçmenlerle, yerli halkın çocukları şöyle tasvir ediliyor:

“Köyün birine girdiğinizde, gördüğünüz saman saçlı, ak tenli, mavi gözlü yumurcaklar; öbüründe, kara kaşlı, kara gözlü buğday tenliler...” (s. 144)

Şahısların kendi aralarındaki diyaloglarda, yöreye ait dili kullanmaya özen gösteriyor. Güler Nine ile Yusuf arasındaki şu konuşma, güzel bir örnek kabul edilebilir:

“Suyu salacak mısın?

-Akşama anca dolar havuz Nene. Su azaldı.

-Nereyi suladındı sen akşam?

-Üst sekileri. Bugün şehire gidecem ben...” (s. 23)

Yine, eğlence meclislerinde dansözlük eden Aşo ile bağda birlikte olduğu erkekler arasındaki konuşma, başka bir örnek olarak gösterilebilir.

“Ya neymiş. Öllünün körü. Şurda şu ikinizin yaptığının parası nerde?

-Oyun mu oynadınız kız kör olası. Oyun mu kaldı, onun yerine say.

-..... Paramı verin benim, yirmi kuruş. Vermezseniz aleme malamat ederim sizi, söylerim...” (s. 165)

“Ölünün körü, malamat, seki, uşak, anam, uy” gibi halk dilinden seçilmiş kelimelerle anlatımın akıcı olması sağlanmıştır.

Salih Sıtkı Paşa’nın dilinden anlattığı, Osmanlı’nın siyasi gelişmeleri ise anlatımı zaman zaman bozmuş, dilde canlılığın kaybolmasına neden olmuştur.

“... Sadrazam Mahmut Nedim Paşa’yı azleden Sultan Abdülaziz, Sadrazamlığa Mütercim Mehmet Rüştü Paşa’yı .....” (s. 140)

Gibi cümleler, anlatımı kuru tarih bilgilerine yönlendirmiş; bu da romanın sürükleyiciliğini bozmuş, hatta okuyucuyu sıkmıştır.

Romanda dikkat çeken önemli bir husus, “ve” bağlacının hiç kullanılmamış olması. Yazar, “ve” sözcüğünün dilimizi kısıtladığını, bozduğunu düşünmektedir. “Ve” sözcüğünün dildeki içtenliği bozduğuna inanır.

“İkına, sıkına bin dereden su getirerek, söylentileri, ilk kez kendisine duyurmak isteyen, Kalem-i Mahsus Müdürü Mümtaz Bey’i nasıl haşladığını, adamcağızı söylediğine, söyleyeceğine pişman ettiğini üzüntüyle anımsadı Salih Sıtkı Paşa” (s. 141)

Şemsettin Ünlü’nün dil ve üslubundaki önemli bir özellik de cümle yapısındaki sağlam kurgudur. Ünlü, romanında genellikle kurallı cümle yapısını kullanmıştır. Yukarışehir romanının 91-102 sayfaları arasında yaptığımız cümle tahlilinde şöyle bir tablo ile karşılaşırız.

Sayılan Cümle	İsim Cümlesi	Fiil Cümlesi	Soru Cümlesi	Basit Cümle	Bileşik Cümle	Kurallı Cümle	Kuralsız Cümle
116	16	100	3	31	85	91	25
%100	%14	%86	%3	%27	%73	%78	%22

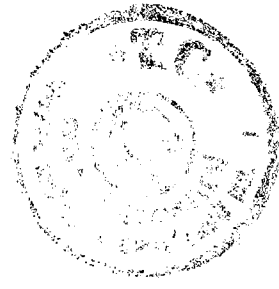
Yukarışehir romanında yaptığımız tahlil sonucu, devrik cümlelerin sadece %25’lik bir yer işgal ettiğini görüyoruz. Bu da Ünlü’nün konuşma dilini romana yansıtma oranını ortaya çıkarır.

Roman kahramanlarının, kendi arasındaki konuşmaların cümleleri de kurallı ve kısadır. Zaman zaman bu diyaloglarda da devrik cümleleri bulmak mümkün.

“Neden, bir şey mi oldu? Alıngandır Zilfo Bey.

-Zilfo Bey’i vurdular Çavuş! Öldü Zilfo Bey.” (s. 130)

Örneğinde olduğu gibi.

4.2. TOPRAK KURŞUN GEÇİRMEZ

4.2.1. Romanın Kimliği

Şemsettin Ünlü'nün, Yukarışehir romanının devamı olan eseridir. 1988 yılında, Remzi Kitabevi tarafından yayınlanmıştır.

Toprak Kurşun Geçirmez, halk arasında 93 Harbi olarak bilinen; Osmanlının Ruslarla 400 yıldır devam eden savaşlarının son halkasını anlatır.

“Hak etmedikleri bir yenilgiye, onurla, yiğitlikle başkaldıran, savaşı saldırganlık değil, halk savunması sayan Anadolu insanının, yüzyıl önceki serüvenini anlatır.”

Ünlü'nün bu romanı, 1988 Madaralı Roman ödülüne layık görülmüştür. Roman, 1877-78 Osmanlı-Rus harbinin, Anadolu insanını temsil eden Yusuf'un gözüyle trajik öyküsünü anlatır. Girdikleri savaşın nedenlerini bilmeden, memleket savunması yapan Anadolu insanının öyküsüdür.

Yazarın kendi ifadesiyle:

“Toprak Kurşun Geçirmez, kurgusu, olayların akışı, kişilerle gerçekçi bir romandır. Atatürk devrimine gelen yolda, Türk halkının kötü yönetilmekten, parçalanıp yok edilmekten doğan zor koşullarda, hayata bakışındaki özgürlüğüne, düşüncelerine, duyarlılıklarına, tanıklık eder.”¹⁰

Ünlü, Toprak Kurşun Geçirmez'i yazarken, konuda, kurguda, kişilerin seçiminde alabildiğine gerçek olayları, kişileri romanına aldığını belirtir. Belgeler, planlar, krokiler üzerinde çalıştığını, romandaki mekanların, gezip gördüğü yerler olduğunu ifade eder. Asker kökenli oluşunun, romandaki savaş sahnelerinin oluşumunda etkili olduğunu söyler.

Romanın ismi de çok anlamlıdır. İçeriği, teması ile özdeştir. Masat Ağanın söylediği şu söz: “Kula kul olmamak İşte odur kurşunun geçmediği” hem kitabın ismini hem de romanın temasını çok açık bir şekilde ortaya koyar. Romanda, bağımsız yaşamak için verilen mücadele vardır. Özgürlüğüne düşkün bir halkın

¹⁰ Feridun Andaç, Söz Uçar, Yazı Kalır, Toplumsal Dönüşüm Yayınları Şubat 1997, İstanbul, s.285

çoluk çocuk, kazma ile kürek ile kendisini esaret altına almaya kalkışan insanlara karşı, verdiği eşsiz mücadeleye tanık oluyoruz.

Toprak Kurşun Geçirmez, savaşta kötü yönetim göstererek, Erzurum-Kars-Ağrı üçgenindeki cephelerde, orduyu ağır yenilgilere uğratan, İstanbul'un dirayetsizliğini, acizliğini gözler önüne serer. Yazarın, insancıl duyguları bu romanına da yansımıştır.

4.2.2. Özeti

Yusuf ve beraberindeki üç yüz sekiz kişilik kura erleri, Erzurum'a doğru yola çıkarlar. Uzun bir yolculuktan sonra, Erzurum'a varırlar. Yusuf, Erzurum'a varan ilk 27 kişilik kafilenin içerisinde. Yanında, arkadaşları Nusret, Pelvan Yaşar, Avcı Memoş, Nuri vardır. Yusuf, Erzurum'a vardığında mevsim kışıdır. Bahar geldiğinde, daha önce Erzurum'da görev yapmış olan Ahmet Muhtar Paşa tekrar ordu komutanı olarak geri gelir. Bu hazırlıklar, yaklaşan Rus harbi içindir.

Bu arada, Kamer, tutuklanarak hapse atılmıştır. Bogos, oğlunu kurtarabilmek için her türlü yola başvurur. Vali'nin üzerinde siyasi baskı oluşturmaya çalışır. Fakat Kamer'i kurtaramaz. Miralay Osman Bey de Erzurum'daki kuvvetlere destek olmak üzere, Mezre Alayı ile Erzurum'a hareket eder.

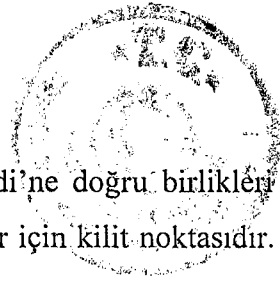
Rusya, Osmanlı'nın başkenti İstanbul'a, bir bildiri göndermiş ve savaş ilan edeceğini açıklamıştır. Savaşa gerekçe olarak da şunları göstermiştir:

“Osmanlı Devleti, İstanbul konferansı ve Londra Antlaşması'nın hükümlerine uymamış, Hristiyan tebaya yönelik alınan kararları uygulamamıştır.” (s.69) ¹¹

Bunun üzerine, İstanbul yönetimi, Erzurum'a telgraf çekerek durumu bildirir. Ahmet Muhtar Paşa ve arkadaşları, bir durum değerlendirmesi yaparak; savaş hazırlıklarına başlarlar. Rusya da, 23 Nisan 1877'de İstanbul'daki işgüdülerini çeker. İstanbul yönetimi, Ruslar'ın ilk planda Erzurum'u ele geçirmek isteyeceklerini bildirir. Bir savaş planı sunarlar. Ahmet Muhtar Paşa, İstanbul'un planını

¹¹ İstanbul Konferansı (1876): Bu konferansta Osmanlı Devleti'nin Bosna Hersek'e özerklik vermesi istenmiş. Osmanlı bunu reddetmiştir.

Londra Antlaşması: Boğazlar Osmanlı egemenliğine bırakılmış savaş zamanında boğazlardan hiçbir savaş gemisi geçmeyecektir. Ancak bu antlaşma Rusya'nın işine gelmemiş ve azınlıkları bahane ederek Osmanlı'ya savaş açmıştır.

benimsemekle beraber,hemen harekete geçerek, Soğanlı Geçidi'ne doğru birlikleri kaydırır. Soğanlı Geçidi,Erzurum'u ele geçirmek isteyen Ruslar için kilit noktadır. Ahmet Muhtar Paşa'da bunun farkındadır.

Yukarışehir'de ise, kura rediflerinin gidiş ile şehir iyice boşalmış; işler aksamaya başlamıştır.

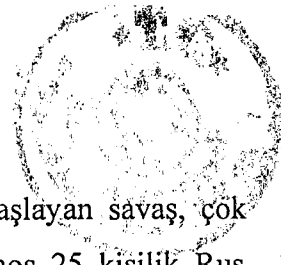
Yusuf,II. Nizamiye Taburunda, Ardahan'ın kuzeydoğusunda, Ramazan Tabya mevzilerindedir. Düşmanla ilk kez, keşfe çıktıklarında karşılaşır. Rus saldırısı başlar. Yusuf, Emiroğlu tabyasındadır. İlk saldırıda Ruslar püskürtülür. Düşman, akşama kadar süren savaş sonunda Emiroğlu tabyasını, Guylabert tepelerini ele geçirir. Bu tabyalar, askerin başıboş bırakılması ve korkması yüzünden kaybedilmiştir. Ruslar, hiç ummadıkları bir zaferle karşılaşmıştır. Yusuf da tabyasını terkedip kaçan askerler arasındadır. Ardahan kale komutanı,yanına bir tabur alarak kaleyi terk eder. Geride kalanlar öğleye kadar ancak dayanabilirler.

Ahmet Muhtar Paşa,Soğanlı geçitlerine ulaşmış; askerleri mevzilere yerleştirmiştir. Dört gün sonra Ardahan'ın düştüğünü öğrenmiş; çok üzülmüştür. Yusuf ve Arkadaşları, Fahri Bey'in komutasında, II. Nizamiye Taburu ile beraber Soğanlı geçidine doğru gelirler. Ardahan'daki gediği kapatabilmek için, Oltu'ya 1 tabur, 1 batarya gönderilir. Ruslar, Oltu'ya kadar gelmişlerdir. Yusuf ve arkadaşları, savaştan kaçtıkları için horlanıp, aşağılanmışlardır. Onlardan, kaçaklar diye söz edilmektedir.

II. Nizamiye Taburu ve süvari birlikleri, Nariman bayırlarındaki düşman karakollarına başarılı bir baskın düzenlemiş; iki yüzden fazla esir almışlardır. Oltu kurtarılmış; düşman birlikleri Ardahan'a kadar çekilmek zorunda kalmışlardır. Savaş başlayalı altı hafta olmuş; ancak Erzurum alınamamıştır. Üstelik ağır kayıplar veren Ruslar,çılgına dönmüşlerdir.

Rus ordu komutanı, Soğanlı geçidini bir an evvel çökertebilmek için, Kars Kalesini kuşatır. Eleşkirt tarafındaki General Tergukasov'a da, Soğanlıya baskın emrini verir.

Ruslar'ın, Soğanlı'ya doğru harekete geçtiğini öğrenen Ahmet Muhtar Paşa, Ruslar'ı durdurmak için Mehmet Paşa ve Miralay Osman Bey'in birliklerini, bu yöne doğru harekete geçirir. Düşman ordularıyla ilk karşılaşma, Serian ırmağı

yakınlarında olur. 16 Haziran günü, Dram Dağı, eteklerinde başlayan savaş, çok kanlı çarpışmalara sahne olmuştur. Pelvan Yaşar, Nusret, Memoş 25 kişilik Rus süvari birliklerinin içinde kalmış, akıbetlerini gören olmamıştır.

Mehmet Paşa öldürülmüş; fakat Rus birlikleri (Tergukasov yönetiminde) ağır darbeler almıştır. Muhtar Paşa, yakaladığı fırsatı değerlendirmek için Çerkez Musa Paşa komutasında, 8 piyade taburunu, 1500 atlı milisi Velibaba'ya doğru harekete geçirir. Çerkez Musa Paşa'nın birlikleri, Tahir geçidi önlerinde, düşmanla karşılaşılır. Düşmanı, bozgundan sol kanattaki süvarilerinin direnişi kurtarır. Ağır darbeler alan Tergukasov, artık, birliklerini kurtarma çabası içine girer. Karargahtan yardım almaya çalışır. Fakat, Faik Paşa'nın dağınık birlikleri bütün geçitleri tuttuğu için yardım alamaz. General Melikov, (Rus Karargah Komutanı) Tergukasov'un yolunu açabilmek için, Soğanlı'ya saldırır. Ancak, ağır kayıplar vererek; geri çekilmek zorunda kalır. Ahmet Muhtar Paşa, dağılan Rus ordusunu tam bir bozguna uğratmak için, birliklerini toplar, düşmanı takip eder. Fakat Melikov birliklerini istediği mevzilere çekmiştir. Tergukasov'un birlikleri, geri çekilirken, esir aldıkları 27 Türk'ü öldürmüşlerdir. Öldürülenler arasında, Pelvan Yaşar da vardır. Mayıs ayından, temmuza kadar süren savaşlarda, Rus ordusu ağır yenilgilere uğrar.

Ahmet Muhtar Paşa, Haşim Bey ve yanındaki 20 atlı Yaveri, Kars'a dönerler. Burada büyük bir coşkuyla karşılanır.

Türk birlikleri, Alacadağ'da mevzilenirler. II. Nizamiye Tabur'u, Alacadağ'ın kuzeyinde, sarp bir tepenin eteklerinde mevzilenirler. Yusuf, Yukarışehirli Yaver Ali Rıza ile tanışır. Ali Rıza, Haşim Bey'in I. Yaveridir.

Yaver Ali Rıza, Yusuf ve Nuri ile konuşur. Yusuf, Nusret ve Memoş'un kaybolduğunu söyler. Ali Rıza, bir hafta sonra Nusret ve Memoş'un, Halfalı yakınlarında, Rus ordusuna baskın veren Türk birlikleri tarafından, kurtarıldığı haberini verir.

Loris Merikov, Türk birliklerinin en zayıf olduğu bölgeye, Yahni tepelerine saldırır. Ancak çok ağır kayıplar vererek, (5000 ölü) geri çekilir. Ahmet Muhtar Paşa, Rus ordusunun ana karargahına baskının, son şansı olduğunu düşünerek; Kızıltepe mevzilerine saldırdı. Rus orduları bu baskın karşısında yeni savunma bölgelerine çekildiler.

Güz gelmiştir. Ahmet Muhtar Paşa'ya göre Rus ordularını vurmanın tam zamanıdır. Fakat elinde yeterince asker, cephane, levazım yoktur. İstanbul'a çektiği telgraflarda, yardım yerine, iltifat cevapları almıştır.

Rus orduları, 300.000 kişilik taze bir kuvvetle yeniden saldırıya geçer. Tahminlere göre, düşman (Ruslar) Yahni tepeleri tarafından saldıracaktır. Serin bir güz gecesi, Miralay Osman Bey'in alayı ve II. Nizamiye Tabur'u, düşman ordularıyla karşılaşır. Önce Küçük Yahni, sonra Büyük Yahni tepeleri düşer. Yusuf da kanlı çarpışmaların içindedir. Türk birlikleri, Vezinköy'e doğru çekilir. Mevsim kıştır. Alacadağ yöresindeki köyler, boşalmıştır. Yusuf, ağır yaralıları, Pazarcık düzlüğüne taşımakla görevlidir. Dönüşte, Uğru Çıkmazı denilen mevkiye, Kıyas adlı yaşlı bir adamla tanışır. Sohbet eder. Birliğine geri döner.

Cephede şehit düşen askerlerin yeri doldurulamaz. Rus ordusu ise, büyük bir saldırı için harekete geçer. Artık herkes, savaşın sonunun geldiğini hisseder. Nihayet, Rus birlikleri saldırıya geçer. Rus tarafından, Azeri mahallesinde yetişmiş, Bağrat adlı bir yüzbaşı; istihbarat bilgileri sağlamak üzere, Türk karargahına girer. Karargah komutanlarına yanıltıcı bilgi vererek, hazin sonun başlangıcını sağlar.

Rus birlikleri, Türk ordusunun Evliyatepe'den çekildiğini görür. Bunun üzerine, Lazarov komutasında, Digor'a doğru hızlı bir kuşatma hareketi başlatılır. Türk birlikleri gafil avlanır. Lazarov, savaşın kesin zaferle sonuçlanması için Satırtepe mevkinin önemini kavrayarak; bütün birliklerini bu yöne sevk eder. Böylece, Vezinköy'deki Türk karargahının ele geçirilmesi daha kolay olacaktır. Sabah, Evliyatepe mevzileri bombalanır. Ahmet Muhtar Paşa, Rus ordusunun Alacadağ'daki orduyu çökertmek gayesinde olduğunu bilir. Bu arada, Evliyatepe düşmüş, birlikler, Sivritepe'ye doğru çekilmiştir. Muhtar Paşa, birlikleri geri çekmek ister. Ancak, Miralay Hamdi Bey'in birliği ile beraber teslim olduğu haberi; bütün planları alt üst eder. Miralay Hamdi Bey'in birlikleri, ordu karargahına çok yakındır. Bu haberi duyan askerler arasında, kargaşa çıkar. Panikleyen, korkan askerler mevzilerini terk ederek, kaçarlar. Rus birlikleri, fırsatı kaçırmayıp; ordu karargahını kuşatırlar. Sadece, Arpaçay bataklıkları mevkiinde geçiş vardır. II. Nizamiye Tabur'u da Çifttepe'ye doğru çekilirken, düşmanın baskınına uğrar. Yusuf, yaralanır.

Ahmet Muhtar Paşa, hiç olmazsa, düşmanı Erzurum'a sokmamak için; kaçan, dağılan askerlerden oluşturulan bir birlikle, Soğanlı geçidine doğru yola çıkar.

Yusuf, Uğru ıkmağı'na doğru yola çıkar. Kıyas Ağa'nın kulübesine yarın geceyi orada geçirir.

Yukarışehir'de, Hermin ve Nişan'ın düğün hazırlıkları başlamış, Kamer Bezirciyan, hapisten kaçmıştır. Kamer'in, Moskofların yanında, Türkler'e karşı savaştığı dedikoduları çıkmış; Boğos, oğlunun böyle bir şey yapmayacağını, anlatmaya çalışmıştır. Nişan'la Hermin evlenir. Daha ilk gecede kavga ederler.

Cephede, Melikov, kaçan Türk birliklerinin yok edilmesi için; General Heiman'ı görevlendirir. Heiman, yolunu kaybeder. Bu, Türk birliklerine zaman kazandırır. Miralay Osman Bey, kuşatmadan 1200 askeri ile çıkmış, tek düzenli birliğin komutanıdır. Ahmet Muhtar Paşa, Heiman'ı, küçük baskınlarla korkutmuş; Soğanlı'ya yerleşerek; vakit kazanmıştır. İsmail Paşa'nın da Erzurum'a doğru hareket etmesini istemiştir. Yusuf, dört gün yürüdükten sonra, İsmail Paşa'nın birliklerine katılmış. Erzurum'a doğru harekete geçmişlerdir.

Ahmet Muhtar Paşa'ya şehri teslim etmesi için, Ruslar tarafından bir heyet gönderilir. Paşa, zaman kazanmak için cevabı daha sonra bildireceklerini söyler. Bu haber, Erzurum halkı tarafından duyulduğunda; bütün ahali asker yoksa, biz varız diyerek tepkisini ortaya koymuştur.

Ahmet Muhtar Paşa, şehrin eski tabyalarına birlikleri yerleştirir. Halka, gerekirse beraber arpışacaklarını söyler. Rus birlikleri, saldırdıktan kısa bir süre sonra, Ahali Tabya, peşinden Aziziye Tabya'sı düşer. Fakat, Ruslar'ın hesaba katmadığı, yenilmez bir kuvvet vardır. "Haksızlığa, zorbalığa tutsaklığa boyun eğmeyen, Erzurum Halkı. Rus orduları, geri püskürtülür. Rus orduları, Deveboynu'ndaki karargahta , günden güne güçleniyordu.

Yusuf, yedeğe alınan Miralay Osman Bey'le karşılaşır. Nasıl kurtulduğunu anlatır. Miralay Osman Bey'in alayına katılır. O gün, izine çıkar. Ziver avuş'un kardeşi, Celep Yusuf'u görmeye gider. Celep Yusuf'un evine vardığında; Ziver avuş'un da Erzurum'a geldiğini öğrenir. Oturur sohbet ederler. Geceyi birlikte geçirirler. Ziver avuş, Yusuf'u, dilerse beraberinde götürebileceğini söyler. Yusuf, kabul etmez. Gün ağarırken ayrılırlar. Yusuf birliğine döner.

Bu arada Rusya, yanına 60.000 kişilik Romanya ordusunu da alarak Plevne'yi kuşatmıştır. Osman .Paşa, 40-45 gün kuşatmaya dayanmıştır. Fakat fazla

dayanamayacağı aşikardır. Erzurum, Rus orduları tarafından kuşatılmaya başlanmıştır.

Ahmet Muhtar Paşa, görevden alınmış; İsmail Paşa ,yerine getirilmiştir.

Ziver Çavuş , Yukarışehir'e, yanında Yaver Ali Rıza ile birlikte varmıştır. Masat Ağa'ya, Yusuf'u gördüğünü, Yusuf'un selam gönderdiğini iletmiş.

Hermin'le Nişan'ın kavgaları sürüp, gitmektedir. Nişan Yusuf'un öldüğünü söyleyerek; Hermin'i üzmeye çalışır. Merlin adlı bir kadınla birlikte olur. Akşamları eve sarhoş olarak döner. Meryem, Nişan'ın kızına çektirdiklerini görünce, dayanamaz; kızını kendi evine götürür. Nişan, bir gece, sarhoş bir halde, Hermin'i, zorla babasının evinden alır, arabaya bindirir. Arabacı içtiği içkinin sarhoşluğu ile arabayı uçurumdan aşağı devirir. Hermin ölür. Hermin'in öldüğünü gören Bogos Bezirciyan, felç olur.

İstanbul ise çaresiz, aciz bir durumdadır. İngiltere'den arabulucu olmasını ister. Bu arada Rusya, Tuna'yı aşır; Edirne'ye kadar gelmiştir. Osmanlı hükümeti çaresiz; silahların ilahların gölgrihin en ağır antlaşmalarından biri olan Ayestefanos antlaşmasını ⁽¹²⁾ imzalar. Rusya'nın güçlenmesini istemeyen İngiltere, Avusturya ve Almanya'nın itirazı ile bu antlaşma yürürlüğe girmemiştir.

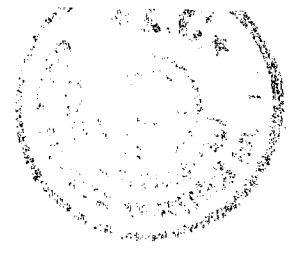
Roman Yusuf'un Yukarışehir'e dönüşü ile son bulur.

4.2.3. Olay Örgüsü

93 Harbinin, adeta günlüğü niteliğinde yazılmış olan Toprak Kurşun Geçirmez; savaşın bütün ayrıntılarını okuyucuya sunmuştur. Romanını ana vakası (93 Harbi) savaş olunca, cephedeki ayrıntıların okuyucu tarafından bilinmesi gerekir. Yazar bu ayrıntıları iyi işlemiş, metin halkaları arasındaki ilgiyi sağlam kurmuştur.

¹² Ayestefanos (Yeşilköy) Antlaşması: 3 Mart 1878'de Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanmıştır. Anlaşmaya göre:

- Bosna-Hersek'e özgürlük verilecek
- Sırbistan, Karadağ ve Romanya'ya tam bağımsızlık verilecek
- Makedonya ve Balkanları içine alan Büyük Bulgaristan Krallığı kurulacak
- Girit ve Ermenistan'da ıslahat yapılacak
- Teselya Yunanistan'a bırakılacak
- Kars, Ardahan, Batum, Doğu Beyazıt Ruslara verilecek
- Osmanlı Ruslara savaş tazminatı verecek.

Romanı, II ana bölüm halinde incelemeyi uygun bulduk.

I: Bölüm: Yusuf'un, 308 kişilik kura erleri ile Yukarışehir'den ayrılması ile başlar.

“Yukarışehir'in kura kfilesi, Aralık ayının son günü, bulutlu, puslu bir öğle üstü yola çıktı. Üç yüz sekiz kişi idiler; bakırcı, demirci, doğramacı, debbağ, saraç ... Yetişkindiler. Üretkendirler. İnce, uzun, tıknaz , kavruk üç yüz sekiz kişi ...”
(s.15)

Kura erleri, Erzurum'a doğru hareket ederler. Yolculuğun 7. Günü, Eğin'e varırlar. Yusuf ve beş arkadaşı, Köcaklı Sofu Bey derler, toprak, davar sahibi bir Eğinli'nin evinde kalırlar. Sabah, yola çıkmak isterler; ancak yoğun bir tipi ile karşılaşırırlar. Eğin Kaymakamı Zeki Bey, kura erlerin üç gün daha kasabada konuk eder. Üçüncü gün sabah, Kemahlı bir kılavuz eşliğinde yola çıkarlar. Fırat'ın buz tutmuş yerlerinden geçerken iki asker suya düşer ve boğulur. 8-10 kişi de yolculuk esnasında kaçarlar.

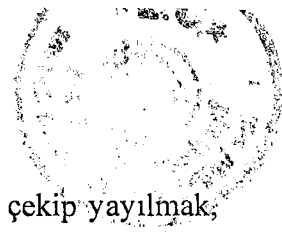
Yusuf, Nusret, Memoş, Cafcaf Nuri, Pelvan Yaşar, Erzurum'a varan, ilk 27 kişilik kfile içerisinde. Bahar mevsimi gelmiş; savaş hazırlıklarına başlanmıştır. Bu amaçla, daha önce Erzurum'da görev yapmış olan Ahmet Muhtar Paşa, tekrar Erzurum'a gönderilir. Erzurum halkı, Ahmet Muhtar Paşa'yı iyi tanır ve severdi.

Erzurum'da savaş hazırlıkları başlarken; yazar, Yukarışehir'e döner. Misyoner Whelere ve kızı Margerith'i tanıtır. Bogos Bezirciyan'ın, oğlu Kameri kurtarmak için sarfettiği çabayı anlatır. Yukarışehir'in, genel durumunu aksettirir. Yukarışehir'de olanlar, cephenin gerisindeki yaşayış biçimini temsil eder. Ayrı bir vaka zinciri olarak karşımıza çıkar.

I. Bölüm, Yusuf ve arkadaşlarının Ardahan'a gelerek; mevzilenmeleri ve Rusya'nın , Osmanlı'ya gönderdiği savaş gerekçesini bildiren telgrafla son bulur.

Birinci bölümde verilen ayrıntılar, iyi işlenmiştir. Bu ayrıntılar sayesinde, Rusya'nın savaş gerekçelerini ve amacını öğreniyoruz. Ahmet Muhtar Paşa, Ruslar'ın isteğini şöyle anlatıyor:

“.... Rus Çarı'nın neyi istediğini, neyi istemediğini hep bilirsiniz. Tuna'yı aşırp, Balkanlara inmek.... Sırları, Karadağlıları, Bulgarları kendi egemenliği altına almak; buradaki Türkleri yok etmek! Balkanlarda istediği budur. Anadolu'da da

aynı şeydir. Kafkasya'da Suriye'de, Ermenileri kendisinden yana çekip yayılmak, Akdeniz'e inmek!.." (s. 70)

Savaşa katılan gençlerin, düşüncelerini, hislerini bu bölümün ayrıntıları içerisinde buluyoruz. Gençlerin, yolculuk esnasında söyledikleri, onların hislerini ve düşüncelerini yansıtır:

"Gavur gelmiş toplanmış hududa, dağ taş asker.... Kardı kıştı düşünülecek zaman değil... Yiğitlik böyle günde ..." dedi Hüseyin. (s. 23)

"Kış kıyamet... Kış kıyamet kimin umurunda arkadaş! Ayağında postalın, sırtında gocuğun var mı? Yukarışehir nere, Erzurum nere, soran kim? Kuradır... askerliktir ... hadi yürüyün" dedi Nuri. (s. 23)

I. Bölüm romanın 1. ve 12. Bölümlerini kapsar.

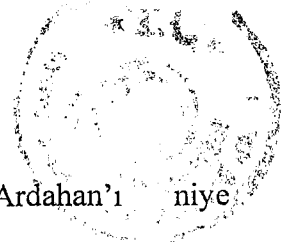
İkinci bölüm, Yusuf'un keşfe çıktığı bir gece, ilk defa düşmanla karşılaşmasıyla başlar. (13. bölüm) Ruslar, Gürcük köyüne girmişlerdir. Yusuf'un Emiroğlu tabyasına geldiğinin ertesi sabahında, Rus saldırısı başlar. Düşmanla kanlı çarpışmalar olur. Yusuf, bu çarpışmaların içindedir. İlk saldırılar sonucu, düşman birlikleri, Emiroğlu tabyasını ve Guylaberti tepelerini ele geçirir. Bu tabyalardaki askerler, korkunun da vermiş olduğu karabasanla kaçmaya başlarlar. Yusuf da kaçan askerler arasındadır. Yusuf'un, o anki ruh hali ve gözlemleri şöyle anlatılıyor:

"... Bomba patlamaları arasında, savrulan dipçikleri, kılıçları, kaçışan kovalayan, birbirleriyle boğuşan insan yumaklarını gördü Yusuf." (s. 91)

"Yüz üstü, arka üstü, iki büklüm, yüzlerce yüzlerce ölü, yaralı serildi, kaldı ayaklar altında..." (s. 91)

Yusuf, kaçaklardan kurulmuş olan bir taburla, Batum'a doğru yola çıkar.

Ahmet Muhtar Paşa, Ardahan Kalesi'nin düştüğünü öğrenmiş çok üzülmüştür. Yusuf ve arkadaşları II. Nizamiye Taburuna katılırlar. Savaştan kaçtıkları için aşağılanırlar. Erzak almaya gittiklerinde, iaşeci, onlara dönerek: "Haram ulan! Haram sizim yediğiniz içtiğiniz.... Korkak, namussuzlar" (s. 102) diye hakaret eder. Yazar, savaş içerisinde yaşanan bu acı gerçeğin, kahramanımız Yusuf üzerindeki

etkilerini anlatmaya çalışmış. Oysa, Yusuf ve arkadaşları Ardahan'ı niye terkettiklerini , hala kavrayamamışlardır.

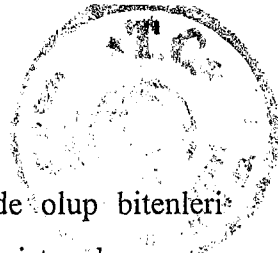
Ardahan'daki gediği kapatmak için, Miralay Osman Bey komutasındaki Mezre Alayı, Oltu'ya kaydırılır. II. Nizamiye Taburu'na destek olur. Nariman'da düşman ordularına yapılan baskında, 200 Rus, esir alınır. Düşman , Ardahan'dan çekilir. Yusuf'a, Hermin'den ve anasından mektup gelir. Böylece, Yukarışehirle ilgisi kesilmemiş olur.

Ruslar, Erzurum'u -savaş başlayalı altı hafta olmuş- hala alamamıştır. Rus ordu komutanı, Loris Melikov, Kars Kalesi'ni kuşatarak; Soğanlı geçidini çökertmeyi düşünür. Ancak, başarılı olamaz. Eleşkirt tarafındaki General Tergukasov'a ait birlikler, ağır kayıplar verir. Tergukosov, birliklerini kurtarmak için geri çekilir. Melikov da, Tergukasov'a yardımcı olmak için, Soğanlıya saldırır. O da büyük kayıplar vererek; geri çekilir. Kars Kalesi'ndeki kuşatmayı kaldırır. Tergukasov, geri çekilirken; 27 Türk esirini de öldürmüştür. Ölenler arasında, Pelvan Yaşar da vardır. Yusuf, Nusret ve Memoş'tan da haber alamamıştır. Binlerce insan neden, niçin ölüyor? Yusuf, roman boyunca bu sorunun cevabını bulmaya çalışıyor.

Ahmet Muhtar Paşa, düşman ordularının ana karargahına saldırır. Ancak Melikov, birliklerini istediği yere çekmiştir.

Serin bir güz gecesi, savaşın en kanlı, en korkunç sahneleri yaşanır. Düşman yeniden toparlanıp saldırıya geçmiştir. Küçük Yahni ve Büyük Yahni tepeleri düşmüş; Türk ordusu , Erzurum'a yakın, Alacadağ'a doğru çekilmişler. Rus orduları, büyük bir saldırı sonucu Alacadağ'ın hemen önündeki Evliyatepe'yi, ardından Satırtepe'yi düşürür .Rus orduları, Türk ordularının geri çekilmesine fırsat vermeden; büyük bir bozguna uğratar. Yusuf da bu saldırılar esnasında yaralanmıştır. Nihayet, düşman Erzurum'a kadar gelir, ilk planda şehrin iki önemli mevzisini de ele geçirir. Muhtar Paşa'dan şehri teslim etmesini ister. Muhtar Paşa, Rusları oyalar.

Roman, Erzurum halkının müthiş mücadelesi sonucu, geri çekilmek zorunda kalan Rusların, İstanbul hükümetine, Ayestefanos Antlaşmasını imzalatması -çekik gözlü kara, kuru esmer, avurtları çökmüş bir askerin- Yusuf'un Yukarışehir'e dönüşü ile son bulur.

Yazar, II. Bölümde de cephenin gerisindeki Yukarışehir'de olup bitenleri vermeye devam eder. Hermin ,Nişan'la evlenmiştir. Kamer, hapisten kaçmıştır. Meryem, kızının kötü halini görünce Hermin'i baba evine getirmiş; bir gece, Nişan zorla Hermin'i alıp götürmüştü; yolda kaza geçirmişlerdir. Kazada, Hermin ölmüş; kızının ölüsünü gören Bogos, felç olmuştur.

Romanda iki vaka zinciriyle karşılaşılıyor. Birinci vaka zinciri, Yukarışehir'de yaşanan gelişmeler; ikinci vaka zinciri, Yusuf'un cephede yaşadıklarıdır.

Olaylar, birbirine mantıklı bir anlam birliği içinde bağlanmıştır. İlk bakışta gereksiz gibi görülen savaş ayrıntıları, aslında birbirini tamamlayan zincir halkaları gibidir.

Ünlü: "Savaş ayrıntılara inilmeksizin anlatılamaz" der. Bu fikrini romanına yansıtmıştır.

Romanın olay örgüsü içerisinde Yusuf'un düşünceleri, Ahmet Muhtar Paşa'nın kişiliği, Miralay Osman Bey'in aktarıcılığı, İstanbul yönetiminin başarısızlığı, ustaca işleniyor.

Erzurum, Yukarışehir, İstanbul üçgeninde, iki ayrı vaka ile karşılaşılıyor. Ama bu vakalar birbirini tamamlayan unsurlardır. Okuyucuların aklına şu soru gelebilir: Roman, Yusuf'un cephede yaşadıklarını 1878 (93 Harbini) anlatıyorsa; Yukarışehir'e niçin dönülüyor?

Yusuf'un Hermin'e olan aşkı, hala devam etmektedir. Yazar, bu romanın devamı olan "Yüz Uzun Yıl" a bir zemin hazırlıyor. Böylece, okuyucuların vakalar silsilesini daha iyi anlamalarını sağlıyor.

Birbirinden ayrıymış gibi görünen vakalar, sonuçta tek bir bütünü anlatıyor. Savaşı... Savaşın her şeyi halledemediğini, haklı olanın kazandığını anlatıyor.

Romanda vakalar eş zamanlı ve kronolojik sıra takip edilerek anlatılıyor.

4.2.4. Şahıs Kadrosu

4.2.4.1. Birinci Derecedeki (Başkahraman) Kahramanlar

Yukarışehir'in devamı olan, Toprak Kurşun Geçirmez' in de baş kahramanı Yusuf'tur.

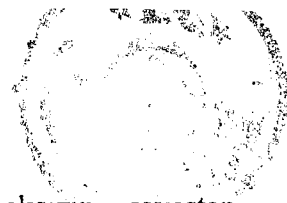
Yusuf, sebebini, savaşın sonunda anlayabildiği bir hak mücadelesine girer. Yazarın, Yukarışehir'de büyütüp, yetiştirdiği Yusuf: Toprak Kurşun Geçirmez'de olgunlaşarak; bağımsızlık için savaşan bir kimliğe bürünür. Masat Ağa, Yusuf'u şu cümlelerle tarif eder: "Sorsan kendisi de bilmez!... Nasıl desem; hak aşığıdır, serdengeçtidir bu benim Yusuf'um; hak bildiği şeyin arkasından alamazsın. Eee... üç günlük ömürdür Çavuş, değerini bulunca nesini sakınacaksın? Kula kul olmamak... İşte odur kurşununun geçmediği" (s.267)

Ömrün değeri, kula kul olmamaktır Yusuf için. Yusuf, Anadolu insanını temsil eder. İnsanları sever. Roman boyunca neden savaştığını bulmaya çalışır. Sonuçta, kendisini haklı bulur. Çünkü, toprakları işgal edilen, esaret altına alınmak istenen, Anadolu'dur. Yusuf, toprak savunması yapmadığını, özgürlük için savaştığını anlar. Yusuf'un vardığı sonuç, romanın tematik gücüdür.

Yusuf'la beraber, diğer bir kahramanımız Hermin'dir. Hermin, ne olursa olsun, sevdiği erkek için yaşayan, bir kadın tipini yaşatır kimliğinde. Nişan'la evlendiği ilk gecede, kavga etmeye başlar. Bu kavgaların sebebi, Yusuf'tur. Hermin, bu yönüyle "insanı" temsil eder. Çünkü, insan olabilmenin ilk unsuru, sevgiyi, yüreğinde taşır. İnadına savunur bunu. Ne olursa olsun, Yusuf'tan başkasının olmamıştır. Yusuf'un Müslüman oluşu, önemli değildir onun için. İşte, Hermin'in kimliğinde, sevginin evrenselliği ile tanışıyoruz.

4.2.4.2. Norm Karakterler

Toprak Kurşun Geçirmez'in de en önemli norm karakteri, Miralay Osman Bey'dir. Yazar, düşüncelerini onunla aktarıyor. Osman Bey'in, Padişah'ın "savaştan kaçanları idam edin" emri ile ilgili düşündükleri, yazarın okuyucuya savaşla ilgili vermek istediği mesajdır.

“Yatağın ucuna oturdu Osman Bey. Rütbesine bakılmaksızın, savaştan kaçanlar idam edilsin buyurmuş Efendimiz! Oysa insan, hangi milletten olursa olsun, hangi rütbede bulunursa bulunsun; ne korkaktır, ne de cesur... İnsandır. Hem korkar hem hiç, ama hiç korkmaz bir bakarsın!... Korkunun da, yiğitliğin de altında bilmek vardır, bilmemek vardır... İnanmak vardır, inanmamak vardır... sevgi vardır. Koca koca savaşların yengisini, yenilgisini korkuya, yiğitliğe bağlamak... Ne kadar saçma!” (s. 240) Yine, Osman Bey’in ailesinden uzakta, onları düşünürken aklından geçenler, yazarın okuyucuya benimsetmeye çalıştığı fikirleridir.

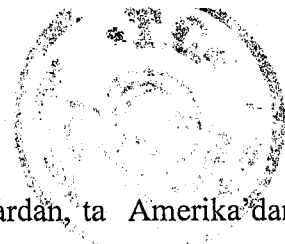
“...Ordugâhtan ordugâha, kışladan kışlaya dolu dizgin yaşadığı yalnızlığın kıyısında, kolay ele geçmeyen mutluluklarıydı karısı nefise, kızları Zehra, Zeynep. Ne kadar zor olursa olsun, onların onurlu bir toplumda özgürce yaşamaları için verdiği uğraşın anlamlı, değerli bir uğraş olduğuna inanırdı.” (s. 65)

Romanda, Osman Bey gibi norm karakter görevini üstlenen başka bir şahsiyet de Demirci Ömer Usta’dır. Ömer Usta, fikirleriyle romanda yaşatılır. Yusuf’a, hayatı öğreten karakter olarak çıkar karşımıza. Yusuf’un siperdeyken, Ömer Usta’nın söylediklerini aklından geçirdiği bölüm, şöyle verilmiştir: “İnsan ömrü, insanın omuzunda taşıdığı bir çuval... içine ne doldurursan onu taşırsın. derdi. İyiliği doldurun iyilik taşıyın... Akıl doldurun... Er gibi er olun! İşe, eşe, aşka açın çuvalın ağzını yiğitçe” Dolsun dolduğu kadar; o zaman ağır gelmez adama.” (s. 120)

Ömer Usta’nın söyledikleri, yazarın okuyucuya iletmek istedikleridir.

Romanın diğer bir norm karakteri de Kadı Canip Efendi’dir. Kadı Canip Efendi, romanın en önemli şahsiyetlerinden biridir. Fakat, kişiliği yazar tarafından fazla işlenmemiştir. Canip Efendi, hem Ermeniler hem de Müslümanlar tarafından sayılan ve sevilen bir tiptir. Kamer’in tutuklanmasından sonra, olayın, sadece Yusuf’a pusu kurmakla kalmadığını kestirebilecek kadar zekidir. Kültürlü, Avrupa’daki gelişmeleri yakından takip eden; bir tip olarak karşımıza çıkar. Kadı’nın kıvrak zekası, Kamer’i kurtarmak için aracı olan, Fransız Konsolosu ile yaptıkları konuşmada, daha belirgin ortaya çıkar:

“.... Biz kendi yurdumuzda, Fransa’da bile yasa yollarına baş vururken hukukçuların yardımını isteriz, avukatlara gideriz. Osmanlı yasaları, bizimkilerden başkadır; büsbütün yabancıdır bize. Rahip Efendiler, onun için rica ettiler; önlerine düştüm , huzura getirdim.”

“Hoş gelmişler sefa getirmişler... Yani o kadar uzaklardan, ta Amerika’dan kalkıp buralara, din diyanet işlerine karışmak için gelmelerine değil sözüm.... Çok olmadı, iki ay önce, bu Bezirciyan duruşmasında, yazı yazdım, soruşturma için mahkemeye çağırdım ben rahip efendileri; ne ettiler ettiler, ol görüp gelmediler...” (s.55) Kadı Canip Efendi , misyonerlerin işlerine geldiği zaman, Avrupa kanunlarını örnek göstermelerini, işlerine gelmediği zaman; Osmanlı kanunlarına uymalarını hazmedemez. Açık sözlüdür. Lafını esirgemez. Osmanlı’daki Mecelle-i Ahkâmı Adliye kitabının hazırlanmasında günlerce çalışmış. Ancak kullanılan dili, yazıları kanunları kendisinin de anlamadığını belirterek; kanunların boşluğundan ve yetersizliğinden yakınmıştır.

Osmanlı hukukundaki yetersizliği, boşluğu, adaletsizliği şöyle dile getiriyor:

“... Nizamiye mahkemeleri, şer’i mahkemeler, yabancılara tanınmış akıl almaz ayrıcalıklar, Müslüman olmayanların dilerlerse, kendi cemaat meclislerince yargılanabilmeleri, ceza davalarında hükümlünün, davacıyı diyete razı edip, cezadan kurtulabilmesi, Canip Efendi’ye göre de “Mülk”ün temelindeki nice derin çatlaktan an ancak birknesiydi. O açık: Osmanlı yurdunda dirlik düzen yoktu.” (s.56)

Görülüyor ki Canip Efendi, düzen içindeki aksaklıkları iyi tespit etmiş; olumlu bir tip olarak karşımıza çıkıyor. Sistemle ilgili düşünceleri, tematik çatışma ortamı yaratıyor. Yazar Canip Efendi’nin kişiliğinde Osmanlı adalet düzeni ile ilgili görüşlerini ortaya koyar.

4.2.4.3. Kart Karakterler

Toprak Kurşun Geçirmez romanının kart karakterleri:

Cüce İdris: Kamer Bezirciyan’ın kaçmasına yardımcı olan, kurnaz, menfaatçi bir tiptir.

Margerith: Misyoner Whelere’nin kızıdır. 17 yaşında fırtına gibi bir evlilik yapmış; genç yaşta dul kalmıştır. Babasının en büyük yardımcısıdır. Margerith de kadınlar arasında çalışmalarını yapmış; onlara, İngilizce öğretmiş, dikiş-nakış kursları vermiştir. Yerli erkeklerde aradığını bulamamış, Kamer’le büyük bir aşk

yaşamıştır. Erkeklerin ilgisini çeken bir kadındır. Kamer'i, Yusuf'a kışkırtan kişilerin başında gelir.

Kamer Bezirciyan: Kindar, inatçı ve kibirli bir tiptir.

Esat Hilmi Efendi: Mahkeme katibidir. Rüşvetçi, paraya düşkün bir devlet memurudur.

Nişan: Hermin'in eşidir. İçkici, sarhoş, başka kadınlarla yatan, kötü bir tiptir. Hermin'in Yusuf'a olan aşkını kendine yedirememiş bir erkek tipindedir.

4.2.4.4. Fon Karakterler

Romanda, olayların akışı gereği karşımıza çıkan, fon karakterler şunlardır:

Ahmet Muhtar Paşa: Fiziki olarak şöyle tasvir ediliyor. "Geniş alınlı, göz çukurları derin, aralıklı, etkileyiciydi. Şakak kemikleri, çıkık çıkıktı. Kısa kesilmiş, özenle taranmış sakalı, solgun yüzüne yaraşmıştır." (s. 36)

Ahmet Muhtar Paşa, 32 yaşında müşirlik rütbesine ulaşmış; savaş sanatını çok iyi bilen bir komutandır. "Osmanlı hükümetinin sıkıştığı anlarda aradığı tek isimdir." Şekip Nuri Bey'e göre. Ahmet Muhtar Paşa, daha önce de Erzurum'da görev yapmıştır. Ancak, Padişah karşıtı Mithat Paşa ile görüştüğü için, görevinde alınmış, İstanbul'a çağrılmıştır.

Ahmet Muhtar Paşa, yiğit, yürekli bir Paşa'dır. İstanbul hükümeti ile zaman zaman ters düşmüş; çatışmıştır. Yazar'ın,devletin kendi içerisindeki tematik çatışma unsuru olarak kullandığı bir tiptir. İstanbul'un savaş esnasındaki tutumunu, hep eleştirir. Hükümetin yetersiz kaldığını her seferinde dile getirir.

Nihayet, savaşın sonunda da görevden alınır. Oysa, Ahmet Muhtar Paşa, 93 Harbinin bilinmeyen kahramanıdır. Yazar, Ahmet Muhtar Paşa'nın şahsında, yiğit, kahraman bir Türk komutanını canlandırır.

Yaver Binbaşı Haşim Bey: Ahmet Muhtar Paşa'nın yaveridir. 8 yıldır Ahmet Muhtar Paşa ile birlikte. Girdiği savaşlarda, iki kez yaralanmış; aldığı yara kulak altından çene kemiğine doğru uzanan kılıç yarası, yüzünün bir yanına hırçın mutsuz bir görünüm verir. Saltanat karşıtıdır. Fakat, onun İstanbul'a olan kını yenilikçi oluşundan değildir. Hersek ayaklanmasında, Osmanlı hükümetinin

gösterdiği beceriksiz yönetimdir. Babası ve ağabeyleri öldürülmüş, annesi ve kız kardeşi dayısının yanına yerleşmiştir. Saltanata düşmanlığı, o günlere dayanır.

Mutsuz, hayattan zevk alamayan bir tipi canlandırır.

Misyoner Whelere: Protestan cemaatine üye kazandırmak için Yukarışehir'e gelmiştir. Akıllı, kurnaz bir adamdır. Yukarışehir'in karışık yapısından, iyi faydalanmıştır. Hem Müslüman halka, hem de Ermeni cemaatine yardım etmeye çalışmış; tarafsız bir din adamı olarak kendini tanıtmıştır. Çalışmalarını da gizli gizli yürütmüş bugün, yarın gidecek denilirken, 10 yılı aşkın bir süre Yukarışehir'de kalmıştır. Tematik çatışmanın karşı gücünü temsil eder. Misyoner Whelere, romanda, sömürgeci devletlerin temsilcisi olarak karşımıza çıkar.

Yaver İlyas Bey: Haşim Bey'in ikinci yaveridir. Kalın kaşlı, elâ gözlü, burma bıyıklı bir genç.

Yaver Ali Rıza: Haşim Bey'in birinci yaveridir. Yukarışehirlidir.

Zeki Bey: Eğin Kaymakamıdır. Tanzimat'ın yetiştirdiği genç yenilikçilerdendir.

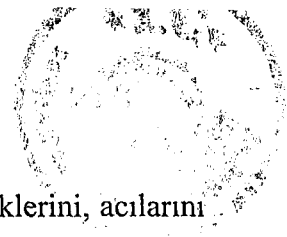
Mümin Bey: Erzurum hastanesinde hekimdir. Askerlikle başı hoş değildir.

Bunların dışında, Rus komutanları, Loris Melikov, Tergukasov, General Heiman, Türk komutanları İsmail Paşa, Fahri Bey, İpekçigil'in gelini Tasula, Kıyas Ağa, Kıyas Ağa'nın gelini Sultan, rolleri gereği romanın şahıs kadrosu içinde yer almışlardır.

Yusuf'un arkadaşları Nusret (Demirci Ömer Usta'nın tek oğludur) Pelvan Yaşar, Cafcaf Nuri, Avcı Memoş diğer karakterlerdir.

Roman'da, önemli bir kahraman daha vardır. O da Erzurum halkıdır. Erzurum halkı tanıtılırken, şunlar ifade ediliyor.

“...Yaşlılar, kadınlar, çocuklar; oğulları, kardeşleri, yakınlarıymış gibi; sıcak sevecen bakışlarla bakarlardı. Askerlerin yüzlerine; acılarını da sevinçlerini de bölüşmeye hazırdılar. Savaşların birinden ötekine, insanoğlunun yılmadığı kadar, yiğidini yüreklisini de görmüş, yakından tanımışlardı.”

Erzurum halkı, Anadolu'nun kendisidir. Savaşın bütün iğrençliklerini, acılarını yaşamıştır. Esarete baş eğmeyen, halk tipini canlandırır. Türk milletinin tarihine bakıldığında, tarihin hiçbir sahnesinde, esaret altında yaşamadığını görürüz.

4.2.4. Tema

Şemsettin Ünlü, Toprak Kurşun Geçirmez adlı romanında vermek istediği mesajı şöyle ifade ediyor:

“Toprak Kurşun Geçirmez'den bugüne ulaştırmak istediğim, bir bilinçlenme, özgürlüğün, tam bağımsızlığın bilincine, erincine varma sorunudur”

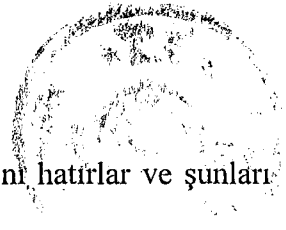
Ünlü, romanında, devlet ile halk arasındaki iletişim kopukluğundan kaynaklanan sorunları dile getiriyor. Osmanlı yönetiminin, çarpık yönlerini sergileyerek, problemleri anlatmaya çalışıyor. Başka bir deyişle, romanda ana tema, bağımsızlık (Ulusal Egemenlik) bilincine varmadır. Yazar, romanın olay örgüsünü bu tema üzerine kurmuştur.

Roman, 93 Harbini konu edinir. Ancak, karşımıza çıkan, savaşın kendisinden çok. toplum üzerinde bıraktığı etkilerdir. Romanın tematik güçlerini, Yusuf, Miralay Osman Bey, Ahmet Muhtar Paşa, Erzurum Halkı, Hermin, Kadı Canip, temsil eder. Karşı güçlerini ise İstanbul yönetimi, misyonerler, Esat Hilmi Efendi, Rus ordusu temsil eder.

Yazar, Ahmet Muhtar Paşa ile İstanbul yönetimini sık sık çatıştırır. Ahmet Muhtar Paşa, Erzurum'daki kuvvetlerin tazelenmesi için, İstanbul'a telgraf çektiğinde; İstanbul'dan sadece nasihat alır. Oysa Ahmet Muhtar Paşa, Padişah'ın kendi sarayındaki askerlerin sayısının bile, 10.000'in üzerinde olduğunu bilir; bu duruma isyan eder.

Misyoner Whelere'in gelişi ile Yukarışehir karışır. Şehirdeki misyonerlik çalışmaları, o güne kadar kardeşçe yaşayan Ermenileri ve Müslümanları birbirine düşman etmiştir.

Miralay Osman Bey, saltanat karşıtı hürriyetçi bir şahsiyet olarak tanıtılmıştır. Onun hürriyetçiliği, saltanata karşı oluşu, tematik çatışmayı sağlayan başka bir unsur

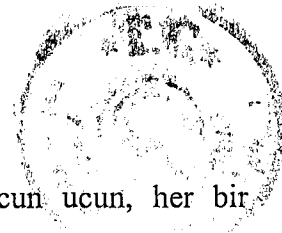
olmuştur. Osman Bey, eşine yazdığı bir mektubun son satırlarını hatırlar ve şunları düşünür:

“Saltanatçı, buyrukçu yönetimlerde, halkın sorumluluğu yoktur; olamaz... Haklının devamlı yenileceği, haksızın devamlı üstün geleceği hiçbir savaşın olmadığı...”

Rus ordusu da, romanın başka bir tematik çatışma unsurudur. Rus Çar'ı Balkanları kontrolü altına almak, Akdeniz'e inmek için, Osmanlı'ya savaş ilan eder. Savaşın gerekçelerini, İngiltere, Fransa, Almanya gibi sömürgeci devletlere bildirir. Tamamen sömürgecilik uğruna ilan edilen bir savaş, ne kadar haklı olabilirdi? Rus'lar, sömürgeci zihniyetin temsilcisi olarak karşımıza çıkar. Rusların karşısına da Yusuf, Ahmet Muhtar Paşa ve emrindekiler, Erzurum halkı çıkar. Böylece, haklı ile haksızın çatışmasına şahit oluruz. Bir tarafta, toprakları işgal edilmiş, yerinden, yurdundan kopartılmaya çalışan bir halk; öte tarafta, tamamen siyasi ve sermayeci çıkarları uğruna savaş açan, sömürgeci zihniyet... Elbette ki bu savaşın galibi, esarete (Kula kul olmayan) boyun eğmeyen, Anadolu halkı olacaktır. Nihayet, Rus ordularının Erzurum'a girmeye çalıştığı bir savaş sahnesinde, Erzurum halkının mücadelesi, şöyle anlatılıyor: “Aynı anda; silahlı silahsız yaşlı, kadın, erkek, çocuk Erzurumlular, Kars Kapısı'ndan çıktılar! Eski paslı kılıçlar, yabalar, kürekler, sopalar vardı ellerinde. Koşarak, vurulup düşenlerin üstünden atlayarak, hınçla öfkeyle, akıl almaz bir yüreklilikle atıldılar, çoğu, düşmana ulaşmadan vuruldu... Geriden gelenler, onları aştılar! Kadınlar, gencecik kızlar, erkeklerden bile öndeydiler!... İki, üçü birlik, ele geçirdiklerinin boğazına saldırdılar hınçla. Giyimleri kuşamları, silahları, sayıları ne olursa olsun, önlerine çıkar herkesi yıldırarak, haksızlığın ezikliği içinde boğacak bir çoşkuya, kendi yurtlarında, kendi bildiklerince yaşayıp, ölmek inancından gelen bir çoşkuya kaptırmışlardı kendilerini. O yüzden, hiç yenilmez gibiydiler.” (s. 229)

Kadı Canip Efendi'nin, Osmanlı Devlet yapısı ile ilgili düşündüklerini aktaran bölüm, Osmanlının çöküş nedenlerini ve çarpık yapısını, gayet güzel anlatır.

“... Osmanlı dili, dini, yaşam biçimleri ayrı ayrı olan toplumlar üstünde, altı yüz yıl egemenlik sürdü. Ne getirdi ne götürdü? Horlanmasa, hak ettiğinin karşılığını alabilse, insanoğlunun çoğu, kavgadan, kargaşadan yana olmazdı. Eeee... dünya değişiyor! Osmanlı, getirdiğini, getirdiği gibi kalır; yıpranmaz,

bozulmaz, çürümez sanmış. Şimdi İslahat'tı, Tanzimat'tı, ucun ucun, her bir yanından dağılıp giden düzeni toparlamak, ne kadar zor... Yeni Osmanlılar, Hürriyetçiler, Kanun-ı Esâsi, Meclis-i Mebusan .... hepsi birer umut kapısı işte ....” (s.273)

Osmanlı'nın, adalet mekanizmasının temsilcisi olan Kadı Canip Efendi, bu düşünceleri ile, yöneten ve yönetilen arasındaki tematik çatışmayı sağlıyor.

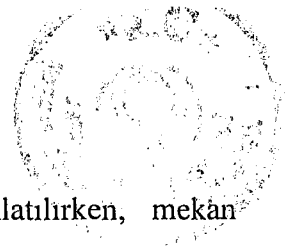
Esat Hilmi Efendi, rüşvetçi, bozulmuş düzenin menfaatçi şahsiyeti olarak, tematik çatışmanın başka bir unsuru oluyor.

Osmanlı ordusu ve Rus ordusu savaşırken; iki ülkenin yönetimi de karşılaştırılıyor. Miralay Osman Bey'e göre: “10.000 kişilik taze bir kuvvetle köhnemiş Rus Çarı'na ağır bir darbe vurulabilirdi” Fakat, bir tarafta, sürekli yenilene, gücüne güç katan Rus ordusu; diğer tarafta, yeni birlikler yerine nasihat olarak, günden güne zayıflayan Osmanlı ordusu... Yazar, iki ülke yönetimini karşılaştırarak, Osmanlı'nın acizliğini gözler önüne serer. Böylece, tematik çatışma yaratmaya çalışır.

Sonuç olarak, roman, insan onuruna yakışan bağımsızlık temasını işler. Yukarışehir'deki Müslüman halkın, askere gitmesiyle beraber; kentteki eşitsizlikler daha belirgin ortaya çıkmıştır. Yukarışehir'de kalanlar, asker gidenlerin arkasında bıraktıkları anneler, babalar, kadınlar yaşlı insanlardır. Bir de Hristiyan tebadır. Yazar burada da, Osmanlı kanunlarındaki bozukluğu sergileyerek, bir çatışma ortamı yaratıyor. Müslüman halk, askere alınıyor, azınlıklar günlük hayatlarına devam ediyor. Bunun tabii sonucu olarak, Müslümanlar gittikçe fakirleşiyor; Ermeni cemaati ise zenginleşiyor.

4.2.6. Mekan

Roman, 1877-78 Rus savaşını anlattığı için, mekan olarak karşımıza çoğunlukla, Erzurum ve çevresi çıkıyor. Romanın genelinde Yukarışehir, Erzurum-Ağrı-Kars üçgeni ve İstanbul mekan olarak karşılaştığımız yerler. Romanın tarihi oluşu, mekanın genişlemesine zemin hazırlamıştır. Örneğin Ahmet Muhtar Paşa Erzurum ordu karargahındadır. Şekip Nuri Bey, onu tanıtırken; Harp Okulu'ndaki öğrencilik yıllarını anlatarak, mekanı İstanbul'a kaydırıyor. Yine, Ahmet Muhtar

Paşa'nın, Girit'te, Yemen'de göstermiş olduğu başarılar anlatılırken, mekân genişlemiş oluyor.

Romanda, mekân, bazen bir siper, bazen karakol, bazen yaralıların dolup taşıdığı bir hastane, bazen Hermin'le Nişan'ın Mezre'deki iki katlı evi oluyor.

Yazar, mekânları tanıtırken Yukarışehir'de olduğu gibi bol bol tasvirlerle başvuruyor. Yusuf ve arkadaşları, yolculuklarının yedinci gününde Eğin'e varırlar. Yazar, Eğin'i şöyle tanıtıyor:

“... Anadolu'nun gün görmüş bu eski kentine vardıklarında...” (s. 21)

Savaşın bütün acılarını yaşamış Erzurum'u ve Pasinler'i de şu ifadelerle tasvir ediyor:

“Erzurum: Çamur, kar, pus ... Erzurum: Çarşıları, camileri, kışlalar, evler ... evler.... evler! Şalvarlı, poturlu, gocuklu, cüppeli; dükkandan dükkana, sokaktan sokağa devinip duran insan kalabalıkları! Erzurum: On sekiz gün süren, ıslak, soğuk, sığıntı yolculuktan sonra, gürültülü, sıcak, güvenli...” (s. 30)

“Nisan yağmurlarından önce Pasinler, kuzeydeki puslu dağlardan, doğudaki engebeli düzlüklere kadar, göz alabildiğine, kalın bir kar örtüsüyle kaplıydı. Yağan yağmurlar, kar örtüsünü eritti. Kara toprak, oylum oylum yayıldı düzleklere; gün vurdu, ışıldı, aydınlandı birikintilerde sular. Doğa ana, yüz görümlüğünü çıkardı ak dağın altında; minicik kabukları içinde türlü renkleri, kokuları, biçimleri saklayan tohumlar, güleççe, incecik sürgünler sürdü toprağın yüzüne.” (s. 35)

Savaşa gidenlerin ardında bıraktığı Yukarışehir, terkedilmişliğin, köhnemişliğin acısını çeker kendince. Kent, şu cümlelerle okuyucuya sunulur:

“... Geceleri, Akdağ'dan esen, sert rüzgarların katılaştırdığı çamurlu sular, gün aydınlığında çözüldü. Sokakların yassı, yuvarlak taşları arasından akan sulara karıştı. Sokak taşlarının arasında donan, duraksayan, çözülüp yeniden akmaya başlayan çamurlu sular gibi belirsiz, bulanık yaşam... Gençliğin o gürültülü, durak tanımayan coşkulu erkek kanı, çekildi kentin damarlarından...” (s. 78)

Yukarışehir'in, askerler gittikten sonraki hali budur. Romanın vakasına uygun olarak hazırlanmış mekana, güzel bir örnektir Yukarışehir.

Romanda, mekan-insan ilişkisi iyi işlenmiştir. Yusuf'un savaştayken yapmış olduğu gözlemler, mekan-insan ilişkisinin en güzel örnekleridir:

“... Panik,. Akıl almaz bir hızla, bütün siperlere yayıldı... Bağlantı hendekleri, siper araları, dik çalılıklar, tepelere tırmanan dar patikalar; koşan, vurulup düşen, kan ter içinde doğrulup sürünmeye çalışan korkulu yüzlerle doldu...” (s. 91)

Savaşın canlı olarak yaşandığı siperlerde hayatta kalabilme mücadelesi böyle anlatılıyor....”

Romanda, Ardahan tanıtılırken vakaya uygun olarak tasvir edilir. Mekanların tanıtımından, savaşın nerede, nasıl geçeceğini, okur, rahatça anlar.

“Dört bir yanı dağlarla çevrili genişçe bir düzlükteydi, Ardahan. Kura Irmağı, derin yarlar arasından, doğuya doğru kıvrılarak akar, kasabanın içinden geçerdi. Kasabanın çıkışında kayalık sarp bir yamaca toslardı akan sular; köpürür girdaplanır, kuzeye dönerdi ondan öte. Kura Irmağı akar, sonra Aras Vadisi, sonra Kafkas dağları eteklerinden Hazar Denizi'ne kadar uzanan düzlükler... İstilacı orduların geçip, gelmek zorunda oldukları bu vadide, Ardahan Kalesi, Anadolu'yu savunanlar için önemli bir kilit noktasıydı...” (s. 64)

Sonuç olarak, mekanlar yaşanan vakaya, vakanın kahramanlarına uygun olarak seçilmiş ve anlatılmıştır. Tasvirlerle, okuyucunun gözünde canlandırılmaya çalışılmıştır.

4.2.7. Zaman

Toprak Kurşun Geçirmez, 1877-78 Rus harbini anlatan bir roman olduğu için zamanın tespiti ile ilgili problem yaşamıyoruz.

Romandaki vakalar, kronolojik sıraya göre veriliyor. Romanda iki ayrı vaka olduğunu söylemiştik. Bunlardan birincisi, Yusuf'un cephede yaşadıkları; ikincisi ise Hermin'in ve Yukarışehir'in yaşadıkları idi. Yazar iki vakayı aktarırken, kahramanlardan birini bırakarak, öteki kahramana geçiyor. Böylece romanın vakaları arasında zaman birliği sağlıyor.

Kahramanların yalnız kaldıkları zamanlar da, roman şahsiyetlerinin tanıtımında, zamanda geriye dönüş yapılarak, metin halkalarının mantiki tutarlılığı sağlanmaya çalışıyor. Örneğin, Miralay Osman Bey'in, Erzurum'a hareket etmeden düşündükleri, zamanda geriye dönüş yapılarak veriliyor.

“Önceki yıl Hürriyetçilerden olduğu kuşkusu ile, gözden uzak bir yere, bu olayın komutanlığına atandığında, ailesini de yanında getirmeyi göze alamamış...

Puslu, bulutlu bir güz sabahı, kahvaltı sofrasında yüzlerinden öpüp ayrıldığı kızlarını görmeyeli iki yılı geçmişti...” (s. 65)

Romanın başlangıç kısmında, zaman şöyle veriliyor: “1876 yılının son günlerinde, Erzurum'daki kışlalarla yakın çevresindeki ordugahlar, nereden bakılsa, bir karınca yuvasından farksızdır...” (s. 15)

Yukarışehir'den çıkan, kura kafilesinin şehirden ayrılma zamanı, şu cümlelerle veriliyor. “Yukarışehir kura kafilesi. Aralık ayının son günü, bulutlu, puslu bir öğle üstü yola çıktı...” (s. 15)

Yukarışehir kafilesinin, Erzurum'a giderken kaç gün yolculuk yaptığı ise şu cümlelerle veriliyor:

“Eğin.... Yolcular yedi günlük uzun yolculuklardan sonra ...”(s. 21) “Yolun açılmasını bekledikleri üçüncü gün.....” (s. 27) “Yusufla arkadaşları yirmi yedi kişilik ilk kafilenin içinde, bir akşam üstü, yorgun, aç...” (s. 30)

Romanda zaman kavramı; mevsimler verilerek, güz, kış, bahar, yaz, bazen tarih belirtilerek ya da gece, akşam, öğle gibi zaman kavramları kullanılarak, okuyucuya veriliyor. Örneğin, Pasinler tasvir edilirken, mevsimin bahar olduğu belirtiliyor: “Nisan yağmurlarından önce Pasinler.... kalın bir kar örtüsüyle kaplıydı. Yağan yağmurlar kar örtüsünü eritti.....” (s. 35)

Rus ordusunun, Ardahan Kalesi'nin kuzeyinde kazanmış olduğu zaferin tarihi, “16 Mayıs'ta Ardahan Kalesi'nin güneydoğu kanadına yapılan Rus Saldırısı....” (s. 93) cümleleriyle belirtiliyor.

Romanın son bölümlerinde, Kadi Canip Efendi'nin, Osmanlı içinde yaşanan siyasi gelişmeleri değerlendirmesi, zaman kavramını net bir şekilde ortaya koyuyor.

Ayestefanos Antlaşması, Kanun-i Esasi (I. Meşrutiyet) gibi tarihi olaylar romanın başlama ve bitme zamanını bildiren unsurlardır.

4.2.8. Bakış Açısı

Toprak Kurşun Geçirmez, yazarına (anlatıcısına) sınırsız görme, duyma, bilme imkanı veren, “Hakim Bakış Açısı” ile yazılmıştır.

Romandaki kahramanların, yaşadıkları, düşündükleri bildikleri, hakim bakış açısı kullanılarak veriliyor. Böylece, okuyucunun romandaki mana birliklerine hakim olması sağlanıyor.

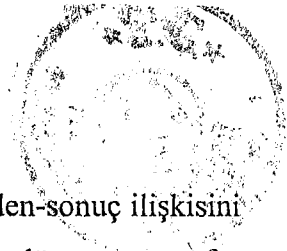
Ahmet Muhtar Paşa, üç yıl aradan sonra büyük sevgi gösterileri eşliğinde Erzurum’a geliyor. Okuyucunun aklına gelen ilk soru, “Daha önce niçin Erzurum’dan ayrılmıştır? İşte bu noktada, “Tanrısal Bakış Açısı” da dediğimiz unsur, karşımıza çıkıyor. Yazar, okuyucuya, bu soruyu sorma fırsatı vermeden; Ahmet Muhtar Paşa’nın, niçin Erzurum’dan ayrıldığını açıklıyor. Bu açıklamalar, kahramanların yalnız kaldıkları anlardaki, düşüncelerinde veriliyor.

Misyoner Whelere’in kızı, Margerith’in hayat öyküsünü, Yukarışehir’e geliş sebebini, bu bakış açısıyla öğreniyoruz. Kamer’e duyduğu ilgi, bu ilginin aşka dönüşmesi, onu Amerika’ya götürme isteğ hakim bakış açısı ile öğrendiğimiz olaylardır.

Yusuf’un siperdeyken, ustası, Demirci Ömer Usta’nın söylediklerini düşündüğü bölüm, şöyle veriliyor:

“Bak Yusuf... İyi bak... Suyken su, durulup bozulmayı sevmez konduğu yerde... Sızar, çürütür, akmaya zorlar kendini... Durmak, durulmak, şunun bunun buyruğunda olmak, ayıbidir insanın. Suyu haktır akıp gitmek... Kuşa uçmak.... Kula kul olmamak... Böyle belleyin.” (s. 230)

“Karanlığın içinden çıkarmış gibi, takım takım düşman süvarilerinin; durgun düzensiz, ne olacağını bilmeden bekleyen tutsakları çevirişi gözlerinin önündeydi...” (s. 231)

Yazar, hakim bakış açısını kullanarak, olayların öncesini, neden-sonuç ilişkisini kavramada, okuyucuya kolaylık sağlamış olur. Kahramanların iç dünyasına nüfuz ederek, onları kişilik olarak daha iyi tahlil etme imkanı verir.

4.2.9. Dil ve Üslup

“Anlatımın görsel olmasına çalıştım. Romanlarımdaki kişiler, düşüncelerini, duyarlıklarını, hareketleriyle ortaya koyarlar... Acıları, sevinçleri, öfkeleri, yalnızlıkları, duruşlarına, bakışlarına, edimlerine yansır. Diyaloglar, iç konuşmalar da başka bir katmanda bu görselliği güçlendirir. Doğa betimlemeleri de bu anlatımı bütünleyicidir...”¹³

Ünlü'nün, romanlarında kullandığı anlatma esaslarını bildiren yukarıdaki cümleler, romanın üslubunu tahlil etmede yardımcı olacaktır.

Yazar, bu romanında da, Yukarışehir'de olduğu gibi sade, anlaşılır bir dil kullanmıştır. Kişilerin, mekanların, tasvirlerinde somutlaştırmaya gitmiştir. Erzurumluların anlatıldığı bölüm, güzel bir örnektir:

“Erzurumlular, kadın, erkek, yaşlı, çocuk, her zaman orduyla iç içe yaşarlardı. Savaşın başladığından bu yana taburlar, geldi geçti kışlalardan... Koca bir Anadolu, insanlarıyla bir gelir, doluşurdu kentin içine, bir akar uzaklaşırdı, yüksek yüksek yaylalara karlı dağlara doğru... Erzurum, anasıydı savaşta yaşanan acıların; utkuların kıvancı, yenilgilerin göz yaşı!

Roman kahramanları arasındaki diyaloglarda, samimiyet havası yaratmak için kahramanlar, kendilerine has dilleriyle konuşurulmuştur. Bu da, romana içtenlik getirmiştir.

Yusuf la arkadaşı Nusret arasındaki diyalog, bunun güzel bir örneğidir:

“Hışşt ... Bana bak!... Anlat hele, n'oldu? Ordaydın sen.”

“He ordaydım... Asker bozuldu... Kaçtık!Hep kaçtık!...”

“Bu üstün başın ne? Kanlanmış.... Boynun boğazın... Vuruldun mu?

De hele?

¹³ Feridun Andaç, *Söz Uçar, Yazı Kalır*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları Şubat 1997, İstanbul, s.287

“Yok.... Yukardaydım ben. Gavur aşağıda siperlere girdi... Birkaç el...” (s. 94)

Toprak Kurşun Geçirmezde de “ve” bağlacı kullanılmamış; uzun ve sağlam yapılu cümleler tercih edilmiştir. Toprak Kurşun Geçirmez romanının 99-105’inci sayfaları arasında yaptığımız cümle tahlilleri sonucunda şöyle bir tablo ile karşılaşıyoruz:

Sayılan Cümle	İsim Cümlesi	Fiil Cümlesi	Soru Cümlesi	Basit Cümle	Bileşik Cümle	Kurallı Cümle	Kuralsız Cümle
92	16	76	3	32	60	64	28
%100	%17	%83	%3	%35	%65	%70	%30

Ünlü’nün bu romanında da bileşik, uzun ve kurallı cümleler çoğunluktadır.

Ünlü’nün romanına seçtiği konu savaştır. Savaşların okuyucuyu sıkmadan anlatılması zordur. Yazar, tarihi ayrıntıları verirken anlatım, zaman zaman bozulmuştur. Canlılığını yitirmiştir. Örneğin, Ahmet Muhtar Paşa’nın, İstanbul Konferansı’ndaki anlaşmanın değerlendirmesini yaptığı bölüm, gereksiz bir biçimde ve kuru bir anlatımla verilmiştir:

“... Serasker Redif Paşa’ya şifreli bir telgraf çekmişti. Telgrafta: Sırplarla yapılan savaş biz kazandık. Barış görüşmelerinde ise, yenik düşen taraf, sanki bizlermiş gibi, haksız isteklerle karşı karşıya kaldık... Galip olduğumuz halde, barış görüşmelerinde, önümüze sürülen haksız istekleri kabul zorunda kalmak, yani yenilgiye yatmak, hem savaşta, hem barışta yenilgiye uğrayıp; büsbütün zarara uğramaktan iyidir. Zira, Rusya ile girişilecek savaşta biz, Tiflis’i, Kırım’ı Basarabya’yı taarruzla zaptedemeyiz....” (s. 73)

Yazar, romanında, diyaloglar dışındaki bölümlerde, mümkün olduğunca yabancı sözcüklerden kaçınmış. “Utku, kıvanç yengi, tümce, varsıl” gibi yeni türetilmiş, Türkçe kelimeleri kullanmaya özen göstermiştir.

Yazarın, romanda kullandığı uzun cümleler, yapı olarak sağlam ve anlamlıdır.

“..... Öğrendi ki: Bosna Hersek Komutanlığından ayrılıp, Girit’e gittiği günlerde, yolda iken, Sicilya’nın, Siracusa limanına vardığında, orada; sadrazamlıktan alınıp, yurt dışına sürülen, Mithat Paşa’nın içinde bulunduğu vapura gitmesi, vapurda göz altında tutulan, eski sadrazamla görüşmesi, Padişah indinde büyük suç sayılmıştır!....” (s. 73)

4.3. YÜZ UZUN YIL

4.3.1. Romanın Kimliği

Şemsettin Ünlü'nün, ırmak roman serisinin üçüncü ve son kitabıdır.

Yüz Uzun Yıl, 1993 yılında Can Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

“Yüz Uzun Yıl, toplum yaşamının her biriminde iç dış çelişkilerin yansıdığı, eskinin yeniyle, yenin eskiyle hesaplaşmasının büyüdüğü, derinleştiği bir dönemin romanıdır.”¹⁴

Roman yeni yüz yıllarla değişen Avrupa'nın, başka bir deyişle: Batı kültürünün küçük bir Osmanlı kentindeki değişim sürecini anlatır. Bir zamanların, canlı, ihtişamlı kenti, Yukarışehir'in terk edilmesini, çöküşünü anlatır. Romanın genel mesajı ise, Osmanlı'nın çöküş sürecidir. Osmanlı'nın çöküş devri, Yukarışehir'in kent kimliğinde verilmeye çalışılıyor. Değişen dünya düzenine karşı koymaya çalışan Yusuf'un çaresizliğini anlatır.

Romanın içeriği, ismi ile uygundur. “Yüz Uzun Yıl” 19.yy.'ı arkasında bırakmış olan bir toplumun öyküsünü anlatır. Yeni yüzyıla, (20.yy.) geçen yüz yılın değişim sancıları ile giren, Osmanlı halkının romanıdır.

Yazar, romanına, coğrafya olarak, Harput'u niçin seçtiğini şöyle açıklıyor:

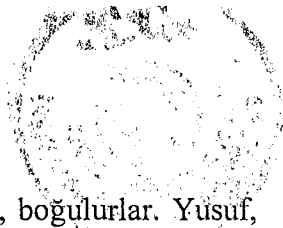
“Benim çocukluğumu yaşadığım kent, romanlarımın kenti Yukarışehir'dir. Osmanlı İmparatorluğunun dağılıp yok oluşu, bu kentin yıkılıp yok oluşunda somutlaşmıştır...”

“Yüz Uzun Yıl, tepeler üstündeki bir ortaçağ kentinin, gün gün yıkılıp dağıldığı süreçte yaşanılanların çarpıcı romanıdır...”

4.3.2. Özeti

93 Harbi bitmiş, Yusuf, 4 yıl sonra bir katırcı kervanıyla Yukarışehir'e döner. Yolda, Murat'ın geçit vermez, patika yollarına geldiklerinde; yağmur bastırır. Katırcılarla beraber suya düşerler. Yusuf'u boğulmaktan, son anda Katırcı Musa kurtarır. Musa, su içindeki girdaba doğru sürüklenirken, son bir hamleyle ayağının

¹⁴ Feridun Andaç, Söz Uçar, Yazı Kalır, Toplumsal Dönüşüm Yayınları Şubat 1997, İstanbul, s.289

ucundaki sandığı, Yusuf'a doğru iter. Musa ve yanındaki çocuk, boğulurlar. Yusuf, kurtulduktan sonra, geçidin çıkışına doğru yol alır. Kümbetli Han'a varır. Han'da Bayram ve eşi Nare'nin, sıcak ilgisiyle karşılaşır. Romanın ilerleyen bölümlerinde, Yusuf'un dostları olacaktırlar.

Yusuf, Yukarışehir'e doğru hareket eder. Geceyi bir köyde geçirdikten sonra, bir ikinci vakti, Yukarışehir'e gelir. Gece, anası ve ninesi ile dertleşir. Sabah Tabakane'ye gider. Kevork Usta'dan, Hermin'in öldüğü haberini alır. Hermin'in, Nişan yüzünden öldüğünü öğrendiğinde; yüzü tarif edilmez acılar ve öfkeyle doludur. Kuyumcular çarsına giderek, Nişan'ı döver. Hermin'in acısını, huzur bulduğu tek yer olan, Tabakane'de hafifletmeye çalışır. Malatya'ya, Erzincan'a Tabakane'ye deri toplamak için, sık sık gider gelir. Askerden geleli, 6 yıl olmuştur. Fakat, Yusuf, evlenmemiştir. Anası ile ninesi, evlenmesi için baskı yaparlar. Her seferinde, başka bir bahaneyle onları oyalar. Bu arada, kendini içki alemlerine verir. Bu, içki alemlerinin kadını olan Ebe Nazmiye, Yusuf'a avcı Memoş aracılığı ile Erzincan'a gittiğinde, kızı Zehra'yı getirmesini söyler. Yusuf, Zehra'yı getirmek için Erzincan'a gider. Zehra'yı bulur ve Yukarışehir'e doğru yola çıkarlar. Yolda, Zehra'yla aralarında bir yakınlaşma olur. Semerci Han'da kaldıkları bir gecede, birlikte olurlar. Zehra, Yusuf'un, Hermin'den sonra, yanında mutlu olduğu tek kadındır. Zehra'yla Yusuf'un aşkı, inişli-yokuşlu devam eder. Zehra'nın eski kocası, Nahit Azmi Bey'in gelişi ile son bulur.

Bir bayram sabahı, anası ile ninesi, Selo'nun bacısı Bala'yı, gelin getirmek istediklerini söylerler Yusuf'a. Yusuf, bir süre düşündükten sonra, rıza gösterir. Güz mevsiminde, nikahları kıyılır. Evliliklerinden iki yıl sonra, Bala, Aşir ve Akşit adlı ikizleri doğurur. Daha sonra, Ferhat Dünyaya gelir. Kendilerine dar gelmeye başlayan evi bırakarak; yeni bir eve göçerler. Yeni eve göçtüklerinin birinci yılı, Güler Nine ölür. Güler Nine'nin ardından, Bogos Bezirciyan ve Kahya Masat Ağa birer birer ölürler.

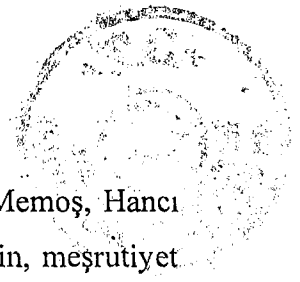
Masat Kahya'nın ölümü üzerine, Tabakane'nin kahyalığına, Yusuf getirilir. Yusuf'un kahya olduğu sene, Tabakane'nin, Evkaf İdaresi ile olan kira sözleşmesi bitmiştir. Yusuf, Tabakane'yi tekrar kiralar. İşler bozulmuştur. Yukarışehir, günden güne boşalmıştır. Ermeniler, Hınçak-Taşnak Cemiyeti'ni kurmuşlardır. Yusuf'un ikizleri, Mekteb-i İptadai'yi bitirdikten sonra, Askeri

Rüştiye'ye kayıt olmuşlardır. Yukarışehir'e, Salih Sıtkı Paşa'dan sonra, Mehmet Nuri Bey, vali olarak atanmıştır. Yukarışehir'e, Umran Rauf adlı bir istihbaratçı gelmiştir. Umran, Mehmet Nuri Bey'i, menfaatlerine ters düştüğü için; sürgün'e göndertmiştir. Umran Rauf, Mehmet Nuri Bey'in yerine, vekil tayin edilen Esat Hilmi Bey'le bir olup; Yukarışehir'in ve çevre illerin, ilçelerin ihalelerini almış, kısa zamanda zenginleşmiştir. Kentin, yerel yöntemini, adeta eline geçirmiştir. Umran Rauf, aşar vergisini toplama işini de eline geçirmiş; bölgede, tahıl tekeli kurmuştur. Umran Rauf, o sıralar, Askeriyenin et ihalesini de almıştır. Kesilen davaların, derilerinin iyi para ettiğini, adamı, Cüce İdris'ten öğrenir. Yöredeki bütün derileri, yüksek fiyata almaya başlar. Umran, Yusuf Kahya'ya kendi derilerinin, tekrar – işlenip kendisine verilmesi teklifini götürür. Yusuf, reddeder. Bir süre sonra, Tabakane'ye deri gelmez olur. Sebebi araştırılır. Karşılığın Umran çıkar. Umran, topladığı derileri Maraşlı bir tüccara satmıştır. Yusuf, Umran'ı oyuna getirerek; Maraşlı tüccardan, derileri satın alır. İşler düzelir. Borçlarını öderler, Tabakane'ye yeni makineler alırlar.

İki yılda bir yenilenen, Tabakane sözleşmesine sıra gelir. Yusuf'un karşısına, yine, Umran çıkar. Umran, dabakların teklif ettiği 2700 kuruşa karşılık; 6000 kuruş teklif verir. Bu durum karşısında, Vakıf Mütevelli Heyeti arasında, anlaşmazlıklar çıkar. Vakıf Heyeti'ni, Hacı Münir, Seyitzade Numan, İpekçigilin Celal ve Çolak Burhan oluşturur. Umran, Hacı Münir'i etkisi altına alır. Bu arada, Umran Rauf İtalyan şirketinin temsilcisi olan, Sinyor Levino'ya, deri imalatı için, ortak yatırım teklifi götürür. Umran Rauf'un bu teklifi kabul edilir.

Vakıf üyelerinden, Seyitzade'ye, (Numan) bir gece saldırı düzenlenir. Saldırganların: “dabakların ekmeği ile oynamak neymiş görürsün” sözlerini duyduğunu söyler, Numan Efendi. Olay, dabakların üstüne yıkılmaya çalışılır. Yusuf, yaptığı araştırmalar sonucunda, saldırıyı düzenleyenin, Umran Rauf olduğunu anlar. Olay, zaptiyeye intikal eder; işin, çıkmaza girdiğini gören Umran Rauf, Yusuf'u, Telgraf Memuru Rıdvan'ı ve Fransızca Öğretmeni Mehmet Sait'i, İstanbul'a, “hürriyetçidirler, padişah düşmanlırlar.....” diye jurnaller. Bu üç şahıs için, tutuklama emri çıkar. Yusuf, işin aşlını öğrenebilmek için, teslim olmaz; kaçır. Rıdvan Bey ve Mehmet Sait Bey, tutuklanarak hapse atılırlar.

Yusuf, bir süre gizlenir. En büyük yardımcıları, Selo, Avcı Memoş, Hancı Bayram ve dabaklardır. Bu arada, Erzurum ve Erzincan'daki zabitlerin, meşrutiyet isteriz diye; İstanbul'a telgraf çektikleri haberi yayılır Yukarışehir'de. Söylentilerden tedirgin olan Esat Hilmi Bey, Umran Rauf'u, daha dikkatli olması için uyarır. Umran Rauf, vekil olarak, Uzun Hacı'yı işlerin başına bırakır; çiftliğine çekilir. Yusuf, olanların arkasında Umran'ın olduğunu öğrenir. Umran'ı bulmaya çalışır; fakat bulamaz. Umran, Yusuf'un kendisini aradığını duyar duymaz, Malatya'ya doğru yola çıkar.

24 Temmuzda, Yukarışehir'de bir bayram havası eser. Kanun-i Esasi ilan edilmiştir. Hürriyet gelmiştir. Binbaşı Zekeriya Bey, Rıdvan Bey ve Sait Bey'i serbest bırakır. Kanun-i Esasi'nin ilanından sonra, Rıdvan Bey, Kadı Canip Efendi, İpekçigilin Cevdet, Emekli Defterdar Namık Bey, Ermeni Karabet Piran Efendi İttihat ve Terakki Kulübünü kurarlar

Esat Hilmi Efendi, Posta Müdürü Ali Naki Bey ve Özel Kalem Müdürü, İstanbul'a şikayet edilir. Esat Hilmi Bey, kalabalık bir grup tarafından tartaklanır. Şehirde, mebus seçimleri için, çalışmalara başlanmıştır. Esat Hilmi ve Umran, kimlerle çalışabileceklerini araştırırlar. Bu arada başını, Kadı Canip Efendi'nin çektiği grup da çalışmalara başlar. Mehmet Nuri Bey, tekrar görevine dönmüştür. Mehmet Sait Bey, İstanbul'a dönmüştür.

İttihat ve Terakki Kulübü'nün üyeleri, uzun süren görüşmelerden sonra; mebus adayları olarak, Kapucuzade Remzi Hoca, İpekçigilin Cevdet ve Yusuf'u seçerler.

Hürriyet karşıtlarının adayları ise, Esat Hilmi Efendi, Umran Rauf ve Bedirhanlı Celadettin'dir.

Şehirde, seçim çalışmaları başlar. Köyler, ilçeler, kasabalar gezilir. İstanbul'da, Mehmet Sait Bey, mebus olarak seçilmiştir. Seçimlerin son gününde, Hoca Yahya Efendi ve Gazeteci Pertev, (Vali Mehmet Nuri Bey tarafından, gizlice düzenlenen bir organizasyonla) aday olduklarını açıklarlar. Bu olay, ortalığı karıştırır. Seçimler yapılır. Hoca Yahya Efendi, Pertev Hüseyin ve Kapucuzade Remzi Hoca, mebus olarak seçilirler. Yusuf, başlangıçta istemediği mebusluğa seçilmeyince; bir burukluk yaşar.

İtalyan şirketi, Adrian, deri fabrikasının kurulabilmesi için; Umran Rauf'a, resmi işlemleri başlatmasını bildir. Tabakane, Umran Rauf'a kiraya verilir. Yusuf, dabaklarla görüşür. Tabakane'yi boşaltma kararını alırlar. Eldeki mallar, işlenerek satılır. Birbirleriyle helalleşirler.

Roman ,Yusufun Umran Rauf'a yenik düşmesi ile son bulur.

4.3.3. Olay Örgüsü

Roman, kendi içerisinde 58 bölümden oluşur. Romanı, mana birliklerini dikkate alarak; III bölümde incelemek daha uygun olacaktır.

Birinci bölüm, Yusuf'un, bir katırcı kervanı katılarak, Yukarışehir'e gelişi ile başlar. Tabakane'ye kahya olarak seçildiği bölüme kadar, devam eder. Romanda, 1. 16. Bölümleri kapsar.

Yusuf, Yukarışehir'e gelir. Hermin'in öldüğünü duyar. Büyük acı çeker. Nişanı döver. Kendini, işine vermeye çalışır. Efkârını dağıtmak için, eğlence meclislerine gider. Yusuf'un, bir süre bocaladığını görüyoruz.

I. Bölüm, Yusuf'un, karakter tahlilini verir. Böylece, romanda, artık her yönüyle olgunlaşmış bir tipe, hazırlanmış olur okuyucu. Yusuf, kötülüğün de iyiliğin de insanlardan olduğunu anlamıştır. Yusuf, "gücü gücü yetene bir dünyanın hasmıdır".

Yusuf'un, Zehra ile yaşadığı aşk, ondan ayrılışı, Bala ile evlenişi, Aşir ve Akşit adlı ikizlerin dünyaya gelişi, Güler Nine'nin, Bogos Bezirciyan'ın Masat Ağa'nın ölümü, kronolojik bir sıra içinde ve birbirleriyle bağlantılı olarak verilmiş. Yukarışehirin terkedilmişliğini, bu bölümde öğreniyoruz. Masat Ağanın ağzından, şöyle tarif edilir Yukarışehir:

"Yükünü toplayan gitmekte... Sanki de yarısı boşaldı şehrin, işinde, işliğinde değil zanaatkar Yusuf'um. Göçenin yeri boş, eli eksik..... Beş fırından ikisi kapandı, biri güneşarı ekme çıkarmakta buldu çareyi ....." (s. 35)

Yazar, birinci bölümde, Yusuf'u, tematik çatışma ortamına hazırlıyor. Yukarışehir'in, köhnemişliğini anlatarak; tematik çatışma ortamını sağlıyor.

Yusuf'un kahya oluşu ile beraber, romandaki çatışma ortamı da sağlanmış olacaktır.

Kısaca, birinci bölümdeki olay örgüsü, romanın hazırlık aşamasını oluşturur.

II. Bölüm, Yusuf'un "Tabakane"ye kahya oluşu ile başlar. Kanun-i Esasi'nin ilanına kadar devam eder. Romanın, 16.-33. bölümlerini kapsar.

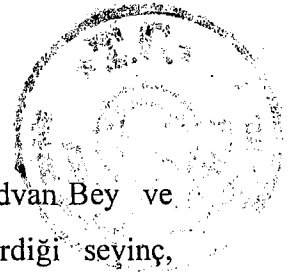
Bu bölüm, Yusuf'un, Umran Rauf'la olan mücadelesinin anlatıldığı bölümdür. Umran Rauf ile bu bölümde tanışır okuyucu. Umran Rauf, gücünün yettiği yetmediği her işten, pay kapmaya çalışan; uyanık, menfaatçi, düzenbaz, insafsız birisidir. Saray tarafından görevlendirilmiş bir hafiye; kendisiyle ters düşen herkesi çok raha, saraya jurnalleyen bir tip.

Umran Rauf ve Yusuf, Tabakane'nin sözleşmesi için kıyasıya bir mücadeleye girerler. Umran, Vali Vekili Esat Hilmi Bey'i kullanarak; kısa zamanda zenginleşmiş; Aşar vergisini toplama işini alarak; milletin elindeki tahılı, istediği fiyata alıp, satabilen güçlü birisi olmuştur. Yusuf, kısıtlı imkanları ile ona karşı koymaya çalışır. Umran, deri işinde, iyi para olduğunu öğrendiğinde; yöredeki bütün derileri toplatmış, dabakları zor duruma düşürmüştür. Tabakane'nin kiralama işinde, Vakıf Heyeti'nden, Seyitzade Numan Efendi'yi dövdürterek, dabakların üstüne atmaya çalışmıştır olayı. Planı tutmamış, suçlu olduğu anlaşıldığında; çiftliğe çekilmişti. Yusuf'un, kendini aradığını duyunca da, Malatya'ya kaçmıştır.

II. Bölüm, haklı ile haksızın çatışmasına sahne olmuştur. Olay örgüsü, Yusuf ve Umran'ın mücadelesi üzerine kurulmuş; olaylar, neden sonuç ilişkisi içerisinde verilmiş. Umran Rauf, Esat Hilmi Efendi, Ali Naki Bey Hoca Hüsamettin'in kişilikleri, bu bölümde verilerek; tematik çatışmanın karşı gücü oluşturulmuştur.

Tematik gücü oluşturan, Mehmet Sait Bey'i, Telgraf Memuru Rıdvan Bey'i, Binbaşı Zeki Bey'i, Fehim Cezmi'yi, İpekçigilin Cevdet'i, bu bölümdeki olay örgüsü içinde tanıyoruz.

Osmanlı'nın çarpık düzenini, adaletsizliğini, halkı ağır vergiler altında ezmesini, hürriyetin anlamını, bu bölümdeki olay örgüsünün içinde anlıyoruz.

Üçüncü bölüm, Kanun-i Esasi'nin ilanı ile başlar. Yusuf, Rıdvan Bey ve Sait Bey hakkındaki tutuklama kararı kaldırılır. Kanuni Esasinin verdiği seyiçe, dile getirilir. Dün, hürriyetçi diye hapse atılan, sürgüne gönderilen İnsanların haklılığı işlenir. Yukarışehir'de, seçim hazırlıkları başlamıştır. Bu amaçla, İttihat ve Terakki Kulübü kurulmuştur. Eski vali, Mehmet Nuri Bey, görevine geri dönmüş; Esat Hilmi, Ali Naki ve Umran Rauf, seçime katılıp, mebus olabilmenin yollarını aramışlardır. Bu amaçla, Padişah taraftarı aşiretleri, halkı, Hoca Hüsamettin Efendi'yi, yanlarına almışlar; İttihat ve Terakki Kulübünü bastırmışlardır.

Yusuf'un mebus adayı oluşu, seçimler sırasında, Vali Mehmet Nuri Bey'in uyguladığı sinsi planı, Kapucuzade Remzi Hoca'nın, Hoca Yahya Efendi'nin, Gazeteci Pertev'in mebus olarak seçilmeleri, mantıki sıra içerisinde verilir.

III. Bölüm, Yusuf'un, Tabakane'yi boşaltma kararını alması, dabakların, birbirleriyle helalleşmesi ile son bulur.

Romanın olay örgüsü, iyi işlenmiştir. Metin halkalarından birini çıkardığımızda, olaylar, anlamsız bir hal alıyor. Gereksiz ayrıntulardan kaçınılmış metin halkaları, birbirine ustaca bağlanmıştır.

Vaka, Yusuf merkezli gerçekleşmiştir. Romanda şahit olduğumuz bütün vakalar, Yusuf'un çevresinde gelişir. Kanun-i Esasi ilan edilir, mebus seçimi için karar alınır. Yusuf, mebus adaydır. Umran Rauf, Yusuf'la çatışmak için yaratılmıştır. Zehra, Yusuf'la aşk yaşadığı için, romanda var olmuştur.

4.3.4. Şahıs Kadrosu

4.3.4.1. Birinci Derecedeki (Başkahraman) Kahramanlar

Romanın baş kahramanı, Yusuf'tur. Yusuf, ilk iki romanda bilinçlendirilmiş, Yüz Uzun Yıl'da da "Hürriyet" taraftarı bir kişilik kazanmış. Yusuf, hak savunucusudur. I. Meşrutiyet'n acısını yaşamış; II. Meşrutiyeti coşkuyla karşılayan; Anadolu insanın temsilcisidir. Olaylar karşısında; soğukkanlı, sakin akıllıca hareket eden bir karakteri canlandırır. Hırçındır. Ama, öfkesine yenilmez. Güçsüzün, terkedilmişin, savunmasızın yanındadır. Roman içerisinde, sürekli bir gelişim içindedir. Yusuf, hürriyetçi diye içeri atıldığında hürriyetçiliği siyasi manada bilmez. Yusuf, hürriyetçiliği, Mehmet Sait Bey'den dinledikleri ile bilir. Fakat,

romandaki olayların akışı içinde, Kanun-i Esasi'yi ve ehemmiyetini kavrar. Yusuf'un, mebusluğa aday olduğu günlerde düşündükleri; Onun, Kanun-i Esasi ile ilgili fikirlerini yansıtır:

“Kapucuzâde, döndürüp dolaştırıp, millet, millet olduğunu bilsin; olura, olmaza bırakmasın işini... Hak aramaksa, adamdan sayılmaksa, yolu budur bunun... der. Açık değil.... aydınlık anlaşılır hiç değil.... Bağmancı Cafcaf Nuri'nin var git Çavuş, var git... Kanundur de..... İş olsun ekmek olsun, yoksulun, dertlinin, yetimin derdine derman olsun... demek nedir? Nasıl olur? (s. 268)

Yusuf'u karakter olarak en iyi sunan bölüm şudur:

“... Nare iyi, Bayram iyi; insanı insanla yaratmanın; insanı insanla sınaması neden? İyilik varken kötülük neden?... O kendisi Yusuf, durmak, durulmak, şunun bunun buyruğunda olmak insanın ayıbıdır diye bilir...” (s. 25)

4.3.4.2. Norm Karakterler

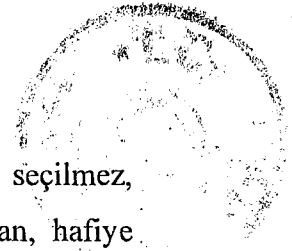
Romanın norm karakteri Fransızca Öğretmeni Mehmet Sait Bey'dir. Yazar hürriyet, anayasa, demokrasi ile ilgili fikirlerini Sait Bey aracılığı ile aktarıyor.

Sait Bey'in günlüğüne yazdığı satırlar, romanın da özünü verir.

“... Kanun-i Esasi ilan edildi. Meclis toplanacak. Çok acı çekildi, hürriyet, adalet, eşitlik, kardeşlik gelecek Osmanlı yurduna. Onu biliyorum; ekmeği, jambonu, şarabı olmayan bir Fransız için başka, olanlar için başkadır bu sözler.... Biz, yüz yirmi yıl sonra Fransız İhtilali'nin getirdikleri gelsin istedik. Yüz yirmi yılın açığı nasıl kapatılacak? Fransız İhtilali'ni biçimlendiren katmanlar bizde yok. Halk dağınık, bölük pörçük.... Dilleri, inanışlarıyla, gelenekleriyle bilinmezdir. Osmanlı'da halk; biçimlenmemiş, örgütlenmemiş, siyasete sokulmamışlardır...” (s.185-186)

4.3.4.3. Kart Karakterler

Yüz Uzun Yıl romanında karşımıza çıkan kart karakterler şunlardır:

Umran Bey: Kırk yaşında, yüzü sevimsiz, burnu çenesi pek seçilmez, kulakları sivri sivri küçük. Gururlu, kibirli, menfaatperesttir. Saray tarafından, hafiyeye olarak gönderilmiştir. İnsanları, menfaatleri için kullanan, sömüren bir tiptir. Halk tarafından sevilmez. Düzenbazdır. Bozuk düzenin çarpıklıkları, onun şahsında karakterize edilmiştir. Sömürgeci zihniyeti temsil eder. Tematik çatışmanın karşı gücünü oluşturur. Devletin yetersizliğinden, kanunların boşluğundan iyi faydalanan; yoksulun, fakirin sırtından geçinen bir tipi temsil eder. Kötü bir karakterdir.

Esat Hilmi Bey: Uzun yüzlü, uzunca sakallı, kara kalın kaşlı, bodur bir adam. Katı, kararlı, çıkarlarına düşkün. Hürriyet karşıtı. Öğrenimini İstanbul'da tamamlamış, defterdarlığa, sonra vekilliğe yükselmiş. Umran Rauf'la birlik olup; ahaliye zulm ederler. Tematik çatışmanın, devleti temsil eden karşı gücüdür.

Hoca Hüsamettin Efendi: Yenilik karşıtı, dindar, Padişaha bağlı bir tipi canlandırır.

Ali Naki: Giyimine, kuşamına düşkün, rüşvetçi devlet memuru tipindedir.

Ebe Nazmiye: Zehra'nın annesidir. Şehirdeki içkili meclisler onun evinde kuruludur. Yukarışehir'de içkili eğlence alemleri yapıldığında karşımıza çıkan ilk isim Ebe Nazmiye'dir.

Hodesli Hacı: Umran Rauf'un, yerine, vekil bıraktığı; paraya düşkün bir karakter.

Cüce İdris: Kurnaz, işini bilen bir tiptir. Sevgisiz yetişmiştir. Anası, babası yoktur. Umran Rauf'un adamıdır.

4.3.4.4. Fon Karakterler

Hancı Bayram: Orta boylu, geniş göğüslü, tok sesli birisidir. Bayram, Yusuf'un, Kümbetli Han'da tanıdığı, şen alçak gönüllü hayatla alay eden, gördüğünü görmüş bir karakter.

Nare: Bayram'ın eşidir. Etine kemiğine ince, kara kaşlı, kara gözlü, kırk elli yaşında bir kadın. Sevecen, misafirperver Anadolu kadını canlandırır.

Zehra: Ebe Nazmiye'nin kızıdır. Genç yaşta evlilik yapmış, kocası onu terketmiştir. Yüzü gamzeli, esmer güzeli bir kadındır. İlgiye, sevgiye hasret kalmış bir kadını canlandırır. Yusuf'un, Hermin'den sonra yaşadığı ilk aşkıdır.

Bala: Selo'nun kız kardeşidir. Açık, kumral, sarı saçlı, ince kalkık burunlu, koyu yeşil gözlü bir güzeldir. Yusuf'un eşidir. Can yoldaşdır.

Mehmet Nuri Bey: Salih Sıtkı Paşa'dan sonra, Yukarışehir valiliğine atanmıştır. Orta boylu, geniş kalçalı, ablak yüzlü bir adamdır. Padişah taraftarıdır. Kurnaz bir kişiliği temsil eder.

Binbaşı Zekeriya Bey: Dürüst, yaş tahtaya ayak basmayan, haklıyı, haksızdan ayıran olumlu bir tiptir.

Defterdar Namık Bey: Emeklidir. Sözü, özü doğru hürriyetçi bir tiptir. İttihat ve Terakki kulübünün kurucuları arasındadır.

Telgrafçı Rıdvan Bey: Hürriyet taraftarıdır. Kanun-i Esasi ilan edildiğinde posta müdürü olmayı ummuş; ama olamamıştır. Müdür olamayışı onu küstürmüştür.

Çolak Emin: Fakir, esrara, içkiye düşkün birisidir. Yoksulluğun sonucu olarak doğan bir karakteri canlandırır.

Cafcaf Nuri: Yusuf'un, yoksulluğun pençesinde kıvranan arkadaşı.

Avcı Memoş: Dağları, avucunun içi gibi bilen, en zor şartlarda dahi, hayatta kalmayı başaran bir karakter. Yusuf'un, çocukluk arkadaşıdır.

İbrahim: Zayıf, cılız, kara kuru incecik bir gençtir. Cafcaf Nuri'nin oğludur.

Katırcı Musa: Yusuf'un, Yukarışehir'e gelirken tanıdığı, katırcıdır.

Fehim Cezmi: Hürriyet taraftarı, genç bir subaydır.

Nergis Hatun: Zilfo Bey'in anası. Güçlü, kuvvetli, onurlu bir kadın karakterdir.

Lokantacı Arif, dabaklar, zaptiyeler, Hıdır Ağa, Güler Nine, Masat Ağa, Bogos Bezirciyn, Mehmet Sait Bey'in eşi Şule romanın değer fon karakterleridir.

4.3.5. Tema

Roman, değişen, gelişen dünya düzeninin; Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yansımalarını anlatır. Bütün kurumlarıyla çöken Osmanlı, çareyi, Avrupa'ya uyumakta bulmuş; ancak bunda çok geç kalmıştır.

1789 Fransız İhtilali, Avrupa'da birçok şeyin sonu olmuştur. Fransız İhtilali ile beraber, millet olma bilinci yayılmış; yönetim sistemleri, millet egemenliğine dayalı olarak geliştirilmiştir. Avrupa, "hürriyet, demokrasi, egemenlik, cumhuriyet" gibi kavramları tanıyıp algılamak; Osmanlı, bu kavramları ancak, 100-120 yıl sonra tanımış, kullanmaya başlamıştır.

Kendi içinde çöküş yaşayan Osmanlı'nın, devlet yapısı, halktan kopuk olarak işliyordu. Devlet, adaletsizliğin, yolsuzluğun, haksız kazancın, baskının sembolü haline gelmiştir.

Roman, bu gerçeği, tema olarak işliyor. Yönetenle yönetilen arasındaki kavgayı, haklı- haksız çatışmasını, yeni eski mücadelesini, tema unsuru olarak kullanıyor.

Osmanlı'nın bozuk düzeni, köhnemiş yapısı, Esat Hilmi Efendi, Umran Rauf, Ali Naki Bey'in kişiliklerinde veriliyor. Bu şahıslar, devletin kendilerine verdiği yetkileri, şahsi menfaatleri için kullanarak, devlet mekanizmasının, kötü işlemesine neden oluyorlar. Umran Rauf, başlangıçta fakir bir adam iken, Esat Hilmi Efendi ile bir olup; devlet ihalelerine giriyor, bu ihaleleri kazanıyor, devletin parasını yiyerek zenginleşiyor. Aşar vergisini, toplama işini alarak; halkı sömürüyor. Kısa zamanda, şehrin bütün ticaret alanlarına el atıyor.

Yusuf ve dabaklar, karın tokluğuna çalıştıkları Tabakane'ye gelen derilerin kesildiğini gördüklerinde, işin arkasında, Umran Rauf'un olduğunu görürler. Umran, parayı, menfaati düşünen bir tip olarak; tematik çatışmanın karşı gücünü oluşturur. Yusuf'un, Umran'la olan mücadelesi, aslında bir 'hak' kavgasıdır. Yusuf, kişilik olarak, kimseye boyun eğmez. Ne olursa olsun, mücadele eder.

Umran'la Yusuf'un mücadelesi, hak kavgası olarak da kalmaz. Yazar, Kanun-i Esasinin ilanı ve sonraki günlerinde, yaşanan olaylarda da karşı karşıya getirir. Meclise gönderilecek milletvekillerinin seçiminde Umran Rauf ve

arkadaşları, her türlü düzenbazlığa başvururlar. Halkı ayaklandırıp İttihat ve Terakki Kulübü'nün camlarını kırdırtırlar. Onları, gavur olarak adlandırırlar. Umran Rauf gibi tipler, bugün de var olan tiplerdir.

Yusuf, "Hürriyet'in" istemek yada söz etmekle gelmeyeceğini bilir. Sait Bey'in, günlüğüne (Yusuf Kahya'nın sözlerini içeren) yazdığı şu satırlar önemlidir:

"Kula kul olmak, alın yazısı değildir insanın. Biliriz, lakin gel desen, üçü beşi zor gelir bir araya bu memlekette esnafın. Ben debbağım. Biz debbağların, otuzu kırkı bir araya gelmeyince, kuru deri ekmek getirmez, aç kalırız .... Dayanıştığımız, el verip; iyi günde, kötü günde birlik olduğumuz, çoğu o yüzdendir. Ekmeğini eliyle kazananlar, alın teriyle gün geçirenler var mı İttihatçılıkta? Varsa, ben de varım !Ağayla, beyle , paşayla aynı kefeye koydun mu bizi, alta düşer eziliriz biz ..... " (s. 186)

Yusuf'un anlatmak istediği birlik olabilme, ulus olabilme bilincidir. Romanın özünde verilen mesaj, budur.

Romanda, tematik çatışmanın başka bir yönü de; yeni eski çatışmasıdır. Yazar, bunu en güzel, iki kentin karşılaştırmasını yaparken sunuyor:

"Biri, yukarıda kayalık tepelerin üstünde, yüzyıllar yaşamış yaşlanmış , öbürü hemen aşağıda, düzlükte; otuz kırk yıl önceki birkaç kerpiç evden türemiş , yıl yıl serpilip, genişleyen iki kent; Yukarışehir ile Mezre..... ikincisi öncekinin uzantısı, önceki sonrakinin can verip büyüteni sayılsa da , evlerin sokakların, çarşıların, işliklerin, ayrılıp ikileşmesinden doğan, çelişkiler; çekişmeler kaçınılmazdı. Bakırcıların, demircilerin, saraçların yemenicilerin, doğramacıların, fırıncıların biri yukarıdaysa, ikisi çoktandır aşağıda, Mezre'deydi ..... " (s. 95)

Eski, yeniye yenik düşer. Daha doğru bir ifade ile; gelişen, yenilenen, duranı, eskiyeni yok eder. Doğanın kanunudur bu. Yukarışehir'in çöküşü, Osmanlı'nın çöküşünü çağırıştır. Osmanlı da, kendi mirası üzerine yeni bir Cumhuriyet'in kurulmasına şahit olacaktır.

Yazar, romanın baş kahramanı Yusuf'u bile, değişen, gelişen düzene yenik düşürmüştür. Yusuf, Umran Rauf'la, İtalyan şirketinin ortak kuracağı deri fabrikası için Tabakane'yi boşaltmıştır.

“Mezre, değişimin simgesi olmuştur. Hürriyetin ilanının coşkusu, burada karşılanır, siyaset günlerinin arenasıdır Mezre. Yeni mebuslar, buradan uğurlanır payitahta .....”¹⁵

4.3.6. Mekan

“Yüz Uzun Yıl” romanının vakaları, Yukarışehir ve Mezre’de gerçekleşmiştir.

Biri yeninin, diğeri eskinin sembolü olan bu iki kent, canlı tasvirleri ile okuyucuya sunulmuştur:

“Biri yukarıda, kayalık tepelerin üstünde, yüzyıllar yaşamış , yaşlanmış , öbürü hemen aşağıda, düzlükte otuz kırk yıl önceki birkaç kerpiç evden türemiş, yıl yıl serpilip, genişleyen iki kent” (s. 94)

Yusuf, Murat suyunu geçerken; Murat şöyle anlatılır: “Dağı taşı deler de ta uzaklardan , yirmi konak, otuz konak, uzaklardan dolanır gelir Murat. Günün ışığını, gecenin pusunu, karanlığını getirir gelir. ....”(s.7)

Yukarıdaki gibi, mekanın canlı bir varlık gibi tanıtıldığı bölümlere, sıkça rastlamak mümkündür.

Mekan insan ilişkisi, başarıyla uygulanmıştır. Mezre, gün geçtikçe gelişmiş. Ekonomisi canlanmış zenginleşmiştir. Parası olan Yukarışehirliler, ata yurtlarını bırakıp; Mezre’ye göç etmişlerdir. Mezre, zenginlerin kenti olmuştur. Hancı Bayram’ın Kümbetli Han’ı, Bayram gibi yaşlanmış, yolunu şaşırın Adem-oğullarının uğradığı bir han olmuştur. Tabakane, şehrin dışında, eski bir yapıdır. Vakaya uygun olarak, eskimeye, yok olmaya mahkum edilmiştir. Tabakane’yle birlikte, dabaklık mesleği de yok olmuştur.

Romanda, mekan sınırları geniş tutulmuştur. Yusuf, işleri için Erzuncan’a Malatya’ ya gidiş dönüşleri ; Mehmet Sait Bey’in İstanbul’a, Bursa’ya kayınpederinin konağına gidişi, roman mekanını genişleten unsurlardır.

Mekanlar kullanılarak, tematik çatışma ortamı yaratılmıştır. Romanda mekana ait hususiyetler, ustalıkla kullanılmıştır.

¹⁵ Feridün Andaç, “Yüz uzun Yıl” Varlık Dergisi, Sayı: 1034, Eylül 1993, İstanbul, s. 45

4.3.7. Zaman

Roman, Yusuf'un askerden dönüşünün anlatıldığı, zaman dilimi ile başlar. Yusuf, askerden döndüğünde mevsim güzdir. Yusuf'un dönüş tarihi, şu cümlelerin içindedir:

“Ben uzaktaydım nene; Rumeli'deydim, üç aydır yollardayım.

“Elbette anam işimdir.....zanaatımdır.....öyle de olsa dört yıl geçmiş aradan .....”(s. 33)

Yusuf,1882'de Yukarışehir'e dönmüştür. Roman içerisinde, zaman kavramı; akşam vakti, sabah, öğle üstü, 24 Temmuz gibi zaman göstergeleri ile veriliyor.

Vakalar, kronolojik sıra içerisinde, birbirini takip eder. Roman kişilerinin tanıtımında, zamanda geriye dönüş yapılır. Örneğin, Cüce İdris tanıtılırken; şu cümlelerle veriliyor:

“.....çok da değil, Yukarışehir'e üç günlük yolda, Güzerek derler, sulak, otu, otağı bol , genişçe bir yaylaktaydı obası .....Yetmişine yakın, bu İdris'in anası Zilha'yı, karı edip koynuna aldığıında, babası Hürrem Ağa'nın, ilk üç karısından, sekiz oğlu , sayısını kendisinin de bilmediği kızları, torunları vardı.....”(s.113)

Kanun-i Esasi'nin ilan edilişi, (1908) zamanı anlayabilmek için yeterli oluyor. Kahramanların, bir yerden bir yere giderken kullandıkları ulaşım aracı,(romanlardaki ulaşım aracı, katırlar ve atlardır) giyimleri, kuşamları, zamanla ilgili ip uçlarını okuyucuya veriyor. Zaten romanda, tarihi vakalara yer verildiği için, zamanın tespiti konusunda problem yaşanmıyor.

Roman, 1882- 1908 yılları arasındaki zaman diliminde oluşturulmuştur. Zamanda geriye dönüşler, vakalar arasında ilgi kurmak için ustaca kullanılır.

Yusuf, asker dönüşü Hermin'in öldüğünü öğrenmiş; Nişanı dövmüştür. Yusuf Hermin'in öldüğünü duymamıştır. Yazar, zamanı kullanarak kronolojik sıra içerisinde sunulan vakalar arasında anlam ilgisi kuruyor.

Yazar, aynı anda gerçekleşen vaka zincirlerini, belli bir noktaya kadar getirir. Vakalardan diğerine geçer.

Yusuf'un, dağlarda kaçak gezdiği zaman dilimi içerisinde, Umran Rauf, Esat Hilmi Efendi'nin yanındadır. Yusuf'un, biran evvel tutuklanıp; getirilmesini beklemektedir.

Romanın zamanı, tarih içinde yaşanmış olayların zamanıdır.

4.3.8. Bakış Açısı

Yüz Uzun Yıl romanı, hakim bakış açısıyla yazılmıştır. Okuyucusuna ve anlatıcısına sınırsız görme, duyma, bilme olanağı tanıyan hakim bakış açısı sayesinde, olayların nedenleri, kişilerin düşünceleri, hayatları sunulmuş oluyor.

Mehmet Sait Bey'in çocukluk yıllarına döndüğü ve babasının akıbetini düşündüğü an şöyle anlatılır:

"1876'da sadrazam olan Mithat Paşa'nın, o günlerdeki Kalem-i Mahsus Müdürlerinden Hüseyin Sadri, üç yıl sonra, Paşa ile birlikte, Yıldız Sarayında yargılanmaktan kurtulmamış, onunla birlikte, Taif zindanlarına gönderilmiştir. .... Abdülhamid ile kullarının: bir bakıma, kavgasında Mithat Paşa'yı arkasından vuran yandaşlarının da; pis, pis olduğu kadar da aşağılık bir oyunuydu; Yıldız'daki yargılanmalar, sürgünler, gizlice boğdurmalar....." (s. 181)

Yusuf'un, Yukarışehir'e dönerken aklından geçenler, şu cümlelerde veriliyor:

"Bilmeyen, bilmediğini kime sormalı, içinin ağusunu neye dökmeli? Bölükler, taburlar, alaylar..... karda, kışta, baharda, yazda, ... topla, tüfekte, bombayla süngüyle, yüz binlerin birbirinin gırtlığına sarılışı neden?..... O kendisi Yusuf, Ferhatoğlu Yusuf, kavgadan kaçınmadı....." (s.25)

Yazar, olayların başlangıç tarihini, öncesini, neden – sonuç ilişkisini hakim bakış açısını kullanarak vermiştir.

Yusuf ve Umran, başlangıçta birbirini tanımazlar. Umran, deri işinde iyi para olduğunu öğrendikten sonra, Yusuf ve Umran Rauf arasındaki mücadele başlar. Okuyucu, bu mücadelenin başlayacağını, Yusuf'tan önce öğrenmiştir. Çünkü, Umran Rauf'un, Cüce İdris'ten, derilerin iyi para ettiğini öğrenip; çevredeki bütün derileri, ucuz- pahalı demeden, toplattığına şahit oluyor. Yusuf ve Dabaklar ise, bu

olanları daha sonra öğreniyorlar. Böylece, okuyucu, olabilecekleri roman kahramanından önce öğrenmiş oluyor.

4.3.9. Dil ve Uslup

Yüz Uzun Yıl, sade, anlaşılır ,akıcı bir dille yazılmıştır. Mekan ve kişi tasvirleri canlıdır. Sürükleyicidir. Okuru, alır götürür romanın dünyasına.

Yazar, ilk iki romanının aksine bu romanda daha çok devrik cümlelere yer vermiş anlatımda şiirselliği yakalamaya çalışmıştır. Yüz Uzun Yıl romanının 39-46'ncı sayfalarında yaptığımız cümle tahlilleri şöyledir:

Sayılan Cümle	İsim Cümlesi	Fiil Cümlesi	Soru Cümlesi	Basit Cümle	Bileşik Cümle	Kurallı Cümle	Kuralsız Cümle
120	21	99	13	42	78	64	56
%100	%18	%83	%11	%35	%65	%53	%47

Görülüyor ki, Ünlü romanlarında yapı itibarı ile bileşik, kurallı, uzun fiil cümlelerini kullanmıştır.

“Yusuf ile Zehra'nın, Eğinde, Semerci Han'ın asma katındaki basık tavanlı , tozlu, örümcekli odada, birlikte geçirdikleri gece, genç olmanın, sağlıklı olmanın, birbirlerini kusursuz bulmanın sıcaklığıyla doldu. Kadınla, erkek göz göze geldiler, el ele tutuştular; Sevgi sözleri fısıldaştılar birbirlerine .....” (s. 52)

Okurun, olanları gözünde canlandırabildiği bir anlatım tekniği kullanılmıştır. Yazar, bu anlatım tarzını daha çok tasvirlerle yakalamaya çalışmıştır.

Roman içerisindeki diyaloglar, günlük, sıradan ve içtendir. Bu da romana bir sıcaklık, samimiyet getirmiştir. Yusuf Yukarışehire girerken; Kör Hüsün ile Periz arasındaki diyalog dikkat çekicidir.

“-Hısst.

-Kimdi o, kız?

-Çatladın..... çatladın yere giresice ..... Ne bilem ! O dabak ustası bu .....

Geçende .....” (s. 31)

Kahramanlar, kendi dilleri ile konuşturulmuş, zorlamalara gidilmemiştir.

Uzun ve devrik cümleler kurma, “ve” sözcüğünü hiç kullanmama özelliği, bu romanda da karşımıza çıkıyor.

Roman içerisindeki tasvirlerde, yazar, anlatımın görsel olabilmesi için, somutlaştırmalara baş vurmuştur.

Mehmet Sait’in, İstanbul’u anlatan cümleleri, İstanbul’u, gözlerimizde canlandırmaya yetecek kadar, ustaca işlenmiştir.

“1908 yılı İstanbul’u denizi, kıyıları, tepeleri, Boğaz’ı Haliç’i adaları: Çığlık çığlığa ak martıları arkasında köpüklü izler bırakıp giden gemileri: çataneleri, surları sarayları, camileri, kışlaları ; köşkleri, yalıları kuleleri, zindanları, semt semt sokakları, çıkmalı, çatılı evleri, bostanları, korulukları, çınarları, güvercinleri, fesli, sarıklı, sikkeli, şapkalı, entarili, ...Kilise çanlarıyla, tarihin, güncelin bilincin, aymazlığın, görkemin, yozluğun, birlikte yaşadığı bir koca kent bir buhardandı.....” (s. 207)

5. KAYNAKÇA

1. Yayımlanmış Kitaplar

1. “Durur Bakar İbrahim”, (Şiir); **Yeditepe Yayınları**, 1976, İstanbul
2. “Dirlik Düzenlik Türküleri” (Şiir) **Yeditepe Yayınları**, 1980, İstanbul
3. “Yukarışehir” (Roman), **Remzi Kitabevi**, 1986, İstanbul
4. “Toprak Kurşun Geçirmez” (Roman), **Remzi Kitabevi**, 1988, İstanbul
5. “Yüz Uzun Yıl” (Roman) **Can Yayınları**, 1983, İstanbul

2. Çeviri Kitaplar

1. K. Bölüğü (Roman), William March, İngilizceden Türkçesi, Şemsettin Ünlü (Afyon Gazetesi’nde 1961 yılında tefrika edildi)
2. “At Sirtında Anadolu” (Gezi Notları) Captain Fred Burnaby, İngilizce’den Türkçe’si, Şemsettin Ünlü (Dünya Gazetesinde, Mart 1979’dan başlayarak tefrika edildi.)

3. Kitaplarında Yer Alan Şiirlerinin Kronolojik İlk Yayımlanış Yerleri

1. “Aydınlık Dünya”, **Varlık Dergisi**, 1 Temmuz 1952 Sayı:384
2. “Kalbimce”, Yeni Şiirler 1954, **Varlık Dergisi**, Kasım 1953
3. “Meyhane Türküleri”, **Varlık Dergisi**, Temmuz 1954 Sayı:408
4. “Kişi Severse”, **Varlık Dergisi**, Aralık 1954
5. “Ardıç Dalı”, **Yeni Şiirler**, 1955
6. “Bahar Üstüne”, **Varlık Dergisi**, Ocak 1955, Sayı:414
7. “Biri”, **Varlık Dergisi**, 1 Mart 1955, Sayı:416
8. “Sonra”, **Varlık Dergisi**, 1 Aralık 1956, Sayı:434
9. “Yaşamak Vakti”, Yeni Şiirler 1957, **Varlık Dergisi**, Aralık 1956
10. “Kar Yağdığı Sıra”, **Varlık Dergisi**, 1 Ocak 1957, Sayı: 445

11. "Alaca Vakit", **Varlık Dergisi**, 15 Ocak 1957
12. "Konuşmak", **Varlık Dergisi**, 1 Ekim 1957, Sayı:463
13. "Hoyloy", **Varlık Dergisi**, 1 Aralık 1957, Sayı:467
14. "Dopdolu, Doğanın Yüce Şarkısı", **Yeni Şiirler 1958**, Aralık 1957
15. "Gece Gelişi", **Varlık Dergisi**, 1 Mayıs 1958, Sayı:477
16. "Anlamsız II, Uzaktan," **Varlık Dergisi**, 15 Haziran 1958, Sayı:480
17. "Savrulu", **Varlık Dergisi**, 1 Ekim 1958, Sayı:487
18. "Ellerimi Çabuk Tutmalıyım", **Yeni Şiirler 1959**, **Varlık Dergisi**, Aralık 1958
19. "Aşk Acısı", **Varlık Dergisi**, 15 Ocak 1959, Sayı:494
20. "Büyük Salınım", **Varlık Dergisi**, 1 Nisan 1960, Sayı:523
21. "Üç At", **Varlık Dergisi**, 15 Mayıs 1960, Sayı:526
22. "Lamba", **Varlık Dergisi**, 1 Şubat 1961
23. "Karanlıkta", **Varlık Yıllığı 1962**, **Varlık Dergisi**, Aralık 1961
24. "Değişim", **Varlık Yıllığı 1963**, **Varlık Dergisi**, Aralık 1962
25. "Renkli İbrahim", **Türk Dili Dergisi**, Eylül 1974, Sayı: 276
26. "Yerli Yerinde", **Türk Dili Dergisi**, Ağustos 1975
27. "Kentin En Uzun Tarihi", **Kıyı Dergisi**, Temmuz 1995, Sayı: 112

4. Yazıları

1. "Ata Sözlere" (deneme), **Yeni Ufuklar Dergisi**, Mayıs 1973, Sayı:243
2. "Severiz Özgürlüğü" (deneme), **Yeni Ufuklar Dergisi**, Mayıs 1974, Sayı:248
3. "Türkçemiz" (yazı), **Türk Dili Dergisi**, Ocak 1962, Sayı:124
4. " 'Ve' Sözcüğü" (yazı), **Türk Dili Dergisi**, Eylül 1972, Sayı:252
5. "Eğitim Üstüne Genelleme" (yazı) **İmece Dergisi**, Ekim 1962, Sayı:18
6. "Biçem(Üslup) Deyince" (yazı) **Adam Sanat Dergisi**, Mayıs 1991, Sayı:66
7. "Roman Uğraşı Üstüne" (yazı), **Adam Sanat Dergisi**, Eylül 1993, Sayı:94

8. "Coşku Dolu Bir Evrende I" (deneme), **Adam Sanat Dergisi**, Mayıs 1994
9. "Coşku Dolu Bir Evrende II" (deneme), **Adam Sanat Dergisi**, Ekim 1995, Sayı:102
10. "Yazmadan Okumaya Roman", (yazı), **TYS Edebiyat**, Kasım 93, Sayı: 1
11. "Eksi Beş Kelaynak" (deneme) **TYS Edebiyat Dergisi**, Haziran 1994, Sayı:8
12. "Yaşadığımız Büyük Göç" (yazı) **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Şubat 1991, Sayı: 24878
13. "İşinin Bilincinde Bir Ozan" (yazı) **Saçak Dergisi**, Mart/Nisan 1980, Sayı: 29
14. "Anadolu'da Kent Kültürü Üstüne" (yazı) **Elazığ Kültür Vakfı Dergisi**, Sayı:20
15. "Söylev"i Okurken" (yazı) **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Nisan 1988, Sayı: 2
16. "Yabancı Sözcükler Bir İletişim Güçlüğü Sorunudur" (yazı), **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Haziran 1988, Sayı: 4
17. "Yaşam Gizleriyle Güzel" (deneme), **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Ekim 1990, Sayı: 20
18. "Nerede Yaşar Ozanlar" (deneme), **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Nisan 1990, Sayı:26
19. "Eleştirinin Gücü" (yazı), **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Kas./Ara. 1991, Sayı: 45/46
20. "Kültür Toplumların Kaostan Çıkışıdır" (yazı) **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Ocak 1992, Sayı: 47
21. "Atatürk'le Alınanı Atatürk'çe Korumayı" (yazı) **Çağdaş Türk Dili Dergisi** Kasım 1992, Sayı: 57 (ÇTD imzasıyla)
22. "Sabahattin Eyüboğlu'nu Anarken" (yazı), (ÇTD imzasıyla). **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Ocak 1993, Sayı: 59
23. "Tarihin Gözü Altında Sivas Olayları" (yazı), **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Eylül 1993, Sayı: 59

24. “Bir Yazın Adamının Arkasından” (yazı), **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Haziran 1993, Sayı: 64
25. “Ne Tarzan Ne De Robenson” (deneme), **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Tem./Ağus. 1993, Sayı: 65/66
26. “Atatürk’ü Anlama; Aydınlanma” (yazı) Güleç, şiir (Selçuk Sağıroğlu imzasıyla) **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Kasım 1993, Sayı : 69
27. “Duyuru” (yazı, ÇDT imzasıyla), Yaşama Sevinci Her Zaman, Şiir Eleştirisi. **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Şubat 1994, Sayı: 72
28. “Yanılıyorlar”, (yazı, ÇTD imzasıyla). **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Mart 1994, Sayı: 73
29. “Atatürk’le Yürümek” (yazı) **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Kasım 1994, Sayı:81
30. “Yazının Boyutları” (yazı), **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Tem/Ağus. 1995, Sayı: 89/90
31. “Anday Romanında Gerçeklik Arayışları” (İnceleme), Melih Cevdet Anday Günleri 20-21 Mayıs 1995, **Edebiyatçılar Derneği Yayınları**.
32. “Roman Dili” (yazı) Bilim Dili Türkçe Yazın Dili Türkçe, **Dil Derneği Yayınları-2**. Kasım 1989.

6. Hakkında Yazılanlar

- AĞABEGÜM, Ayla, Yukarışehirli Yazar İle Sohbet; **Türk Edebiyatı Dergisi**, Sayı: 209, Mart 1991.
- ANDAÇ, Feridun, “1980’li Yıllarda Romancılığımızın Görünümü”, **Varlık Dergisi**, Sayı: 999, Aralık 1990, İstanbul.
- ANDAÇ, Feridun, “Anlatımın Görsel Olmasına Çalıştım” (Söyleşi), **Çerçeve Dergisi**, Haziran 1989, Sayı: 45.
- ANDAÇ, Feridun, “Bir Uzun Trajedinin Son Yüzyılı”, **Hürriyet Gösteri**, Sayı: 154, Eylül 1993, İstanbul.
- ANDAÇ, Feridun, YÜZ UZUN YIL;, **Varlık Dergisi**, Eylül 1993, Sayı: 1034.

ANDAÇ, Feridun, "Romancı Yazdılarıyla Gerçeğe Ulaşır", **Cumhuriyet Kitap**,
18 Ağustos 1993.

ANDAÇ, Feridun, "Yaşam Gerçeğinden Roman Gerçeğine", **Yeni Düşün Dergisi**,
Sayı: 60, Mart 1989.

ANDAÇ, Feridun, **Söz Uçar Yazı Kalır**. Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Şubat
1997, İstanbul.

BOLULU, Osman, "Ankara Yaramı", **Kıyı Dergisi**, Ocak 1995, Sayı: 106.

BOLULU, Osman, "Dolanımdaki Türkçe Üzerine Bir Romancı İle Görüşme";
ABECE Dergisi, Sayı: 89, Ocak 1994.

Cumhuriyet Gazetesi, "Roman, Bilincimizi Geçmişe ve Geleceğe Götürebilir",
(söyleşi), 5 Haziran 1987, Sayı: 22550.

Cumhuriyet Gazetesi, Orhan Kemal Ödülü Şemsettin Ünlü'nün, Sayı: 22540, 24
Mayıs 1987.

ÇONGAR, Yılmaz, "Şemsettin Ünlü", **Kıyı Dergisi**, Sayı: 119, Şubat 1996.

DOĞAN, M. Mahzun, **Ankaraname**, Dünya Kitap, 7 Ocak 1994, Sayı: 27.

DOĞAN, Mehmet H., Romanda İki Yeni Soluk;, Adam Sanat Dergisi, Haziran 1987,
Sayı: 19, İstanbul.

ENGİNÜN, İnci, "Yüz Uzun Yıl", **Dergah Dergisi**. Cilt IV, Sayı: 47, Ocak 1994.

GÜMÜŞ, Semih, "Romanda Tarihseli Soyutlamak", **Adam Sanat Dergisi**, Sayı:
62, Ocak 1991, İstanbul.

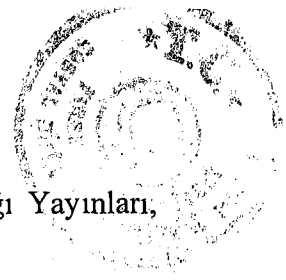
GÜMÜŞ, Semih, "Romanda Tarihsel Soyutlamak II"; **Adam Sanat Dergisi**, Nisan
1991, Sayı: 65, İstanbul.

GÜRGÖZ, Nusret, "Şemsettin Ünlü", **Yaba Öykü Dergisi**, Temmuz/Ağustos 1990.

KABAKLI, Ahmet, **Türk Edebiyatı 5**, Türk Edebiyatı Yayınları, 1994, İstanbul.

KOCAGÖZ, Samim, "Belleğimde Yer Eden Romanlar"; **Adam Sanat Dergisi**,
Sayı: 68, Temmuz 1991, İstanbul

MADARALI ÖDÜLÜ ŞEMSETTİN ÜNLÜ'NÜN, Hürriyet Gösteri, Sayı: 110,
Ocak 1990, İstanbul

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, **Kırlangıcın Kanat Vuruşu**, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979, Ankara.

TANER, Refika; BEZİRCİ, Asım; **Seçme Romanlar**, Kaya Yayınları, IV. Basım, 1991.

TİMUR, Taner, **Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik**, AFA Yayıncılık, 1991

UÇAROL, Tuncer, “Bir Ozan Romancıyla Söyleşi”; **Karşı Dergisi**, Sayı: 15/16, Eylül/Ekim 1987, İstanbul.

UÇAROL, Tuncer, “Roman ve Yaşam Üstüne Şemsettin Ünlü İle Söyleşi”, **Yeni Biçem Dergisi**, Sayı: 12, Nisan 1994.

UÇAROL, Tuncer, “Şemsettin Ünlü İle Söyleşi”, **Çağdaş Türk Dili Dergisi**, Sayı:11, Ocak 1989.

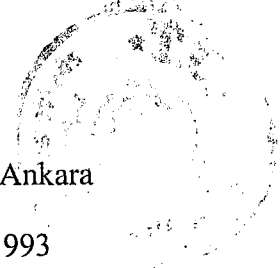
UÇAROL, Tuncer, “Tüm Kitaplarıyla Şemsettin Ünlü”; **Hürriyet Gösteri**, Sayı: 103, Haziran 1989.

“Yukarışehir Yazarı Şemsettin Ünlü İle Söyleşi”; Elazığ Kültür Vakfı Dergisi, Sayı:4, Ocak 1992, Ankara.

“Yukarışehir, Bir Yaşam Kesiti”, (söyleşi), **Gösteri Edebiyat**, Sayı: 80, Temmuz 1987

“Yukarışehir, Orhan Kemal Ödülü”, **Milliyet Haftaya Bakış**, Sayı: 33, 13 Haziran 1987,

YUKARIŞEHİR; (Kitap Tanıtımı), **Çerçeve Dergisi**, Sayı: 19, Nisan 1987.

7. Genel Kaynaklar

1. AKSAN, Doğan, **Őir Dili ve Türk Őir Dili**, Engin Yayınları, 1995, Ankara
2. AKTAŞ, Şerif, **Edebiyata Uslup ve Problemleri**, Akçağ Yayınları, 1993
3. AKTAŞ, Şerif, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yayınları, 1991, Ankara
4. ALANGU, Tahir, **Cumhuriyetten Sonra Hikye ve Roman I**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1968.
5. ENGİNÜN, İnci, **Yeni Türk Edebiyatı AraŐtırmaları**, Dergah Yayınları, İstanbul, 1983.
6. **İmla Klavuzu Türk Dil Kurumu**, 1988, Ankara
7. KAVAZ, İbrahim, **Sait Faik Abasıyanık**, Őle Yayınları, İstanbul, 1999
8. KORKMAZ, Ramazan, **Sabahattin Ali İnsan ve Eser**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997
9. MORAN, Berna, **Edebiyat Kuramları ve EleŐtiri** Cem Yayınları, 1994
10. STEVİCK Phlip **Roman Teorisi** (Çeviren: Sevim KANTARCIOğLU) Gazi Üniversitesi Yayınları Ankara 1988

6. EKLER

6.1. Kitaplarında Yer Almayan, Dergilerde Yayımlanmış Şiirlerinin

Kronolojik Listesi

- YALNIZLIK, Varlık Dergisi Ocak 1952
- YİTİK OLDUĞUM ZAMANLAR, Varlık Dergisi 1 Ağustos 1955 Sayı 421
- AĞIT 1, Varlık Dergisi Mart 1956 Sayı 428
- AĞIT 2, Varlık Dergisi Nisan 1956 Sayı 429
- ZAKKUM AĞACI, Varlık Dergisi 15 Temmuz 1956 434
- SONSUZ YAŞAMAK, Varlık Dergisi 1 Mart 1957 Sayı 449
- BİR SİGARA İÇİMİ DAHA YAŞAMAK, Varlık Dergisi 1 Mayıs 1957 Sayı 451
- MEYHANEDE, Varlık Dergisi 1958 Sayı 479
- DOSTUM ÖLDÜĞÜ ZAMAN (Christina Rosetti Çeviri) Varlık Dergisi 1 Temmuz 1958 Sayı 481
- ANLAMSIZ 1, Varlık Dergisi 1 Aralık 1958 Sayı 491
- AŞK ACISI, Varlık Dergisi Şubat 1959 Sayı 494
- GECE GELİŞİ III, Varlık Dergisi Şubat 1959 Sayı 496
- KAVGA, Varlık Dergisi 1 Eylül 1959 Sayı 509
- BEKLERKEN, Türk Dili Dergisi Mayıs 1978 Sayı 320

6.2. Röportaj

- Sayın Ünlü, sanat hayatına ne zaman başladınız?
- İlk şiirimi 14 yaşında yazdım. Bir mecmuada ise, 1952'de yayımlandı. "Yalnızlık" şiir Varlık Dergisi'nde.
- Sizi, edebiyata yönelten nedir?
- Belirli bir nedeni yok. Fakat, annem ve babam çok okuyan insanlardı. Çocukluğumda, çok masal dinlerdim. Okumaya meraklıydım. Herhalde bunlar etkili oldu.
- Şairliğinizden çok, romancılığınızla ön plana çıktınız. Şiir mi, roman mı?
- Çağdaş roman, şiire daha çok yaklaşır. Şiirsiz roman olmaz. Şiirden kopamıyorum. Fakat, şiirde, istediğim şeyleri, tam olarak anlatamıyorum.
- Yukarışehir, Toprak Kurşun Geçirmez, Yüz Uzun Yıl, birbirinin devamı üç romanınız. Tarihi bir dönemi anlatan, ya da sizin deyiminizle, tarihten dem alan romanlarınızda, tarihe yaklaşımınız nasıl oldu? İdeolojik bir amaç güttünüz mü?
- Hayır. İdeolojik bir amaç gütmедim. Romanlarımda, tarihi algıladığım gibi vermeye çalıştım. Tarihi, kendi isteğime göre değiştirmek gayesinde değilim. Üç romanımın özelliği, tarihi gerçeklik içinde, insan-toplum örneğini öne çıkarmalarıdır.
- Romanlarınızda kullandığınız dil ve üslup hakkında bilgi verir misiniz?
- Romanlarımda , tek, bir, "ve" sözcüğü kullanmadım.
- Niçin?
- "Ve" sözcüğü, öz Türkçe değildir. "Ve" sözcüğü, cümlenin anlamını bozuyor. Anlatmak istediklerimizi, tam anlatmamıza engel oluyor. Yazıda ya da konuşmada, samimiyeti ortadan kaldırıyor.
- Romanlarınzdaki üslup ve dilden bahsediyordunuz.
- Evet. Türkçe karşılığı olan yabancı sözcükleri kullanmadım. Üslup yerine "biçem", mümkün yerine, "olası" demek, daha kolay geliyor. Konuşma dilimizde (Halk dilinde) yabancı kelime daha azdır. Roman dili, halk dili

değil; ama çok yakın bir yazın dilidir. Romanda, dil, eskimemelidir. Nasıl, Yunus'un dili eskimemişse, romanın dili de her çağda okunup anlaşılabilen, sevilen bir dil olmalıdır. Kalıplaşmış deyimlerden çok; yazar, kendi deyimlerini kullanmalıdır.

Türkçe, çok çevik, çok güzel bir dildir. Çok kullanılabilen, çok yönlü, çok akıcı, masal, roman anlatımına uygun bir dildir.

- Şairliğinize ve şiire dönmek istiyorum. Sizce şiir nedir?
- Şiir duygu ve düşüncelerin yoğunlaşması sonucunda üretilen bir kavramdır.
- Şiir gençlik ister, 60-70 yaşından sonra şiir yazan kişi, saygı değerdir.
- Şiirlerinizde,ölçü ve uyak kullanmıyorsunuz. Neden?
- Şiirde, ölçü ve uyak, şiirin özünü zedeliyor, şiiri kısıtlıyorsa kullanılmamalıdır.
- Romanlarınız için başka ne söyleyebilirsiniz?
- Romanlarım, hem kendi içinde bir bütün, hem de birbirine bağlantılı bir üçlemidir. Her üç çalışmamı da, titizlikle hazırladım.
- Son olarak üzerinde çalıştığınız, bir eseriniz var mı?
- Büyülü Değirmen adlı bir masal yazdım. Amacım, Türkçe'mizi, çocuklara ve erginlere sevdirmek. Yaşama sevincini, insanları, doğayı, çocuklara sevdirmek istedim.

Not: Bu eser İnkilap Yayınevi tarafından 1998 yılında basılacaktı. Ancak anlaşmazlık çıktığı için basılmadı.

5 Aralık 1997

ANKARA

ÖZ GEÇMİŞ

19.06.1975'te Elazığ-Palu İlçesinde doğdum. İlk Okulu Kovancılar İsmet Paşa İlkokulun'da, Orta Öğrenimimi Kovancılar Lisesi'nde gördüm. 1992 yılında Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdim. 1996 yılında Fakülteyi bitirdim. 1996 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'na Yüksek Lisans öğrencisi olarak girdim. Aynı yıl Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak Ordu İli'nin Perşembe İlçesine bağlı, Yarlı İlköğretim Okulu'na atandım. 1997 yılında Elazığ Kovancılar İmam Hatip Lisesine tayin edildim. Halen aynı okulda Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak görev yapmaktayım.

TC. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMAN İZLENİM KURULU